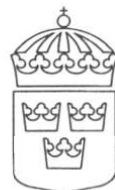

Riksdagens protokoll

1991/92:103

Onsdagen den 29 april

Kl. 9.00–14.43

Protokoll
1991/92:103

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 23 april.

*Socialförsäkring –
inriktning och
anslag*

2 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades
Motionerna
1991/92:U8-U11 till utrikesutskottet
1991/92:Sk30 till skatteutskottet

3 § Socialförsäkring – inriktning och anslag

Föredrogs
socialförsäkringsutskottets betänkande
1991/92:SfU8 Socialförsäkring – inriktning och anslag (prop. 1991/92:100
delvis, 1991/92:106 och 1991/92:149).

Anf. 1 DORIS HÅVIK (s):

Fru talman! Vi har nu kommit till den dag då vi skall börja behandla den nedrustning av den sociala välfärden som regeringen borde ha aviserat och lagt ett skrivet meddelande på bordet om att man ämnade företa sig.

Regeringen frånträder den generella välfärdsolitik som har utgjort grunden för svensk socialpolitik under socialdemokratisk ledning. Resurserna för insatser skärs drastiskt ned. Denna politik drabbar framför allt svaga och utsatta grupper.

Utskottet motsätter sig en sådan utveckling. Vi socialdemokrater anser att den svenska välfärdsolitiken även i fortsättningen skall omfatta alla på lika villkor och finansieras solidariskt. Den skall ge alla medborgare ekonomisk trygghet och vid behov social service och vård.

De förändringar som behöver vidtas för att hålla kostnaderna nere och för att göra verksamheten effektivare måste slå rättvist. Enligt vår mening skall det reformarbete som den socialdemokratiska regeringen inledde fullföljas med kraft.

Det är vidare angeläget att systemets utveckling vad gäller kostnader, fördelningseffekter och risk för resursläckage fortlöpande följs.

Min uppgift här i dag är att tala om delpensioneringen, och det är inte första gången jag gör det. Jag gjorde det första gången 1976, när vi fick delpensioneringen. Det var den 1 juli 1976. Jag gjorde det också 1980, när vi till behandling hade ett förslag om sänkning av delpensionen till 50 %.

Varför kom det ett sådant förslag? Jo, situationen var ganska lik den som råder i dag. Det blev ett hastigt stigande budgetunderskott, precis som nu mycket okontrollerat. Man skulle spara pengar och man skulle spara dem snabbt. Då var det delpensionen som skulle sänkas till 50 %.

Vad hände? Blev det några sparade pengar? Nej, det blev ett underskott i delpensionsfonden under sju år framöver. Några 150 sparade miljoner blev det inte fråga om.

Sedan ändrades delpensionen tillbaka. Att det blev så dyrt berodde på att människor sökte delpension för att bli berättigade till den högre procentsatsen. Därigenom ökade antalet ansökningar med 300 % i vissa kassaområden. Den lägsta ökningen i något kassaområde var ungefär 140 %.

Detta är ungefär vad som händer nu också. Jag har konstaterat att det under januari och februari 1992 har kommit in 11 968 ansökningar, att jämföras med motsvarande tid 1991 då det kom in 2 400 ansökningar. Ansökningarna har alltså blivit fem gånger fler.

Jag tror att detta bara är början. Under de månader som återstår av den tid man har rätt att söka är jag övertygad om, med den erfarenhet jag har på området, att antalet ansökningar kommer att accelerera. Det kommer att bli en ganska dyr framtid för försäkringen, under de år den tillåts att vara kvar med 50 % ersättning.

Arbetslivet har förändrats under de senaste decennierna. Trots detta har många löntagare tunga och påfrestande jobb, som inte sällan leder till att många lämnar arbetslivet genom en lång sjukskrivning eller en förtidspensionering. Denna utslagning från arbetsmarknaden är inte bara beroende av den fysiska belastningen, för den har minskat. Men fortfarande sker en betydande utslagning som beror på psykisk press.

Den utslagning som sker av medicinska skäl är omfattande. I åldersgruppen 60–64 år hade i december 1989 33 % av de försäkrade förtidspension. 88 % av dessa hade hel förtidspension. Den relativa andelen förtidspensionerade är mycket högre bland arbetare än bland tjänstemän. Hälsoeffekterna av psykosociala förhållanden i arbetslivet märks allt tydligare, exempelvis genom ökade risker för hjärt- och kärlsjukdomar i arbeten som är monotona, har litet beslutsutrymme och samtidigt hög kravnivå. Samtidigt med att hälsoläget har förbättrats i Sverige har, beroende bl.a. på förhållandena i arbetslivet, den sociala ojämlikheten i ohälsans fördelning ökat.

Hos människor i 60-årsåldern, med ett långt arbetsliv bakom sig, finns det erfarenhetsmässigt många hälsoförändringar som kan utgöra en rättmätig grund för förtidspension. För dessa personer vet vi ju att lindrigare krav dessutom gäller vid bedömningen av i vad mån arbetsförmågan är nedsatt. Äldre arbetare och tjänstemän kan ha svårt att hänga med i de yngres arbetstakt. Det handlar här om människor som vill och som kan arbeta, men som inte anser sig orka heltid. Möjligheten att utnyttja den resterande arbetsför-

mågan och undvika förtidspensionering beror i dessa fall på möjligheten till en individuell anpassning av arbetsinsatsen.

Jag har tidigare sagt att delpensionsförsäkringen infördes den 1 juli 1976, samtidigt som den allmänna pensionsåldern sänktes till 65 år. Bakgrunden till införandet var ett uttalat behov av att ge den enskilde ökade möjligheter till en individuellt anpassad övergång från förvärvsarbete till ålderspension. Möjligheten till förtidspension eller förtida uttag med livsvarigt nedsatt ålderspension ansågs inte ge den enskilde tillräcklig flexibilitet och valfrihet. Vi kan också se av siffrorna hur många det är som har valt att göra ett förtida uttag med en 30-procentig nedsättning av pensionen som följd, inte bara under de år man har delpension, utan en 30-procentig livslång nedsättning. Få har de ekonomiska möjligheterna att kunna använda sig av den utvägen. Syftet är ju att göra det möjligt för den som behöver att trappa ned under de sista yrkesverksamma åren och på så sätt få en mjuk övergång från arbete till ålderspension.

Antalet beviljade delpensioner de första åren var i storleksordningen 20 000 per år. Antalet ökade under 1980 till ca 33 000. När den borgerliga regeringen kom med förslaget till neddragning sjönk antalet högst väsentligt, till 9 000 per år. Men behovet hade inte minskat. Det var den ekonomiska ersättningen som gjorde att man hesiterade eller helt avstod.

Möjligheten att göra ett förtida uttag utnyttjas av 2,5–2,9 % försäkrade människor i åldrarna 60–64 år. Delpensionen har utvärderats av riksförsäkringsverket. I betänkandet SOU 1986:47 skriver pensionsberedningen följande: "Man borde därför kunna göra den bedömningen att delpensioneringen har motverkat de allt starkare tendenserna att allt fler äldre tvingas lämna arbetsmarknaden definitivt. Genom delpensioneringen har således många försäkrade kunnat vara kvar i arbetslivet och undvikit den isolering från tidigare arbetskamrater och känsla av onyttighet som annars skulle ha kunnat uppkomma. Visst forskningsmaterial tyder även på att pensioneringen inneburit gynnsamma förändringar av delpensionärernas livsvillkor, att den kan ha minskat risken för utslagning och hälsoproblem."

Enligt Socialdemokraternas uppfattning kan delpensionsförsäkringen inte betraktas som någon principiellt avvikande del av pensionssystemet. Vi anser inte heller att det faktum att försäkringen i stor utsträckning utnyttjas av tjänstemän i högre inkomstlägen utgör något argument för att avskaffa delpensionsförsäkringen. Även om en betydande del av LO-medlemmarna tvingas att söka förtidspension har möjligheten till delpension för denna kategori försäkrade varit av stor betydelse för 10 000-tals personer.

Några siffror kunde kanske vara på sin plats. Enligt riksförsäkringsverkets statistik i december 1990 över personer med deltidspension framkom att 15 758 personer tillhörde LO-gruppen, 15 625 tillhörde TCO-gruppen och 5 205 var akademiker och egna företagare. Som vi ser är det breda grupper som anser att den införda pensionsreformen är bra, och att den bör stanna kvar.

Ett pensionssystem är inte något som man plockar fram och petar i vid budgetunderskott eller under lågkonjunktur. Ett pensionssystem skall vara tillförlitligt. Man skall kunna planera långsiktigt för en pension. När det gäl-

Prot. 1991/92:103
29 april 1992

*Socialförsäkring –
inriktning och
anslag*

ler pensionssystem får det inte finnas en ryckighet som kan innebära att många människor inte erbjuds tidigare erbjudna möjligheter.

Förslaget som nu ligger på bordet delar en åldersgrupp i två delar. Om man är född före den 31 augusti på året har man rätt att söka och enligt dagens regler få en delpension med 50 %. Om man fyller den 1 september eller senare på året är man emellertid inte berättigad att söka. Hur man kan komma på ett sådant förslag är för mig en gåta. Utskottets talesman kanske sitter inne med kunskaper på det området och kan skingra min undran. Det är nog många som har undrat hur man har kommit på förslaget.

Förslaget innebär att systemet med rörlig pensionsålder i praktiken avskaffas. Samtidigt sitter nu en pensionsberedning och undersöker hur man skall kunna skapa möjligheter till en rörlig pensionsålder för människor i ålderna 60–70 år. Om det blir majoritet för regeringens förslag innebär det att man kan sluta upp med att undersöka den frågan, eftersom det bästa instrumentet för en rörlig pensionsålder finns i delpensionsförsäkringen.

I konsekvens med att vi motsätter oss att delpensionsförsäkringen avskaffas motsätter vi oss också att avgiften till försäkringen upphör. Eftersom det nuvarande avgiftsuttaget har lett till en inte obetydlig uppbyggnad av delpensionsfonden anser vi att det finns utrymme för att korrigera avgiftssatsen från 0,5 % till 0,2 %. Mellanskillnaden 0,3 procentenheter bör användas till att höja avgiften till arbetsskadeförsäkringen från 0,9 % till 1,2 %.

Vi anser också att det är angeläget att redan nu reducera det ackumulerade underskottet i arbetsskadeförsäkringens finansiering, och därför föreslår vi att 8,3 miljarder av delpensionsfondens kapital överförs till statsbudgeten. Vi vill konsekvent följa upp att det finns pengar, ty om möjligheten till delpension i dag skulle gå förlorad, till stor sorg för de som planerat för en avtrappning inför sin pensionering, bör det ändå finnas pengar i fonden. Från vår sida är det ett löfte att delpensioneringen, som har betytt så oerhört mycket, kommer att införas igen om vi kommer i den situationen att vi får tillbaka regeringsmakten.

Delpensionen skall inte användas som ett budgetreglerande instrument – jag upprepar det för tredje gången. Det är oanständigt. Jag brukar inte ta till så starka ord, men i detta fall är det oanständigt och otillständigt.

Detta desto mer mot bakgrund av att man vill EG-anpassa våra reformer. Jag har tolv år bakom mig i Europarådet. Mer och mer intensivt diskuterar jag med mina kolleger i det övriga Europa om hur just delpensioneringen fungerar. Mina kolleger har upptäckt att den dyra förtidspensioneringen, som också florerar i dessa länder, borde bytas ut mot ett annat system, och man är utomordentligt intresserad av delpensioneringsmodellen. Man har insett att mer flexibla former för äldreavgångar bör finnas. Det är exakt så man uttrycker sig. Det svenska delpensionssystemet bedömer man som unikt och intressant och väl värt att pröva.

Det talas i de här andra länderna om att en nedtrappning med en fot kvar i arbetslivet är ett bra instrument, och att det inte är lika kostsamt som förtidspensioneringen.

Jag vill påstå att det skulle vara anmärkningsvärt att, i en tid då andra länder söker ett system som liknar det svenska delpensionssystemet, besluta om att gå den väg som de flesta EG-länder under decennier har erfarit vara allför

påfrestande för pensionssystemet. Vi var tidigt ute. Vi var moderna. Nu anser man i övriga länder i Europa att det här systemet är väl värt att pröva.

Fru talman och ärade kammarledamöter! Jag vill avsluta med att säga att det finns någonting som heter arbetets heder och ära. Jag vet att många av de berörda människorna genom en enklare prövning mycket lätt skulle kunna få en förtidspension, men de vill inte bli förtidspensionerade. De vill inte säga: Jag var tvungen att ta en halv förtidspension inför min pensionering. Jag klarade inte jobbet.

Tänk att i stället få göra ett val, som i varje läge är mindre kostsamt än en förtidspensionering och som innebär ett enklare administrativt förfarande, ett enklare bedömningsförfarande och som dessutom ger mindre kostsam administration. Tänk att i stället då kunna säga: Jag valde faktiskt att trappa ned med hjälp av delpension innan jag gick i helpension. Det betyder oerhört mycket för självkänslan, till skillnad mot att behöva säga: Jag stod inte loppet ut. Jag var utsliten, och jag var tvungen att ta en förtidspension.

Skall vi sätta oss in i de här funderingarna, som har framkommit i många brev och telefonsamtal? Jag har också fått brev från människor som berättar följande: Jag har endast 6-årig folkskola. Jag gick som 13-åring ut och arbetade. I hela mitt liv har jag arbetat i tungt arbete, ganska monotont. Jag har inte haft några möjligheter till vidareutbildning, och jag hade tänkt sluta något tidigare med hjälp av delpension. Skall vi frånhända människorna detta, därför att man tror på en ekonomisk vinst? Jag tycker inte det, och jag hoppas fler ledamöter i denna kammare tycker detsamma.

Anf. 2 LEIF BERGDAHL (nyd):

Fru talman! Det svenska socialförsäkringssystemet har vuxit fram under 1900-talet, och redan 1913 fick vi vår första folkpension. Vi var dock inte först i världen med detta. Andra länder, t.ex. Nya Zeeland, hade hunnit före. Likadant var det med Tyskland. Där hade Bismarck infört en hel del lagar på det här området. Motiveringen var att förhindra den tyska arbetarklassen att ansluta sig till socialismen.

Vårt socialförsäkringssystem har fått beröm från många håll. Men på senare tid har det uppdagats att kostnaderna har stigit väldigt starkt. Någonting måste göras för att minska utgifterna.

Jag kommer att beröra några ämnen inom socialförsäkringssystemet som Ny demokrati har arbetat för, innan jag ger mig in på frågan om delpension.

Först något om pensionärernas levnadsstandard. Pensionärerna har utlovats en trygg och säker ålderdom, men det finns tyvärr gamla människor i vårt land som tvingas leva under existensminimum. I regeringsförklaringen den 4 oktober 1991 utlovades en bred kartläggning av pensionärernas villkor, med syftet att man 1993 skulle göra riktade insatser för dem som har det sämst ställt. Ny demokrati vill att man kompenserar de sämst ställda pensionärerna retroaktivt redan från den 1 januari 1992. Jag yrkar därför bifall till vår reservation 4.

Så till FAS 90-projektet. Ny demokrati anser att FAS 90-projektet, som innebär bl.a. förekomst av lokala sjukförsäkringsregister vid försäkringskassorna, inte bör genomföras. Sådana register kommer att innebära att integritetskänsliga uppgifter lättare kan komma till utomstående kännedom. Sär-

skilt gäller detta om registren får tillföras uppgift om diagnos eller sjukdoms-
orsak. Jag yrkar därför bifall till vår reservation 5.

Innan jag går in på frågan om delpension vill jag beröra vårt förslag om
ersättning vid sjukdom, arbetsskada, vård av sjukt barn samt arbetslöshet.
Vårt förslag på dessa områden innebär besparingar på ca 6 miljarder för
statskassan och ytterligare 1,8 miljarder för företagen. Jämför detta med be-
räknade besparingar på knappt 2 miljarder vid avskaffande av delpensionen.
Dessa senare beräkningar tror jag och många med mig är alltför optimistiska
på grund av den starka ökningen under januari och februari i år av ansök-
ningar om delpension i förhållande till samma period året innan.

Under hela valrörelsen har Ny demokrati påtalat missbruket av sjukför-
säkring och betonat hur viktigt det är att det verkligen lönar sig att arbeta.
Bidragssystemen måste vara begripliga och rättvisa för folk.

Två karensdagar förordade vi under valrörelsen, men nu har vi ett förslag
som är bättre och som dessutom går långt utanför själva sjukförsäkringen.
Vi tror inte på den besparingseffekt av karensdagar som regeringen har räk-
nat med. Vi tror att besparingen blir betydligt mindre än de 4 miljarder som
beräknats. Med vårt förslag sparar man totalt närmare 8 miljarder.

Vårt förslag går ut på följande. 100 % av lönen kan man få bara för arbete
och vid arbetsolycksfall förorsakat av grov försumlighet. 90 % av lönen kan
utgå endast vid aktiv yrkesinriktad rehabilitering, arbetsmarknadsutbildning
med klart syfte på arbete, beredskapsarbete och som garantilön efter kon-
kurs, om man verkligen jobbar. 80 % utgår vid sjukdom, arbetsskada, vård
av barn, förtidspension, arbetslöshet och som garantilön utan arbete.

Ju aktivare man är, desto högre ersättning. Det lönar sig alltid att arbeta.
Det finns självrisk i alla system, eller hur man nu vill uttrycka det.

Vårt förslag uppmanar inte till fiffel. Ersättningsnivåerna är desamma vid
sjukdom, arbetsskada och vård av sjukt barn.

Under de första två veckorna föreslås ersättning utgå med 67 %. Man får
så att säga betalt för två dagar av tre. Nivån kan givetvis diskuteras, men den
är i varje fall över miniminivån enligt ILO-konventionerna.

Varför två veckor? Detta sammanfaller med den s.k. arbetsgivarperioden.
Överallt är taket 7,5 basbelopp. Efter två veckor utgår ersättning med 80 %
resp. 90 % vid aktiv rehabilitering. Det bör finnas en sammanläggningsregel
om någon blir sjuk på nytt inom 14 dagar.

Låt oss då jämföra vårt förslag med systemet med karensdagar: Karensda-
gar påverkar definitivt vad som sker dag 1 och dag 2 och möjligen, på ett
negativt sätt, dag 3. Detta har kallats för den danska effekten. Man är alltså
borta ytterligare en dag, då man ändå har varit borta två dagar.

Vårt förslag har alltid effekt, dvs. att det alltid lönar sig att arbeta resp. att
vara aktiv. Det blir rättvisare och drabbar alla jämnare. Karensdagar drab-
bar enbart korttidssjuka.

Vårt förslag torde få ungefär samma effekt i hög- som i lågkonjunktur. I
en överhettad högkonjunktur kan man räkna med ganska ordentlig effekt av
karensdagar, men i lågkonjunktur, när folk är rädda om sina arbeten, slår
karensdagarna mera koncentrerat mot de faktiskt sjuka.

Detta borde kunna bli en reform som kommer för att stanna. Rättvisan
skulle göra att både arbetsgivare och arbetstagare accepterar reformen. För-

säkringskassans undantag blir inte mer omfattande än i dag, och mindre omfattande än vid två karensdagar. Upplägget borde göra det lättare att ändra arbetsskadeförsäkringen.

För vissa försäkringssystem bör det finnas ett tak. Som ni märkt föreslås 80- resp. 90-procentsnivån även i fråga om garantilön vid konkurs. Även här sätts taket vid 7,5 basbelopp, motsvarande i dag 16 850 kr. per månad. Detta belopp skall kunna utgå maximalt under sex månader. Man kommer då runt missbruket hos mindre nogräknade personer att ge sig själv en hög lön, som snart blir garantilön i sex månader. Vi har läst om sådant i dagspressen.

De besparingar som görs fördelas på följande sätt: Sjukskrivning i två veckor, dvs. 67 % ersättning, ger 1,8 miljarder per år som går till arbetsgivarna. Resten går till statliga försäkringssystem och väntas ge besparingar ungefär enligt följande: 80 % vid sjukskrivning efter två veckor ger ca 1,8 miljarder. 80 % vid arbetsskada ger ca 2 miljarder. 67 % resp. 80 % vid vård av barn ger 0,35 miljarder. 80 % vid arbetslöshet ger ca 1,5 miljarder och 80 % resp. 90 % vid garantilön ca 0,5 miljarder. Det innebär totalt drygt 6 miljarder till statskassan.

Ändringar i socialförsäkringen får givetvis inte leda till ökade kostnader för företagen. Arbetsgivarperioden och det ökade rehabiliteringsansvaret för arbetsgivarna har de facto ökat arbetsgivarnas kostnader, likaså det avskaffade bidraget till företagshälsovården. I vårt förslag beaktas även dessa aspekter.

Om Sverige skall få ett långsiktigt, stabilt socialförsäkringssystem måste det finnas för det första motivation för arbetsgivarna att skapa bästa möjliga arbetsförhållanden för medarbetarna, för det andra motivation för medarbetarna att göra sitt bästa på jobbet och för det tredje motivation för sjuka och arbetsskadade att så snabbt som möjligt jobba sig tillbaka till arbetslivet.

Med ett motsatt system, som – det vet vi väl alla – resulterar i högre ersättning vid frånvaro än vid närvaro, kan vi i allmänt oförstånd börja skapa socialfall, som så småningom inte går att rehabilitera. Vem vill det?

Förslagen som har kommit från regeringskansliet har de facto lett till en högre beskattning av företagen. Vilket regeringsparti hade detta på sitt valprogram? Vi i Ny demokrati är glasklara på den punkten. Arbetsgivaravgifterna måste ned, så att konkurrenskraften och därmed sysselsättningen ökar.

Till sist måste alla påminnas om att kollektiva försäkringssystem finansieras av folk och inte av staten. Det handlar alltså inte bara om utbetalningar utan om ännu större inbetalningar – åtminstone för Svenssons del.

Jag övergår nu till delpensionen.

I propositionen föreslås att delpensionen avskaffas fr.o.m. 1 juni. Enligt övergångsbestämmelser föreslås att också de som ansökt före 31 maj i år och fyller 60 år senast den 31 augusti skall beviljas delpension. Vi tycker att sådana snabba ändringar i villkoren närmast är oanständiga. De som nu närmar sig 60 år och kanske sedan länge planerat en delpension har inte någon möjlighet att på kort tid genom eget sparande eller inbetalningar på privata pensionsförsäkringar kompensera sig för ett bortfall av delpensionen. Det är vidare tveksamt om ett avskaffande av delpensionen i nuvarande arbetslöshetsläge över huvud taget ger någon nämnvärd vinst.

Cirka en tredjedel av antalet 60–64-åringar har i dag förtidspension. Om

hälften av dem som missar delpension i stället får förtidspension, är besparingen borta. Även långtidssjukskrivningarna ökar. Skall man avskaffa delpensionen, skall man göra det i en högkonjunktur och inte nu. Vidare gör en halvtidare ofta 60–70 % av en heltidares arbetsinsats.

Slutligen: Arbetsskadeförsäkringen kostar 80 miljarder per år i nuvärde, varför då spara 1,7 miljarder på att avskaffa delpensionen? Jag yrkar därför att vår reservation nr 7 bifalles av riksdagen.

Slutligen vill jag säga några ord om husläkarsystemet, som är en aktuell fråga. Man vill införa remisstväng. Patienten skall själv inte kunna vända sig till ögonläkare, gynekolog eller vad det nu är för specialist som man önskar konsultera. Jag förstår tankarna bakom förslaget. Man tror att husläkarsystemet kommer att bli billigare per besök än besök hos specialistläkare. Remissförfarandet skall utgöra något slags filter innan man kommer i kontakt med specialister.

Ett specialistläkarbesök är faktiskt väldigt dyrt, om det sker i den offentliga öppna vården på ett sjukhus. Ett besök hos en allmänkirurg kostar mellan 1 100 och 1 200 kr., vilket är genomsnittskostnaden för alla specialistbesök. En privatpraktiserande kirurg tillgodoräknar sig ca 300 kr. för motsvarande besök. Jag har själv räknat ut det här. Det är alltså tre fyra gånger dyrare att gå till en specialist som arbetar på ett sjukhus jämfört med att gå till en specialist som arbetar inom den privata vården.

En distriktsläkare i Sverige har i dag i genomsnitt mellan sju och nio patienter per dag. Innan man avskaffade prestationsersättningen den 1 januari 1970 hade distriktsläkarna mellan 20 och 40 patienter per dag. Jag har aldrig hört talas om att någon hade under 20 patienter i genomsnitt per dag. Jag skulle vilja att den undersökande journalisten letade fram den distriktsläkare som i dag har 20 patienter om dagen. Jag tror inte att det finns någon sådan. Därför bör man överväga att införa prestationsersättning innan man inför ett husläkarsystem. Denna prestationsersättning skall då omfatta samtliga patientkategorier.

Under år 1991 genomfördes försök på Karolinska sjukhuset. Man utlovade 5 % extra påslag på lönen för samtliga personalkategorier. Det visade sig att produktionen ökade markant. Landstinget tjänade under detta år in ca 10 milj.kr. på bara en klinik, och personalen fick 3 milj.kr. i ersättning. Alla var nöjda och glada. Samarbetet mellan de olika personalkategorierna förbättrades. Som ni vet var samarbetet tidigare inte särskilt gott på den klinik där jag arbetade, dvs. thoraxkirurgkliniken.

Jag tycker att man skall se på förslaget att införa prestationsersättning och samtidigt undersöka möjligheterna att spara in pengar på andra områden än i fråga om delpensionen.

(Applåder)

Anf. 3 BERITH ERIKSSON (v):

Fru talman! I dagens betänkande behandlas många olika frågor. Jag kommer naturligtvis att ta upp de områden som berör våra motioner och vår särmening. Jag börjar med pensionerna.

Jag anser att låg pension i första hand är ett kvinnoproblem. Det är ett resultat av den rådande arbetsfördelningen i samhället. Man kan påstå att

antalet pensionärer med pensionstillskott även är ett mått på hur många låginkomstpensionärer det finns. För närvarande är antalet ca 500 000. Av dessa 500 000 är så många som 87 % kvinnor.

Det kan finnas olika system som kan användas för att förbättra för de sämst ställda pensionärerna. I det korta perspektivet anser vi i Vänsterpartiet att det bästa vore att höja pensionstillskottet. Genom att höja pensions- tillskottet riktar man insatserna direkt till dem som har de lägsta pensio- nerna. Detta har då även en utjämnande effekt på förhållandet mellan mäns och kvinnors pensioner. För detta ändamål har vi föreslagit en ökning av pensionstillskottet, från nu 54 % av basbeloppet till 70 %, vilket skulle inne- bära en höjning med ca 450 kr. i månaden.

De båda pensionssystemen är nu föremål för en utredning. Situationen för de sämst ställda pensionärerna kartläggs. Under utrednings- och kartlägg- ningstiden måste man också agera. Vi i Vänsterpartiet anser att man redan nu bör höja pensionstillskottet. Det stod klart redan när skattereformen ge- nomfördes att resultatet skulle bli dessa brister, som kraftigt har försämrat situationen för pensionärer med låga inkomster.

Doris Håvik tog upp frågan om delpensionerna. Också jag känner ett be- hov av att något beröra dem.

När regeringen vill spara, väljer man sådana sparobjekt som för varje spa- rad krona kommer att kosta 2 kronor. Om jag inte minns fel, var det någon som sade detta när vi besökte TCO för att diskutera just slopandet av del- pensionen. Den enda som har uttalat sig positivt om det här förslaget är SAF, som med krystade argument om klara kopplingar mellan avgifter och intjä- nade resp. utnyttjade förmåner försöker försvara förslaget. Med positivt me- nar jag att det som regeringen och utskottsmajoriteten avser med förslaget – en verklig besparing – stämmer.

Vid det här laget är alltför många sakkunniga på området eniga om att alternativet för många blir förtidspension när delpensionen upphör, vilket därför inte kan förbigås. Att regeringen och nu riksdagen med dessa kunskaper genom att vilja genomföra förändringar som leder till ökade kostnader ändå är beredda att ytterligare belasta socialförsäkringssystemet är oansva- rigt.

Förtidspension är betydligt dyrare än deltidspension. Administrations- kostnaderna är betydligt större – för att inte nämna kostnaderna på arbetssi- dan.

Vi har i dag ca 36 800 deltidspensionärer, och det innebär i runda tal ytter- ligare 15 000 arbetstillfällen, kanske till ungdomar.

Reglerna för att söka förtidspension förändras efter det att man fyllt 60 år. De medicinska kraven blir då lägre, och hänsyn tas också till åldersföränd- ringar. Förtidspensioneringen är också ekonomiskt mer fördelaktig, men ändå väljer människor en deltidspension om de kan.

Handläggningen av en deltidspensionsansökan är administrativt betydligt billigare. Underlaget för en ansökan om deltidspension är i regel ett arbetsgi- varintyg, där det står hur mycket den sökande tänker trappa ner sin arbets- tid, och detta kan tillsammans med uppgifter om de andra förutsättningarna, ATP-åren och den senaste tidens förvärvsarbete, sedan matas in på data. Be-

Prot. 1991/92:103
29 april 1992

*Socialförsäkring –
inriktning och
anslag*

sluten expedieras maskinellt. Beloppet betalas månadsvis, och efterkontroll görs årsvis.

Detta är en väldigt enkel och billig administrativ hantering, till skillnad från vad som händer om en person söker förtidspension. Då har det i regel varit fråga om en lång sjukskrivning med olika läkarutlåtanden. Sedan skall ärendet föredras i socialförsäkringsnämnden, föredragningspromemoria skrivas och en utredning om arbetsförmågan göras, vilket tar månader. Vad hoppas ni egentligen på med den här förändringen? Hoppas ni att människor skall dra sig för att söka förtidspension? De flesta i 60-årsåldern har krämpor som berättigar dem till förtidspension, men många har tydligen ansett att det var mer tillfredsställande att kunna hänga med så länge som möjligt.

Fru talman! Att mista förmåner i sjukförsäkringssystemet slår hårdare mot dem med lägre inkomster än mot höginkomsttagare. De försämringar i kompensationsnivån som infördes i mars 1991 innebär större påfrestningar för den som tjänar 12 000 än för den som tjänar 16 000 i månaden. Försämringarna drabbar också olika beroende på vilken typ av arbete man har. Inom vissa yrken, kanske främst tjänstemannayrken, kan många tillbringa en dag på jobbet även om man är snuvig och inte så alert. Arbeten som inte är kroppsligt ansträngande och jobb i vilka man själv kan bestämma arbetstakten är det lättare att gå till om man är litet sjuk. Inom fysiskt tunga jobb, inom vård och omsorg eller inom livsmedelsbranschen, i matvaruaffärer och på matställen, är det däremot inte möjligt att uträtta ett arbete om man är litet sjuk, antingen därför att man faktiskt inte orkar eller på grund av smittorisk. Försämringen slår alltså fördelningspolitiskt orättvist och är även ett avsteg från det generella systemet.

Vi föreslår att kompensationsnivån höjs till 80 % och att inkomsttakten i stället sänks från nuvarande 7,5 till 5,5 basbelopp.

Införandet av arbetsgivarperiod i sjukförsäkringen var vi och är vi fortfarande emot. De vinster man nu tror sig ha vunnit genom att de korta sjukskrivningarna har minskat är det för tidigt att ropa hej över. En längre period måste gå innan man kan vara säker på sådana vinster, och man bör också undersöka om resultatet har blivit en ökning av de långa sjukskrivningstiderna, av uttagen förtidspension och av arbetsskador.

Förslaget om ytterligare försämringar genom införande av två karensdagar har tillfälligt uppskjutits. Det innebär att vi vid ett senare tillfälle kommer att få debattera den frågan här i kammaren. Jag vill uttala min tillfredsställelse över att vår motion om rätt till sjukpenning för den som är tjänstledig för tillfälliga studier har lett till ett tillkännagivande till regeringen av att man så snart som möjligt bör finna en lösning på det problemet.

Nästa område som jag vill ordna något om är föräldraförsäkringen. När vi i januari väckte vår motion om detta hade åtminstone inte jag fantasi nog att räkna ut att det skulle komma propåer om att försäkringen var i fara till förmån för ett vårdnadsbidrag. Ändå kunde jag intuitivt förstå att försäkringen måste försvaras även genom att byggas ut, så att det blir ekonomiskt möjligt för föräldrar att stanna hemma med barnen något längre. Vi vill utöka tiden med sjukpenninggrundad nivå till 13 månader, så att det bara är två månader med den lägre ersättningen. För att göra detta ekonomiskt möjligt föreslår vi att inkomsttakten för beräkning av ersättningen sänks med 2 basbelopp.

Jag är inte mycket för tvång. Jag skulle inte stödja vårt krav sedan många år tillbaka om kvotering av föräldraförsäkringen om jag såg att upplysningskampanjen för att förmå män att ta ut en del av försäkringstiden verkligen ledde till resultat. Min uppfattning och erfarenhet är inte att viljan saknas hos fäderna utan att det finns hinder på arbetsmarknaden, att attityden hos arbetsgivare och arbetskamrater påverkar, men om det hos alla skulle finnas en vetskap om att föräldrarna riskerar att förlora en del av försäkringstiden, skulle det fungera som ett stöd för pappor att utnyttja den här förmånen. Jag menar att det ändå måste finnas en ventil, så att man om man har särskilda skäl skall kunna söka dispens.

Så till sist några ord om vårdbidrag. I en motion säger vi att även en sambo skall kunna få vårdbidrag när man vårdar ett barn i hemmet, utan att man för den skull skall vara tvungen att gifta sig med barnets förälder eller adoptera barnet. Det kan finnas godtagbara skäl till att någon inte vill eller kan välja den utvägen. Jag tycker att det är litet krystat att säga att svårigheten skulle ligga i att ytterligare grupper då skulle kunna kräva att få vårdbidrag. Problemet kanske löser sig den dag när utredningen om partnerskap är klar och kanske leder till ett beslut. Jag kan inte finna någon annan anledning till att man inte rättar till detta än att det finns ett slags rädsla för och ovilja mot att homosexuella den här vägen skall kunna komma in i försäkringssystemet. Jag vet inte, men detta är en känsla man får när man läser vad utskottet skriver om vår motion.

Fru talman! Jag ställer mig bakom vår meningsyttring i dess helhet men yrkar bifall till momenten 3, 17 och 35. Jag kommer att rösta för reservationerna 1, 2 och 6. Vidare ställer jag mig bakom de särskilda yttrandena 1, 2 och 3.

Anf. 4 GULLAN LINDBLAD (m):

Fru talman! I den s.k. kompletteringsproposition som i dagarna har lagts fram talar regeringen om vikten av att fullfölja den långsiktiga utgiftsstrategi som lades fast i budgetpropositionen och finansplanen i januari. Denna strategi innefattar bl.a. en reformering av de stora skatte- och avgiftsfinansierade socialförsäkringssystemen. Det handlar även om t.ex. bostadsbidragssystemen. Det gäller att hejda den offentliga utgiftsexpansionen och att uppmuntra arbete och sparande.

Sverige måste få ekonomisk tillväxt igen, så att alla kan få det bättre – åtminstone på litet sikt. Sverige befinner sig nu i en bekymmersam situation med en stagnerande ekonomi, och i ett sådant läge är det tyvärr de svagaste som kommer i kläm. Regeringens politik är alltså en politik för bevarad välfärd och trygghet.

De frågor som utskottet i dag behandlar gäller den allmänna inriktningen av välfärdspolitiken enligt budgetpropositionen och proposition 149 om avskaffande av delpensionsförsäkringen m.m.

Jag kommer främst att uppehålla mig vid frågor som berör här aktuella områden. Fler områden än dessa har förvisso berörts här, och jag skall försöka ge några korta svar.

När det gäller pensionssystemen i stort pågår, precis som vice ordföranden sade, ett arbete inom den särskilda arbetsgruppen. I dag är det knappast läge

att vidare debattera pensionssystemet i allmänhet. Jag vill bara understryka vikten av att nämnda grupp snarast lägger fram ett förslag, så att en reformering av pensionssystemet så fort som möjligt kan komma till stånd. Det hastar. Jag tror att vi är ganska eniga på den punkten.

Sigge Godin kommer senare att tala om sjukförsäkringen och Karin Israelsson om föräldraförsäkringen. Vi får därmed tillfälle att mera tala om våra ståndpunkter i de frågorna.

Utskottets vice ordförande har på sedvanligt sätt gett oss en fin historieberedskrivning, i det här sammanhanget av delpensionsförsäkringen. Vice ordföranden talar om social nedrustning och säger nej till ett avskaffande av delpensionssystemet. Samma uppfattning har Berith Eriksson.

När det gäller tidpunkten kan jag väl säga att det, när en förändring görs, alltid blir övergångsproblem. Det hade nog blivit samma problem om man hade tagit några månader till. Regeringen har helt enkelt menat att människor skall ha en viss omställningsperiod. Det är alltså fråga om ett sätt att tillmötesgå önskemålen från de människor som ändå överväger att ansöka om delpension.

Leif Bergdahl och Berith Eriksson talade också om låginkomstpensionärernas villkor. Jag vill framhålla att jag väldigt mycket sympatiserar med de tankegångar som förs fram. Jag skulle också vilja ge dessa grupper ordentliga förmåner. Det förekommer ju ett utredningsarbete i den frågan. Den s.k. KBT-utredningen har faktiskt lagt fram ett par olika förslag som nu är ute på remiss. Det kommer att bli vissa förbättringar. Det händer alltså en del på det här området. Men naturligtvis väntar vi på den mera övergripande utredningen.

Vidare noterar jag vad bankekonomen nyligen har sagt, nämligen att det faktiskt är pensionärerna som är vinnare när det gäller framlagda förslag i kompletteringspropositionen. Utöver den tidigare momssänkningen, exempelvis vad gäller mat, blir det nu bl.a. ytterligare en momssänkning. Genom att det blir lägre inflation blir det över huvud taget billigare att handla varor. Det är en fråga som är nog så viktig för just låginkomstpensionärerna. Jag hoppas, som sagt, att vi kan komma fram till bra lösningar för dessa.

Det är väl just för att rikta in åtgärderna på de människor som har det allra svårast som det är nödvändigt att vi som är relativt friska – ja, kanske t.o.m. väldigt friska – kan avstå litet grand. Det gäller då förmåner t.ex. i form av förslag om ett par karensdagar eller om borttagen eller minskad ersättning i fråga om vissa försäkringsformer. Jag tycker att det är de fattigaste, de som har det besvärligt, som skall prioriteras när det gäller de sociala försäkringarna.

När det sedan gäller karensdagarna och arbetsskadeförsäkringen – jag tror att det var Leif Bergdahl som tog upp dessa frågor – har vi ju i dag inte några färdiga förslag. Jag har därför inte möjlighet att utveckla det resonemanget särskilt mycket mera. Konkreta förslag kommer alltså att läggas fram senare. De här frågorna får vi således behandla till hösten.

I fråga om arbetsskadeförsäkringen vill jag säga att jag är glad att det äntligen händer något på den fronten. Jag hoppas att det blir en rejäl förändring. Vi kan ju inte fortsätta att ha sådana underskott inom arbetsskadeförsäkringssystemet som vi för närvarande har.

Beträffande synen på arbetet – den frågan var Leif Bergdahl inne på – vill jag säga att jag delar uppfattningen att det är väldigt viktigt att vi premierar arbete och att vi håller nere kostnaderna så mycket som möjligt när det gäller avgifter och skatter. På den punkten tror jag att vi är ganska så överens. Naturligtvis kan uppfattningarna vara litet olika om hur man bäst når en lösning.

Ny demokrati har ett eget förslag om delpensionen, vilket jag tycker vittnar om ett ekonomiskt ansvar. Man har insett att vi har stora budgetunderskott och att åtgärder behöver vidtas. Naturligtvis är det min förhoppning att Ny demokrati inte medverkar till att regeringsförslaget faller. Avsikten med regeringens förslag är ju just att förbättra ekonomin och därmed välfärden i ett framtida perspektiv med tanke på dem som har det sämst ställt.

Berith Eriksson var inne på bl.a. frågan om sjukförsäkringssystemet. Hon vill riva upp redan fattade beslut dels om lägre ersättningsnivåer, dels om sjuklönesystemet. Jag tror att vi i de partier som har genomfört de här reformerna – och vi var mycket eniga – är glada över dessa. Det har visat sig att de korta sjukskrivningarna minskat med 20–25 %. De reformer som vi har genomfört har alltså visat sig vara mycket bra reformer. Jag hoppas att vi alla fortfarande har samma uppfattning på den punkten.

Inom föräldraförsäkringen är det i dag bara fråga om smärre förändringar som innebär att man inte kan byta mellan olika former av föräldraförsäkringen. Inga mera omfattande förslag eller större förändringar är alltså på gång i dag.

Sedan vill jag säga att vi är motståndare till detta med kvotering. Den enskilda familjen måste ändå få bestämma vad som är bäst för just den.

När det gäller samboendes rätt till exempelvis vårdbidrag är det faktiskt enligt gällande lagar så, att en samboende likställs med en förälder när det gäller rätten till tillfällig föräldrapenning om man bor under äktenskapsliknande förhållanden. Berith Erikssons motion måste således närmast gälla de homosexuellas samboendeförhållanden. Precis som Berith Eriksson själv sade är den frågan föremål för utredning. Jag skall inte föregripa denna. Det brukar vi i utskottet inte göra.

I reservation 1 framhålls den generella välfärdens förträfflighet. Om detta kan vi debattera länge. Det kanske t.o.m. är så att generella välfärdssystem egentligen ger dem minst som skulle behöva hjälpen bäst. Det har under åren funnits många erfarenheter av detta.

Av regeringsförklaringen framgår den nya regeringens program, bl.a. att regeringen avser att ge välfärdspolitik en ny inriktning. Välfärdspolitikerna gynnar alla. Men den betyder allra mest för de ensamma, fattiga och sjuka, för alla dem som själva inte kan skapa en rimlig standard och för dem som inte har någon som bryr sig om dem eller tar ansvar för dem.

Jag tycker att det här är en fin programförklaring, och det är den vi hoppas kunna leva upp till med våra förslag de kommande åren.

De besparingar och förändringar som föreslås i den föreliggande propositionen, och som sedan följs upp av utskottsmajoriteten, hotar naturligtvis på intet sätt välfärden. Det är precis tvärtom. Att fortsätta med skattehöjningar och inte göra något åt utgiftsexplosionen i de stora offentliga systemen vore att radera välfärden.

Jag tycker, minst sagt, att det är att ta till överord när man talar om nidsdåd och katastrof, vilket har förekommit tidigare i debatten. Vice ordföranden använde orden otillständigt och oanständigt. Det gäller att vara litet varsammare med orden.

Fru talman! Socialförsäkringssystemen omfattar bortemot 300 miljarder kronor. De besparingar som har föreslagits för vårt utskotts del är knappt 7 miljarder kronor. Ja, det är mycket pengar. Ja visst! Men det handlar om drygt 2 % av den totala budgeten. Det är faktiskt inte att radera välfärden.

Låt mig påminna om den besparing vi gjorde tillsammans tidigare, nämligen i sjukförsäkringarna. Det var ett klokt beslut, och jag hoppas att vi fortfarande står fast vid det. Det handlade då om närmare 5 miljarder kronor. Är det då inte egendomligt att ungefär motsvarande besparing i dag är alldeles otänkbar?

Utskottsbetänkandet innehåller inte endast förslag om besparingar och inskränkningar. Ingen har talat om att det innehåller förslag till en del fina reformer just för dem som allra bäst behöver hjälp. Det finns en del plusposter, t.ex. ledighet för närståendevård, en rejäl höjning av vårdbidraget för handikappade barn, införandet av ett tre fjärdedels vårdbidrag – en fråga som vi från borgerligt håll har fört fram i många år och nu kan förverkliga – och förbättrade villkor för särskilt pensionstillägg för föräldrar som vårdar sjuka och handikappade barn. Delvis har dessa förbättringar för verkligt hårt drabbade kunnat genomföras tack vare besparingar inom andra sektorer.

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på reservation 1.

Regeringen har i propositionen redogjort för motiven till förslaget om slopad delpensionsförsäkring. Visst är delpensionen en mycket förmånlig pensionsform för dem som kan utnyttja den. Men det är en förmån som inte styrs av sjukdom och bristande arbetsförmåga utan av ett frivilligt val utan någon som helst självrisk i försäkringen.

I en tid när samhällsekonomin är ytterligt påfrestad måste – som jag förut har sagt – även socialförsäkringssystemens utgifter provas för att kunna lägga grunden för en ny period av tillväxt och utveckling. Då är det nödvändigt att spara där det är möjligt utan att det drabbar dem som verkligen behöver stöd från de sociala systemen.

För dem som verkligen är utslitna av hårt arbete, t.ex. arbetare i tunga yrken, finns förtidspensioner i olika grader att tillgå. I Socialdemokraternas reservation verkar det som om det bara förekommer hel förtidspension. Men det finns flera olika grader. För övriga finns det s.k. förtida uttaget av ålderspension. I samtliga fall finns en möjlighet till en mjuk övergång från arbete till ålderspension.

Arbetets heder kan nog upprätthållas, vice ordföranden!

Regeringen föreslår också en utökad möjlighet att ta ut förtida uttag av pension genom att en fjärdedels sådan förmån införs.

Socialdemokraterna har tidigare talat om svartmålning. Ni socialdemokrater har verkligen svartmålat förslaget om att avskaffa delpensionen. Det finns grupper utanför detta hus som inte ens har dragit sig för att häda det kristna korset i sin agitation mot förslaget. Jag anser att debatten borde

kunna föras på ett sakligare plan och med ett lägre tonläge. Det är väl ändå ingen katastrof det är fråga om!

Stora delar av socialförsäkringssystemet går med underskott. Främst gäller detta arbetsskadeförsäkringen, som vi har diskuterat tidigare, som nu har ett underskott på drygt 20 miljarder kronor. Nu föreslås en omDispositionering av delpensionen. Delpensionsavgiften avskaffas och i stället höjs avgiften till arbetsskadeförsäkringen. Vi föreslår att 7 miljarder kronor förs över till arbetsskadeförsäkringen. Jag gläder mig åt att Socialdemokraterna tycks vara eniga med oss och villiga att föra över pengar till arbetsskadeförsäkringen.

Fru talman! Min tid är snart slut. Jag yrkar då bifall till utskottets hemställan, dvs. till propositionens alla delar, och avslag på reservation 6.

När det gäller delpensionsförsäkringen har jag följande att säga. Om mom. 65 ej bifalles, har jag inget yrkande till mom. 66 och 68.

Anf. 5 TALMANNEN:

Jag är tacksam om replikerna kan tas från bänkarna för att spara tid. Varsågod!

Anf. 6 DORIS HÅVIK (s) replik:

Fru talman! Inledningsvis vill jag yrka bifall till reservation 1 och reservation 6.

Ordföranden Gullan Lindblad sade att regeringen säger i kompletteringspropositionen att den långsiktiga utgiftsstrategin skall fullföljas. Inte är det speciellt långsiktigt när regeringen snabbt föreslår att delpensionssystemet skall avskaffas i ett alldeles speciellt budgetläge.

Gullan Lindblad säger vidare att detta är ingen katastrof. Det finns ju möjligheter att få förtidspension eller förtida uttag av pension.

Jag beskrev att systemet med förtidspension i varje läge är dyrare än systemet med delpension. Det finns material som klart och tydligt visar detta.

Utöver detta vill Gullan Lindblad ha ett system där de fattigaste och de som har det besvärligast skall prioriteras. Jag hävdar att vi skall ha ett generellt trygghetssystem byggt på principen om inkomstbortfall och där försäkringen omfattar alla.

Det blåser en kall vind i kammaren när vi i Sverige börjar tala om att de allra fattigaste och de som har det besvärligast skall lyftas fram. Är det 1992 som vi använder de uttrycken? Det är skrämmande.

Samtliga partier utom Moderaterna lovade före valet att delpensionssystemet skulle finnas kvar. Jag begriper då att det är följdriktigt att Gullan Lindblad tar upp argumenten för eller emot delpensionen, eftersom det ligger Gullan Lindblad varmt om hjärtat att avskaffa delpensionen.

En generell trygghets- och socialpolitik är något att sträva efter. Jag fick inget svar på hur Gullan Lindblad ser på att andra länder vill införa systemet med delpension. Inom EG anses det vara en utmärkt pensionsform, eftersom man där upptäckt att förtidspensionen är alldeles för dyr. Låt oss inte avhända oss systemet med delpension under tiden pensionsberedningen arbetar. Det är ett instrument som kan tas med i diskussionerna om rörlig pensionsålder, dvs. mellan 60 och 70 år. Delpensionen i dess nuvarande skick är något som kan tas med i diskussionerna.

Prot. 1991/92:103
29 april 1992

*Socialförsäkring –
inriktning och
anslag*

Anf. 7 GULLAN LINDBLAD (m) replik:

Fru talman! Först vill jag säga att det här är ett led i en långsiktig utgiftsstrategi. I samband med framläggandet av finansplanen, som nu följs upp av kompletteringspropositionen, sade regeringen att vi måste bedöma hur mycket de offentliga utgifterna kan tillåtas öka, och att det krävs direkta politiska beslut för att minska de offentliga utgifterna som andel av BNP. De skatte- och avgiftsfinansierade socialförsäkringssystemen måste reformeras, så att de uppmuntrar arbete och sparande – såsom också framhållits tidigare i diskussionen.

Detta är alltså ett led i en nödvändig besparing, som gör att den ekonomiska tillväxten ökar och att vi över huvud taget kan bevara och utveckla våra sociala välfärdssystem.

De generella systemen prisas, och jag vill säga att de förslag som nu läggs fram sannerligen inte är något hot mot de generella systemen, även om vissa inskränkningar görs; tvärtom blir det möjligt att bygga ut dem.

Vad är det som har gjort att vi har fått, som vice ordföranden här sade, "de fattigaste"? Jo, det är ett resultat av en generell välfärdspolitik, som inte har tagit hänsyn till dem som har udda problem, som utgör det glömda Sverige, för att använda Folkpartiets uttryck – som jag tycker är alldeles utmärkt. Det är de som inte riktigt stämmer med de stora kollektiva systemen.

När det gäller delpensionen kan jag hålla med om att det kanske i det första skedet blir en viss kostnadsökning; jag blundar inte för det. Det är nu många som söker, men på sikt är det naturligtvis en stor besparingsåtgärd. Man söker kanske i stället förtida uttag eller tar en delförtidspension. Då är det baserat på verkliga behov. Det är faktiskt inte de mest behövande som har sökt delpension. Det har inte varit de mest utslitna arbetarna, utan oftast personer som tillhör tjänstemannagrupperna. Och det är inget fel i det. Men om vi skall se till dem som har de största behoven, så finner vi att det för dem inte är något dråpslag att man i stället får en annan typ av förmån.

Anf. 8 DORIS HÅVIK (s) replik:

Fru talman! Gullan Lindblad talar om besparingar när man avskaffar delpensioneringen, men det är ju inte sant. Vi har erfarenheter från den tid när man förde en sådan diskussion och sänkte till 50 %.

Då är förslaget förtida uttag. Ja, det innebär 30 % neddragning av pensionen, vilket gäller livslångt. Och 30 % är mycket pengar; man mister ungefär en tredjedel.

Gullan Lindblad talar om att det inte är de mest utslitna som har tagit delpension och att det i stället är många tjänstemän. Vad är det för fel om t.ex. en TV-reporter känner sig utsliten i ett stressigt jobb och om en socialchef anser att han har blivit utsliten och skulle behöva trappa ned? Och vad är det för fel om någon inom polisväsendet, i ett mycket stressigt jobb, anser att han behöver trappa ned sitt arbete före pensioneringen? Jag förstår inte resonemanget.

Dessutom är det faktiskt en lågkonjunktur, den mest olämpligt valda tidpunkten. Arbetsgivarna har ju också ett intresse av att man har personer som trappar ned sitt arbete; man kan få en yngre människa som under erfaren ledning kan komma in i ett yrke.

Förtidspensionering blir ju inte någon långsiktig besparing. Det blir en långsiktigt ökad utgift, eftersom förtidspensioneringen i varje läge är dyrare än en delpension. Materialet har vi fått på vårt bord, och det är konstigt om det har undgått vår ordförande i utskottet. Eller har Gullan Lindblad inte tagit del av de uppgifterna, där det helt klart framgår att detta blir dyrt?

Det kan väl ändå inte vara en långsiktig strategi, när man ser att budgetunderskottet växer oss över huvudet, att slå till när det gäller delpensioneringen. Det är en exakt modell av det som hände 1980. Då steg budgetunderskottet. Man fick inte ihop de 150 miljonerna, man hade i stället mångmiljonbelopp i underskott i delpensionsfonderna. Har man ingenting lärt? Eller läser man inte historia?

Anf. 9 GULLAN LINDBLAD (m) replik:

Fru talman! Doris Håvik hörde på litet dåligt, för jag sade faktiskt att jag är medveten om att det i det korta perspektivet kan bli vissa utgiftsökningar därför att många söker delpension, men att det på sikt kommer att visa sig vara en besparing.

Hade vi råd att hålla oss med alla de här socialförsäkringssystemen, så vore vi väl alla glada för det. Men när vi befinner oss i en situation med stora budgetunderskott, är det nödvändigt att vi gör besparingar inom stora system, så att besparingarna blir av stort omfång.

Jag vill också erinra om att jag sade att det finns möjlighet att ta en lägre grad av förtida uttag. Det införs ju nu en möjlighet till en fjärdedels sådant uttag. Den här debatten om att man inte skulle kunna få vara kvar i arbetslivet är alltså helt felaktig.

Jag har sannerligen läst på. Vi har haft hearings, vi har besökt olika grupper, och jag har tagit del av det material som finns. När jag säger att det här är en riktig åtgärd, betonar jag återigen att det inte är något fel att t.ex. tjänstemannagrupper har tagit delpension när de har haft möjlighet till det. Men jag menar att den gråtmilda debatt som har förts om utslitna arbetare som nu inte tillåts vara kvar några år i sitt arbete – den debatten är felaktig, den stämmer inte med verkligheten.

Talmannen anmälde att Doris Håvik anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 10 BERITH ERIKSSON (v) replik:

Fru talman! Delpensionen är förmånlig inte bara för de enskilda människorna, utan för samhället. Gullan Lindblad tar upp den andra ytterligheten – att det inte är de mest behövande som tar det här tillfället till delpensionering. De som har de tyngsta jobben är kanske delvis förtidspensionerade före 60 år.

Även karensdagar är en omöjlig besparing, eftersom det är de långa sjukskrivningarna som man måste komma åt. Införandet av karensdagar blir ett ytterligare slag mot dem som Gullan Lindblad säger att den här regeringen vill värna om.

När det gäller sänkningen av ersättningsnivån i sjukförsäkringen kan det diskuteras hur bra den reformen är. Det som hände när sjukförsäkringssum-

man sänktes var ju att man i stället tar ut semesterdagar eller tar ut komplexitet, att man på olika sätt försöker slippa sjukskriva sig. Men vad det leder till i ett längre perspektiv återstår ju att se.

Om man börjar riva i ett system, skall man vara mycket väl insatt i hur verkningarna blir på andra områden. Det räcker faktiskt inte att bara titta på hur förhållandena blir inom socialförsäkringsområdet, utan man måste se de här trygghetssystemen i ett perspektiv som omfattar hela samhället. Även om det finns olika fack i pappas börs, blir ju inte resultatet så mycket annorlunda om man bara flyttar från ett fack till ett annat, utan det är den samlade summan som är avgörande.

Jag hoppas att jag får möjlighet att i ett senare inlägg återkomma till vårdbidraget; det blev litet ofullständigt på grund av att jag inte hade så gott om tid.

Anf. 11 GULLAN LINDBLAD (m) replik:

Fru talman! Jag har innan jag kom till riksdagen i tolv års tid arbetat med förtidspensioner, delpensioner av olika slag och arbetsskadeförsäkring. Jag vet ganska väl hur människor har det ute på arbetsplatserna, och jag vet också hur vi har sett på dessa frågor vid försäkringskassorna.

Vi har menat att delpensionen till dels har varit väl så förmånlig och gett en mycket hög kompensation. Det är bra, om vi har råd med det. Men vi har inte det i dag. Vi måste alltså prioritera utgifterna inom de stora socialförsäkringssystemen och styra medlen dit där de bäst behövs.

Ett sådant område är vårdbidragen, som Berith Eriksson vill tala om senare. Jag tycker att det hade varit förtjänstfullt om man hade sagt: Här gör faktiskt regeringen under en ekonomiskt besvärlig period en stor reform när det gäller att förbättra för mammor och pappor med handikappade barn och även för anhöriga till sjuka, vilka kan ta ledigt en tid för att vårda sina sjuka nära och kära.

När det gäller karensdagarna har vi inte något konkret förslag på bordet. Men vi som är långtidsfriska borde faktiskt kunna dela med oss genom en liten självrisk i försäkringen så att vi har möjlighet att ge hjälpen där den bäst behövs. Det tycker jag är god socialpolitik, och jag talar med ca 30 års erfarenhet från det fältet.

När det gäller såväl minskningarna i ersättningsnivån inom sjukförsäkringen som sjuklönesystemet var det kloka och bra reformer som vi hade hoppats att även Socialdemokraterna hade kunnat ställa upp för och säga att detta var bra. Svenska folket blev över en natt 25 % friskare, och det är mycket bra.

Det finns också en annan aspekt i detta. Med ett sjuklönesystem har vi lagt ett ökat ansvar på arbetsplatserna och arbetsgivarna att åstadkomma bättre arbetsmiljöer. Men vi har också genom beslutet om rehabiliteringsförmåner gett ett ökat incitament att verkligen hålla människor kvar i arbete. Detta är alltså mycket bra reformer. Det kommer nog också att visa sig på sikt.

Anf. 12 BERITH ERIKSSON (v) replik:

Fru talman! Vi skulle kanske kunna stå i timmar här i kammaren och tala om huruvida vi har råd eller inte råd. Jag anser att vi inte har råd att ta bort

delpensionen. Jag tillsammans med många andra anser att det blir dyrare för samhället.

Sedan till karensdagar. Ja visst, jag är frisk och drabbas inte av karensdagar. Jag har ingenting emot att betala till en föräldraförsäkring fastän jag aldrig haft möjlighet att utnyttja en sådan. Mina barn kanske kan göra det. Jag är beredd att betala till en sjukförsäkring fastän jag inte utnyttjar den, eftersom jag anser att det är tillräckligt bra att jag får vara frisk. Det förändrar inte läget för dem som verkligen drabbas av karensdagar. Det är de som har arbeten eller sjukdomar som gör att de behöver vara borta mer från jobbet än vad exempelvis jag behöver. Jag förstår inte riktigt den koppling som Gullan Lindblad här gör.

När det gäller möjlighet att ytterligare kunna stanna hemma och vårda handikappat barn och närståendevården ger jag min eloge, och jag tycker att det är bra. Däremot anser jag att det är otidsenligt att en sambo skall vara tvungen att gifta sig för att kunna vara hemma och vårda ett handikappat barn.

Anf. 13 GULLAN LINDBLAD (m) replik:

Fru talman! Berith Eriksson och jag har olika uppfattningar när det gäller delpensionen. Här kan vi debattera i timmar utan att komma till samma ståndpunkt. Jag hävdar fortfarande att vi skall värna om de försäkringar som är alldeles nödvändiga för människors sociala trygghet, och då får vi kanske sortera bort det som är litet mer av en guldkant, som i och för sig är bra, men som vi i dagens läge inte har råd med. Det kommer att bli en besparing på sikt.

När det gäller karensdagar vill jag säga, även om förslaget egentligen inte ligger på bordet i dag, att det naturligtvis kommer att införas ett högriskskydd för dem som är ofta och återkommande sjuka, t.ex. den som har mi-grän ofta. Med läkarintyg skall man då kunna visa att så är fallet, och på det sättet skall man inte behöva få någon karens.

Generellt sett anser regeringen och utskottsmajoriteten att det är viktigt att avgifter och förmåner i fortsättningen kommer att stå i bättre överensstämmelse med varandra. Därmed är inte sagt att vi alla, både Berith Eriksson och jag, inte solidariskt skulle vara med att betala försäkringen. Men i dag råder en väldigt divergens inom socialförsäkringssystemet, där man inte får ut någonting. Det gäller också sjukförsäkringssystemet för dem med verkligt låga inkomster. Det menar vi att man skall åtgärda.

När det gäller frågan om ersättning vid samboendeförhållanden är det bara att läsa på s. 43 i utskottsbetänkandet. "Som framgår ovan" – dvs. enligt vad som sagts i betänkandet – "likställs med en förälder vid rätt till tillfällig föräldrapenning den som föräldern sammanbor med under äktenskapsliknande förhållanden." Det som efterfrågas är alltså redan infört. Det som Berith Eriksson eftersträvar är homosexuella sambors rätt till ersättning. Det pågår, som jag förut sade, en utredning som ser på frågan om registrerat partnerskap för homosexuella. Jag skall inte i dagens debatt säga någonting om vad den utredningen kommer att föreslå.

Talmannen anmälde att Berith Eriksson anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Prot. 1991/92:103
29 april 1992

*Socialförsäkring –
inriktning och
anslag*

Anf. 14 LEIF BERGDAHL (nyd) replik:

Fru talman! Jag vill beröra ämnet karensdagar. I dagens nummer av Svenska Dagbladet intervjuas statssekreteraren i socialdepartementet Göran Rådö. Han uppger att regeringen kommer att genomföra förslaget om karensdagarna. Departementet arbetar för fullt med detta, men det blir litet senarelagt eftersom det finns en del tekniska komplikationer.

Om regeringen skall genomföra förslaget om karensdagar måste det finnas en majoritet i riksdagen, och det finns inte någon sådan majoritet. Vi i Ny demokrati kommer inte att rösta för några karensdagar, och det har vi sagt upprepade gånger. Vår extra partistämma fattade beslut om detta i februari i våras. Vi har lagt fram vårt eget förslag, och jag tycker att Gullan Lindblad skulle titta noga på det förslaget och se till att departementet slutar att arbeta med förslaget om karensdagar, eftersom det inte kommer att gå igenom.

Vi kan diskutera om summorna och procenttalen osv., men jag tror att vårt förslag utgör ett gott underlag för att lösa hela biten med arbetsskador, vård av sjukt barn, ersättning vid arbetslöshet, garantilön m.m. Detta är ett omfattande förslag som löser en mängd problem inom detta område. Det borde startas en diskussion om förslaget. Jag tror att vi har goda möjligheter att komma överens. Vi brukar ju annars komma överens.

Anf. 15 GULLAN LINDBLAD (m) replik:

Fru talman! Som jag redan tidigare har sagt finns det inte något förslag om karensdagar på bordet. Vi kommer säkert att kunna ha kontakt med varandra från alla partier i den frågan, om det nu kommer ett förslag, vilket det gör enligt regeringens proposition. Jag skall inte vidare orda om det. Det är viktigt att vi ser på alla förslag.

När det gäller dagens debatt vill jag slutligen säga, fru talman, att det är viktigt att regering och riksdag är ansvarsfulla när det gäller utformandet av inte minst de stora socialförsäkringssystemen. Vi måste veta att vi har råd att betala dem. I ett vanligt hushåll får vi suga på ramarna när vi har varit litet lössläppta och köpt det som vi inte skulle ha gjort. I Svea rike har det tidigare varit så att man bara har höjt skatten. Den tiden är förbi. Vi kan inte fortsätta med skattehöjningskarusellen. Nu måste vi spara i de offentliga utgifterna.

Det är viktigt att de förmåner som vi genomför och som vi behåller är finansierade till alla delar. Det har det varit litet si och så med under den socialdemokratiska regeringsepoken.

Anf. 16 LEIF BERGDAHL (nyd) replik:

Fru talman! Jag konstaterar att vår sjukvårdsminister, som tillika är biträdande socialminister, är sjuk i dag. Då hade det varit passande att socialministern själv hade infunnit sig här. Jag misstänker att det är han som är spindeln i nätet i fråga om detta med karensdagar. Vi, Moderaterna, Kristdemokraterna och kanske Centern har nog ganska många gemensamma åsikter om detta. Jag bara konstaterar det.

Anf. 17 BÖRJE NILSSON (s):

Fru talman! Den här debatten handlar om socialförsäkringens inriktning och anslag. Den borgerliga majoriteten gör helt klart att den svenska väl-

färdspolitiken skall läggas om, precis som Doris Håvik har påpekat. Det är värt att notera.

Stat och kommun skall koncentrera sig på de uppgifter som ingen annan kan sköta, säger man också i årets finansplan. En omfattande nedrustning i offentlig verksamhet inleds därför. Nedrustningen som vi beslutade om här i riksdagen följs upp konsekvent och hårt i kommuner och landsting. Det upplever vi varje dag. Systemskitet är i full gång. Där skingrar man också viktiga och gemensamma resurser.

De borgerliga partierna har med detta tillkännagivit sin avsikt att fråntära den generella välfärdspolitiken. De gör det framför allt av ideologiska skäl. Folkpartiet medverkar i detta. Vi kan notera att så sker, Sigge Godin. Det är sensationellt med hänsyn till Folkpartiets tidigare bekännelse till den generella trygghetspolitiken.

Vi socialdemokrater accepterar inte en utveckling i den riktning som regeringen och utskottsmajoriteten anvisar. Vi menar i stället att rättvisa, solidaritet och frihet också i framtiden skall karakterisera reformarbetet inom välfärdspolitiken.

Det mest utmärkande för svensk välfärdspolitik är att den omfattar alla på lika villkor och inte bara de sämst ställda, som regeringen säger. Det är också att den finansieras solidariskt och att den styrs demokratiskt. Den är i allt väsentligt ett gemensamt samhällsansvar. Man skall inte kunna peka ut någon särskild person eller grupp, utan alla omfattas av trygghetsfrågorna. Alla medborgare skall ha ekonomisk trygghet och social service och vård vid behov. Det minskar också klyftorna i samhället.

Den svenska välfärdspolitiken har av dessa skäl med rätta vunnit internationellt erkännande. Det märkliga i dag är, att när andra länder tar efter den svenska modellen och studerar den svenska socialförsäkringen, går den här regeringen motsatt väg, nämligen högerpolitikens väg.

Till de mest uppseendeväckande nedskärningarna hör bl.a. förslaget om införande av karensdagar. Man envisas tydligen med att det skall komma ett sådant förslag. Ingen ersättning skall alltså få betalas ut under de två första dagarna vid ett sjukdomsfall. Karensdagar skapar ekonomiska klyftor i samhället. Det skulle också drabba vissa grupper mycket hårt. Det gäller dem som är mer utsatta än andra i arbetslivet, t.ex. i livsmedelsbranschen och inom vården. Framför allt barnfamiljer, låginkomsttagare och kvinnor kommer alldeles speciellt att drabbas av detta. Det gäller även löntagare med nedsatt arbetsförmåga som har tunga arbeten och jobbar i dåliga arbetsmiljöer.

Både LO och TCO har räknat på detta. Effekterna kan för en LO-medlem uppgå till 4 000 kr./år. Det är naturligtvis oerhört kännbart. Det är en rejäl försämring som drabbar enskilda människor. Vi menar att karensdagar i sjukförsäkringen innebär en nedskärning som är djupt orättvis.

Samtliga fackliga centralorganisationer, liksom landets handikapporganisationer, har framfört skarpa protester mot förslaget. Vi socialdemokrater har stor förståelse för den oro som många känner. Det är god ekonomi att få sköta sin hälsa. Det är god ekonomi för den enskilde och för landet att kunna vara hemma och sköta sin hälsa när man är sjuk. Det är oerhört viktigt. Då kan man återhämta sig mycket snabbare. Därför avfärdar vi detta förslag.

Prot. 1991/92:103
29 april 1992

*Socialförsäkring –
inriktning och
anslag*

Det har varit samstämmiga protester mot karensdagar, som jag sade. Jag kan inte finna någon som har backat upp det förslaget. Regeringen borde redan här ha insett att detta förslag inte är acceptabelt. Därför borde man dra tillbaka det.

I statsverkspropositionen i januari presenterade man detta och sade att det skall införas den 1 januari 1993. Det har tydligen varit en diskussion fram och tillbaka om när man skall lägga fram propositionen och vad den skall innehålla. Vi vet ännu inte hur det skall bli.

I kompletteringspropositionen läser vi nu att det kommer ett förslag till hösten, men det skall först ut på remiss. Det är välbetänkt att höra arbetsmarknadens parter och att ta in skriftliga remissvar från dem. Min fråga till Sigge Godin är: Tänker man sedan i regeringen ta hänsyn till dessa remissvar? Det är oerhört viktigt. Vi vet alla vad arbetsmarknadens parter – de som är mest berörda av detta – hittills har sagt. Det skall bli intressant att se om man verkligen lyssnar på remissinstanserna.

Det krävs förändringar inom socialförsäkringssystemet. Det är vi också införstådda med. Men man måste gå varsamt till väga och följa vissa principer. De förändringar som måste vidtas för att hålla kostnaderna nere och för att göra verksamheten effektivare måste slå rättvist. Det är detta som är viktigt. Karensdagar slår oerhört hårt mot vissa grupper, t.ex. de mest utsatta i tunga arbeten. Därför avvisar vi detta förslag.

Den socialdemokratiska regeringen inledde ett omfattande och framsynt arbete för en reformering på välfärdspolitikens område. Vi vill utveckla arbetslinjen. Det hör till det viktigaste. Genom att minska antalet långtids-sjukskrivningar och förtidspensioneringar, genom förebyggande åtgärder i arbetsmiljön och genom rehabilitering vill vi förbättra människors livskvalitet och minska utgifterna i sjukförsäkringen.

Vi menar att det är den vägen som är den riktiga. Det är den vägen man måste gå – aktiva insatser, rehabilitering, förbättring av arbetsmiljön och mycket annat – inte göra orättvisa nedskärningar av det slag som regeringen nu föreslår. Vi underkänner därför dess förslag.

Fru talman! Jag vill med detta yrka bifall till vår reservation 2.

Anf. 18 SIGGE GODIN (fp):

Fru talman! I regeringens budgetproposition anges att utgångspunkten för välfärdspolitikerna skall vara att den skall gynna alla men betyda mest för de ensamma, de handikappade och sjuka och särskilt ta hänsyn till behoven för dem som inte själva kan uppnå en rimlig standard.

Staten har det yttersta ansvaret för att alla medborgare ges en grundläggande trygghet vid arbetslöshet, sjukdom, ålderdom och handikapp. Dessa insatser skall finansieras gemensamt, och medborgarna skall betala efter förmåga.

Jag har många gånger här i kammaren tagit upp att utgiftsökningarna inom inte minst sjukförsäkringen har trängt tillbaka andra mycket angelägna behov, exempelvis satsningar på att förbättra levnadsnivån för de handikappade. Trots de ökade kostnaderna höjs vårdbidraget för vård av handikappade barn. Efter flera års krav från Folkpartiet kan nu vårdbidraget skrivas

upp till två och ett halvt basbelopp, samtidigt som det också görs förbättringar i merkostnadsersättningen.

Fru talman! Jag noterar med tillfredsställelse att en enig riksdag har accepterat regeringens förslag i denna del.

Fru talman! Det är nödvändigt att komma till rätta med såväl de samhälls-ekonomiska som de statsfinansiella obalanserna. Det behövs därför en systematisk och långsiktig plan för att minska de offentliga utgifternas andel av BNP. För socialförsäkringarna innebär detta en inriktning på att öka inslaget av självrisk för olika förmåner. Det är också väsentligt att på olika sätt öka sambandet mellan avgifter och förmåner.

Regeringen föreslår därför att två karensdagar skall införas i sjukförsäkringen. Därmed höjs ersättningen den tredje dagen från 75 % till 90 %. Genom ett högkostnadsskydd skall särskilt utsatta skyddas. För att det inte skall råda någon tveksamhet vill jag påminna om att arbetsgivaravgiften skall höjas i motsvarande mån.

Ett förslag om karensdagar kommer att presenteras för riksdagen senare i höst, när förslaget har remissbehandlats. Det är bra att Börje Nilsson tycker att det är en riktig åtgärd att skicka ut förslaget på remiss. Det har under den förra regeringens tid varit litet si och så med vad som har remissbehandlats och inte.

Och självklart, Börje Nilsson, värderar vi de remissvar som kommer in. Man skulle aldrig komma på tanken att skicka ut något på remiss, om man inte avsåg att ta del av svaren. De skall självfallet värderas och ställas i relation till de ekonomiska realiteter som landet befinner sig i.

I dagens betänkande redovisas också regeringens förslag till förbättringar vid ersättning för närståendevård. Regeringen föreslår att ersättning skall kunna medges även om den sjuke inte får sin vård i hemmet eller i annan enskild bostad. Det tycker jag är en utmärkt förbättring.

Fru talman! Beträffande andra förändringar som föreslås vill jag säga att delpensionen har debatterats här och att andra talare kommer att ta upp frågorna kring föräldraförsäkringen. Förslag om ändrade läkemedelskostnader kommer att behandlas av kammaren vid en senare tidpunkt.

I fråga om socialförsäkringsadministrationen följer regeringen upp de tidigare beslutade åtgärderna, vilka tillsammans med de förslag som utskottet i dag lägger kommer att innebära en sänkning av ohälsotalet och ett vidare arbete med att reducera långtidssjukskrivningar och förtidspensionering.

Med anledning av Ny demokratis krav på avveckling av FAS 90 kan jag informera kammaren om att regeringen nyligen beslutat att skrinlägga FAS 90. De medel som anvisats i budgeten för datautrustning vid kassorna krävs oavsett om FAS 90 avvecklas eller inte. Någon besparing i miljardklassen, som Ny demokrati påstår, blir det alltså inte.

Fru talman! Så över till kommentarerna till oppositionens motioner och reservationer. Socialdemokraterna uppger i sin motion, som Börje Nilsson poängterade, att den samhälls-ekonomiska utvecklingen i och för sig kan kräva omprövning av såväl regler som organisation för att hålla kostnaderna nere och för att göra verksamheten effektivare.

Den socialdemokratiska regeringens reformarbete skall fullföljas med kraft, säger man. Den argumentationen utmynnar i att det är angeläget att

Prot. 1991/92:103
29 april 1992

*Socialförsäkring –
inriktning och
anslag*

fortlöpande följa systemens utveckling vad gäller kostnader, fördelningseffekter och risk för resursläckage.

Vi konstaterar att av det ekonomiska ansvaret för samhällsekonomin syns inte ett spår. Socialdemokraterna nöjer sig med att följa utvecklingen. Att medverka till några som helst besparingar som drabbar folkflertalet låter sig inte göras med socialdemokratisk politik. Men vad det handlar om när man skall göra stora besparingar är ju att alla måste bidra.

Införande av två karensdagar skulle, säger Socialdemokraterna, drabba låginkomsttagare och kvinnor samt löntagare med tunga arbeten och dåliga arbetsmiljöer. Några sådana tankar hade Socialdemokraterna uppenbarligen inte när sjuklön infördes och ersättningen sänktes till 75 % de tre första sjukdagarna. Att besparingar måste göras även i sjukförsäkringen borde väl stå klart efter de prognoser som redovisades i fredags i kompletteringspropositionen. Det skulle vara intressant att höra Börje Nilssons kommentarer till det ekonomiska läget.

I Vänsterpartiets argumentation talas om att karensdagar gynnar arbetsplatser med hög korttidsfrånvaro. Om besparingen av karensdagarna dras in till staten, kan väl rimligen inte den enskilda arbetsplatsen gynnas av detta.

Låt mig också säga att Vänsterpartiet kräver att kompensationsnivån i sjukförsäkringen skall återställas. Att sänka ersättningen till maximalt 5,5 basbelopp, som Vänsterpartiet föreslår, innebär inte att statskassan kompenseras. Den ekonomiska beräkningen verkar mera vara gripen ur luften än utgöra någon övertänkt ekonomisk kalkyl.

Från Ny demokratis sida talas om att ett nytt anslagssätt skall tillämpas vid långtidssjukskrivningar. Partiet anser att de verkligt sjuka skall sjukpensioneras och därmed avföras ur rehabiliteringssystemet. Samtidigt skall sjukpenningen sänkas till 70 % av lönen för de långtidssjukskrivna.

Fru talman! Tidigare år har riksdagen varit helt enig om att med alla medel rehabilitera långtidssjuka, så att de kan komma tillbaka till förvärvslivet. I Ny demokratis Sverige klämmer man åt de långtidssjuka och förpassar dem till pensionssystemet. Det är något nytt här i riksdagen.

Fru talman! Vid en genomgång av Socialdemokraternas motion om den ekonomiska politiken finner jag ingenting av den ekonomiska insikt som syntes växa fram i samband med att sjuklön och sänkt ersättningsnivå infördes i fjol. Nu finns enbart ett oppositionsparti som seglar i medvind genom att inbilla medborgarna att höjda skatter, ökade socialförsäkringskostnader och obefintlig tillväxt ger Sverige bättre konkurrenskraft och ökad sysselsättning.

I Långtidsutredningen som presenterades i dagarna finns ingenting av den ohämmade utgiftslusta som Socialdemokraterna hänger sig åt. Ni tycker tydligen att utgifterna för socialförsäkringarna skall få fortsätta i samma rasande takt. Man nöjer sig med att följa utvecklingen. Vad innebär det att följa utvecklingen, Börje Nilsson? Ni litar på att regeringen och övriga partier i riksdagen tar det ekonomiska ansvaret för landet. Då är det klart att man kan sitta med armarna i kors och följa utvecklingen.

Fru talman! Jag nöjer mig med detta tills vidare. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan i dessa avsnitt och avslag på reservationerna och meningsyttringen.

Anf. 19 BÖRJE NILSSON (s) replik:

Fru talman! Sigge Godin säger att man skall rätta sig efter remissinstanserna när det gäller karensdagar. Det är naturligtvis värdefullt. Jag drar den slutsatsen att om de säger nej, läggs inte något förslag om karensdagar fram. Det är den slutsats jag drar av debatten. Vi kommer naturligtvis att följa detta. Det skulle ha varit värdefullt om man hade skickat också förslaget om delpension på remiss. Det är synd att det inte har gjorts. Det borde ha skett innan förslaget lades fram för riksdagen. Det är också ett genomgripande förslag.

I denna debatt förs ofta fram att man vill ordna upp ekonomin. Den socialdemokratiska regeringen gjorde mycket viktiga förändringar tidigare för att korrigera den ekonomiska obalans som fanns. Jag vill också säga att vi hade ett ganska bra utgångsläge i fjol höstas.

Den enda vägen, som man nu går, leder rakt in i krisen. Det ser vi varje dag. Den går rakt in i krisen så det brakar om det. Det gynnar framför allt rika. Vi hörde av Gullan Lindblad att det är de sämst ställda, de svaga grupperna, som skall drabbas. De får ta på sig detta, medan man i stället gynnar de rika grupperna.

Sigge Godin säger att det inte räcker med att följa utvecklingen och att kostnaderna rasar i väg mycket snabbt. Men i stället för att göra ingrepp i socialförsäkringarna med karensdagar, måste man följa den linje vi valde 1990 och 1991. Vi lade då fast ett helt program, där arbetslinjen främjades. På det sättet får man verkligen ner antalet långtidssjukskrivningar och för tidspensioneringar. Det är den vägen man måste gå, genom att sätta in en aktiv rehabilitering. Det är realistiska och riktiga åtgärder. Det är beklagligt att man inte driver denna linje hårdare utan nu går in för nedskärningar i sjukförsäkringen i form av karensdagar. Det är en beklaglig linje som vi inte ställer upp på.

Anf. 20 SIGGE GODIN (fp) replik:

Fru talman! Jag har inte sagt att vi skall rätta oss efter remissvaren när det gäller karensdagarna, Börje Nilsson. Det finns ingen regering i detta land som någonsin har rättat sig efter alla remissvar. Vad man skall göra är att värdera remissvaren. Det är därför vi skickar ut frågan på remiss. Sedan värderar vi resultatet, och vi tar det ekonomiska ansvaret.

Börje Nilsson fortsätter på samma tema som Doris Håvik, att det är de svaga som drabbas. Om det inte finns en stabil ekonomi i landet, drabbas de svaga. För att det inte skall bli verklighet måste vi, folkflertalet, hjälpa till litet på marginalen. Gullan Lindblad sade att det handlade om 2 %. Det är så mycket vi måste hjälpa till att samla in, för att rädda de svaga i vårt välfärdssamhälle, så att vi kan ha en generell välfärd. Uppfattningen att vi skall ha en generell välfärd delar vi alla.

Börje Nilsson talar om att Socialdemokraterna lade fast ett helt program. Det handlade om arbetslinjen, rehabilitering, sjuklön och sänkt ersättningsnivå. Då fanns det inga delade meningar om att det var den vägen man skulle gå. Min fråga är fortfarande: Varför tänker ni inte på att en sänkning av ersättningsnivån drabbar så hårt, när ni kritiserar ett eventuellt införande av

Prot. 1991/92:103
29 april 1992

*Socialförsäkring –
inriktning och
anslag*

karensdagar, och säger att det drabbar på ett oskäligt sätt? Vi kommer säkert tillbaka till den debatten senare i höst.

Låt mig tala om för Börje Nilsson, om han inte har förstått det, att den sänkning av ersättningsnivån som vi var överens om och som vi har i dag innebär tre kvarts dag. Till detta skall man lägga drygt en hel dag. Det kan inte vara en katastrof för korttidssjuka människor att avstå den marginella delen. Jag betvivlar att det handlar om några 4 000 kr., som Börje Nilsson försöker få det till.

Samtidigt finns det skäl att fråga Börje Nilsson om inte välfärden gäller för de långtidssjuka och de handikappade, om man inte skall se till att de har trygghet och en god vård och kommer tillbaka till jobbet, som ni talar om. Då måste vi se till att ekonomin fungerar. Det kanske finns skäl att ta en ekonomisk debatt och försöka ägna den åt hur vi skall kunna samla ihop resurser som gör att välfärdssamhället fungerar och kan byggas ut. Tack och lov kommer ett förslag i höst som gäller de handikappade, det glömda Sverige, de som inte någon värvat om tidigare. Låt oss hjälpas åt att höja standarden för de människorna, som verkligen är på livets skuggsida, i stället för att gräva ner oss i långa debatter om huruvida korttidssjuka människor skall avstå en mycket liten del för att klara välfärdssamhället och ekonomin och få tillbaka jobben och sysselsättningen för de arbetslösa.

Anf. 21 BÖRJE NILSSON (s) replik:

Herr talman! Sigge Godin säger att folkflertalet skall hjälpa till att få ner kostnaderna för socialförsäkringen. Men karensdagar drabbar ju alldeles speciellt de svaga, utsatta grupperna. Också de handikappade, som Sigge Godin åberopade här, drabbas. Det finns många handikappade med allergier och andra besvär som måste vara hemma från jobbet ofta. De kommer att drabbas av detta, det är helt klart. Den allmänna politik som regeringen för gynnar på olika sätt andra grupper, de rika och förmögna. Det är en orättvis fördelningspolitik.

Skall man hålla kostnaderna nere krävs aktiva insatser, men inte av det slag som de åtgärder ni nu genomför. Det program vi lade fram var realistiskt och bra. Där ingick rehabilitering. På det sättet kan människorna återföras till arbetslivet, och det är oerhört viktigt att det kan ske.

Detta är en oerhört viktig fråga även för folkhälsan. Det är väsentligt att människor verkligen har råd att vara hemma när de är krassliga. Det är ekonomiskt vettigt för samhället att man verkligen kan stanna hemma när man känner sig dålig. På det sättet kan man komma tillbaka mycket snabbare till arbetslivet och ge mer. Det är arbetslinjen via rehabilitering man skall gå och inte via de orättvisa nedskärningar som regeringen nu gör.

Anf. 22 SIGGE GODIN (fp) replik:

Herr talman! Låt mig börja med en fråga som är mycket intressant. Börje Nilsson säger att man skall ha råd att vara hemma när man är sjuk. Jag skulle gärna vilja veta varifrån det argumentet har kommit. Det använde ni inte när det gällde att sänka ersättningsnivån till 75 % för de tre första dagarna. Sedan mötte vi det argumentet ute i samhället.

Varför löper inte Börje Nilsson linan ut och säger att ni bedömde frågan

fel, att ni inte heller vill ha en sänkt ersättningsnivå, därför att man då inte har råd att vara sjuk? Ni har aldrig antytt det, utan ni har bara konstaterat att ni måste göra de här besparingarna, och då var ni glada över att bl.a. Folkpartiet var berett att ställa sig bakom dem. Vi tycker att det var rätt väg att gå, också att införa sjuklön. Argumentet håller inte, dvs. att människor inte skulle ha råd att vara hemma därför att de korttidssjukskrivna drabbas, som Börje Nilsson nu säger, av två karensdagar.

Låt mig återigen poängtera att det skall göras undantag för kroniker. Det görs i dag, och det finns inget skäl att ta tillbaka det beslutet. Det skall finnas ett högkostnadsskydd, så att man inte drabbas oskäligt. Det finns i dag. Vi har inga delade meningar på den punkten.

Det räcker inte, Börje Nilsson, att sitta med armarna i kors och tro att utvecklingen löser det här problemet. Vi måste gå vidare. Arbetslinjen skall gälla. Rehabiliteringen skall skötas och utvecklas. Arbetsmiljöerna skall förbättras. Men det räcker inte. Folkflertalet måste också på marginalen hjälpa till att skapa ekonomi för att fortsätta det här viktiga arbetet för framför allt de långtidssjuka och förbättra också för de svaga grupperna i samhället. Det är den vägen som vi vill gå.

Jag trodde, Börje Nilsson, när ni förstod att man måste införa sjuklön och sänka ersättningsnivån, att ni hade fattat att det är den vägen som man måste gå för att klara de enormt stora utgifter som vi har i vårt socialförsäkringssystem. Tydligen var det en sak som ni förstod när ni satt i regeringsställning, men i dag har ni lämnat det därhän och tycker att det är lugnt och fridfullt att sitta med armarna i kors och säga att vi får studera utvecklingen. Utvecklingen går med rasande fart åt fel håll.

Förste vice talmannen anmälde att Börje Nilsson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 23 BIRGITTA DAHL (s):

Herr talman! I socialförsäkringsutskottets betänkande nr 8 behandlas också anslagen till föräldraförsäkring och vårdbidrag för handikappade barn i budgetpropositionen och i proposition 106 om förbättringar av vårdbidraget och förenklingar av regler för sjukpenning i samband med föräldraledighet. Vi socialdemokrater har redovisat vår uppfattning i två partimotioner, om rättvisa i socialförsäkringen och om socialpolitiken.

Låt mig, herr talman, först deklarerat att vi är överens om förslagen om förbättrat vårdbidrag för handikappade barn och om förenklingarna av reglerna för sjukpenning i samband med föräldraledighet. Men där upphör enigheten.

Dagens debatt förs naturligtvis med anledning av utskottets betänkande, men den förs också mot bakgrund av den senaste tidens debatt om de olika förslag till vårdnadsbidrag på bekostnad av barnomsorgen och föräldraförsäkringen som regeringspartierna nu tvistar om och som djupt oroar de unga familjerna. Den förs mot bakgrund av den växande proteströrelsen runt om i vårt land, mot de samlade effekterna av den sociala nedrustning som nu pågår och som drabbar jämställdheten, barnen, kvinnorna och familjepolitiken mycket hårt. Den förs också mot bakgrund av de förslag och avsiktsde-

klarationer om ytterligare församringar som redovisas i kompletteringspropositionen och regeringens förslag om den kommunala ekonomin.

Det är ingen överdrift att säga att regeringen och regeringspartierna är i färd med att i grunden förändra Sverige: bort från den generella välfärdspolitik, bort från folkhemmet, bort från jämställdheten och världens bästa familjepolitik.

Det som nu pågår är någonting utomordentligt allvarligt. Det låg en genial tanke bakom Per Albin Hanssons folkhemsbegrepp. Det var ett försök att ordna livet i det moderna samhället på ett sådant sätt att varje människa skulle få möjlighet att, som Hjalmar Branting en gång uttryckte det, förverkliga sina bästa stämningars längtan, därför att han eller hon levde i frihet och trygghet.

När folkhemstanken kombinerades med jämställdhetspolitiken togs ytterligare ett mycket viktigt steg i arbetet med att försöka ordna livet på ett mänskligt sätt i det moderna samhället.

Det är vi Socialdemokrater som har byggt ut jämställdheten och världens bästa familjepolitik. Vi har gjort det för att kvinnorna skulle få ett bättre liv – men också för männen och allra mest för barnen. Det kan jag och andra kvinnor i min generation säga med en alldeles särskild känsla och stolthet över att vara Socialdemokrater.

Jämställdheten och barnen var min generations stora projekt. Det var vi som gjorde revolt mot de orättvisor som drabbade oss och våra mammor. Det var vi som fick partiet och fackföreningsrörelsen att ställa sig i spetsen för det reformarbete vi ville ha.

Vi krävde rätt till utbildning, arbete, egen skatt, egen social trygghet, egen pension.

Vi krävde också respekt för det kvinnliga kulturarvet, för konsten att vårda och upprätthålla livet.

Vi hade en vision om det fullvärdiga livet, där alla – män och kvinnor, rika och fattiga – kunde växa efter sin egenart och hjälpas åt, med barnen, på jobbet, i facket, i samhällsarbetet.

Hela samhället skulle utformas med barnens behov i centrum. Varje unge skulle få den bästa starten i livet. Och det samhället, där barnens behov är den självklara utgångspunkten för hur vi ordnar liv och arbete, där det kvinnliga kulturarvet respekteras, där många kvinnor finns med bland beslutsfattarna, skulle bli ett bättre samhälle för alla. De män som levde i ett sådant samhälle skulle bli bättre, friare, starkare, varmare och modigare män.

Så tänkte vi. Och vi fick med oss männen, partiet och facket i det arbete som krävdes för att förändra samhället.

På den tiden stod Folkpartiet på vår sida.

Vi har nu kämpat hela vårt liv med att förverkliga vår vision. Vi har ofta slitit hårt med dubbelarbete – många av oss utan dagis och föräldraförsäkring – men vi har burits av visionen att kunna ge våra barn och barnbarn chansen att leva det fullvärdiga liv som vi drömde om.

Det har skett en revolution i det svenska samhället på en generation. Svenska kvinnor är unika. De arbetar mer, har mer makt och inflytande, men de föder också fler barn och är friskare än kvinnor i andra länder.

Svenska män är unika i sitt sätt att ta ansvar för familjen. Och svenska barn är unika; de är friskare och lyckligare än barn i andra länder.

Man kan säga att det som har varit grundbulten i den här politiken är två saker, nämligen barnomsorgen och föräldraförsäkringen, som är unika i sitt sätt att ge unga människor frihet att forma sina liv efter hur det passar dem och ta aktivt ansvar för sina barn.

Det är ingen slump att det föds fler barn här än i något annat industriland. Det är ett uttryck för att unga människor har tyckt att det har känts tryggt att sätta barn till världen i det samhälle som vi har byggt. Därför blir vi faktiskt utom oss när den borgerliga regeringen och dess likasinnade i kommunerna snyter jämställdheten och världens bästa familjepolitik framför näsan på våra barn och barnbarn, när vi äntligen tyckte oss vara framme vid målet.

Nu när vi är nära målet – full behovstäckning i barnomsorgen – börjar daghem stängas och dagmammor avskedas, trots att det finns barn som behöver dem. I stället för att bygga ut det sista steget i föräldraförsäkringen vill man stjåla pengar från den till ett vårdnadsbidrag som ingen ändå kan leva på och som inte hör hemma i modern familjepolitik.

Det blir kvinnorna som drabbas – flerdubbelt. Det är våra döttrar som förlorar dagisplatsen, och de skall nu behöva leva med samma eviga oro som vi. Det är våra barnbarn som far illa när barngrupper splittras och flyttas om, när kvaliteten sjunker och när föräldrarna tvingas till byten och provisorier. Det hade vi inte tänkt oss att behöva uppleva igen.

Regeringens planer på att betala vårdnadsbidraget med pengar från föräldraförsäkringen eller barnomsorgen innebär ett sabotage mot kvinnorna, jämställdheten och rättvisan. Det förslag som är minst dåligt och som anses vara det som Bengt Westerberg står för innebär faktiskt att en ensamstående lågavlönad mamma skulle förlora 1 000 kr. i månaden när hon är föräldraleddig. De andra partiernas förslag är mycket värre. Med moderaternas förslag skulle en ensamstående tvåbarnsmamma förlora mer än 4 000 kr. i månaden. Vi kommer att bekämpa denna politik med alla medel. Vi vill bygga ut föräldraförsäkringen, höja barnbidraget och se till att alla barn får bra barnomsorg.

Det är också kvinnorna, gamla och unga, som kommer att förlora jobben med regeringens och de borgerliga kommunernas politik. Det är kvinnorna som kommer att få ta hand om de barn, gamla och handikappade som vi inte längre tar gemensamt ansvar för. I spåret av regeringens politik växer det fram en armé av svarta dagmammor utan social trygghet och pension.

Naturligtvis drabbas kvinnorna mycket hårt av arbetslösheten, särskilt när de dessutom straffas med att förlora dagisplatsen när de blir arbetslösa. Kvinnorna drabbas värst av karensdagar, slopad delpension och nedskärningarna i vuxenutbildningen.

Detta sammantaget kommer att leda till att många kvinnor åter blir så beroende av sina män att de inte kan välja fritt hur de skall leva. Det kommer även att leda till att vi återgår till det system där kvinnor blir fattigpensionärer mot slutet av livet. Det hade vi verkligen tänkt att få slippa föra vidare till nya generationer.

Jag vill också säga att männen med denna politik nu riskerar att förlora

den nära kontakt med sina barn som de äntligen har fått chansen till och att barnen kommer att förlora sina pappor.

Det här skulle inte vara möjligt om Folkpartiet hade stått fast vid den politik som man varit med om att genomföra. Men nu har Folkpartiet bytt sida, och nu hjälper Folkpartiet högerpartierna att avskaffa och riva upp jämställdheten och världens bästa familjepolitik.

Herr talman! Vi socialdemokrater kommer inte att finna oss i det som borgerligheten nu tar sig före. Vi tänker ta kampen en gång till för jämställdheten och för en familjepolitik som är bra för barnen, för kvinnorna och för männen. Därför säger vi nej till vårdnadsbidrag. Därför säger vi nej till försämringar i barnomsorgen. Vi socialdemokrater vill ha en bra barnomsorg för alla barn. Vi vill fortsätta att bygga ut föräldraförsäkringen så fort det finns ekonomiska förutsättningar för det. För oss är en utbyggnad av föräldraförsäkringen den högst prioriterade reformen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 3 i socialförsäkringsutskottets betänkande 8.

I detta anförande instämde Ines Uusmann (s).

Anf. 24 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Jämställdhet och jämlikhet har varit mål som vi i vårt land har arbetat för att genomföra när det gäller förhållandet mellan kvinnor och män. Vi ser fortfarande stora brister när det gäller lika lön för lika arbete eller när det gäller ansvaret för familjens situation. Många kvinnor lever ensamma med sina barn och får därigenom en tung börda för fostran och tillsyn.

Barnens möjlighet till kontakt med båda föräldrarna brister i många familjer som har separerat. Det är barnen som far mest illa i dessa situationer. Långa arbetsresor och stressande arbetsuppgifter bidrar till att kvinnor i större utsträckning än män är sjukskrivna, förtidspensionerade och allmänt sjuka. Små möjligheter att påverka sin arbetssituation bidrar till denna utveckling. Man bör nog ställa frågan om det är detta pris som den svenska kvinnan har fått betala för sitt ekonomiska oberoende. Vad var det som gick snett? Jo, jag tror att man inte tillräckligt mycket tog hänsyn till kvinnornas förutsättningar och behov.

När barnen väntas och föds lägger samhället ned åtskilliga resurser på att dels ge en god förebyggande vård, dels ge goda ekonomiska möjligheter för att göra det möjligt för föräldrarna att umgås med sitt barn. Möjligheten att utnyttja föräldraförsäkringen före förlossningen utnyttjas tyvärr alltför sällan numera. Det var nog den möjligheten som föresvävade dåtidens lagstiftare när de i föräldraförsäkringen lade in möjligheten att ta ut föräldraförsäkring före förlossningen.

I Finland har man bundit upp en del av föräldraförsäkringen så att blivande mödrar får lov att ta igen sig under de fyra veckorna före förlossningen. Vad blev följden av detta? Jo, barnens födelsevikt ökade. Mödrarna fick samhällets stöd att få tid att vänta barn.

Att få barn är ingen sjukdom, som det ofta betraktas som i vårt land, då ca 70 % av de blivande mödrarna sjukskrivs under månaden före beräknad

förlossning. I Sverige har vi hinat så långt att vi delvis bortser från de biologiska förutsättningarna som påverkar kvinnor vid graviditet och barnafödande.

Varför väljer kvinnor deltidsarbete om anledningen inte är ett behov av att umgås med sina barn och att dessutom sköta hem och familj? Men även detta kommer ofta bort i dagens debatt rörande föräldraförsäkringen kontra vårdnadsersättningen. Vi som ibland vågar föra fram dessa argument i någon debatt betraktas av våra motståndare som mörkermän och reaktionära. Jag antar att Birgitta Dahl kommer att bemöta detta. Men sanningen att säga kan vi väl inte förneka att våra behov av barn och familj inte har fått en möjlighet att beaktas i den familjepolitik som har drivits av Socialdemokraterna ända sedan Alva Myrdals tid. Hon glömde dock bort att alla arbeten inte är personlighetsutvecklande och att alla inte ger större delaktighet i samhällslivet. Vilket samhällsengagemang orkar en uttröttad förortsmamma med tre barn och heltidsarbete med?

Socialdemokraterna begraver sig i det förflutna. Birgitta Dahl gav i sitt anförande bakgrunden till att Socialdemokraterna står fast vid de förslag som de en gång har lagt fram. Det är möjligt att något av det som var aktuellt i början av detta århundrade fortfarande kan äga stor giltighet. Men jag tror att det är mycket viktigt att man också kan vara så pass klarsynt att man kan utvärdera det som har hänt och göra avsteg från uppfattningar som då gällde för att föra utvecklingen framåt. Om jag har tolkat Birgitta Dahl rätt är det en sanning som gäller en gång för alla oavsett hur samhället utvecklas och oavsett hur resultatet blir av de förslag som en gång har lagts fram. Det tror jag är en mycket farlig inställning i politiska sammanhang. Man måste följa med den utveckling som sker och kunna göra förändringar, så att de krav som ställs i ett modernt samhälle uppfylls.

Socialdemokraterna har helt bortsett från den grupp av föräldrar vars största önskemål är att kunna ägna sin tid åt barnen men som inte har fått någon som helst ersättning och erkänsla för det.

I dag är många kvinnor verkligen fattigpensionärer, eftersom de har ägnat sitt liv åt vårdinsatser utan att samhället har belönat dem på något sätt. Min förhoppning är att pensionsarbetsgruppen skall komma till rätta med den situationen.

I den socialdemokratiska reservationen slås fast att det har betytt en höjd ekonomisk standard för familjen att kvinnan arbetar. Inte med ett ord berör man det faktum att det är hart när omöjligt att klara en familj på en inkomst; något val har man inte haft, utan det har inneburit stora ekonomiska uppoffringar om man valt att arbeta hemma med barnen.

Jag kan däremot hålla med om att ett förvärvsarbete för många kvinnor innebär möjligheter till personlig utveckling och större delaktighet i samhällslivet. Det finns, som sagt, undantag.

Vi som arbetar i riksdagen har en privilegierad ställning, men det är ändå inte många som tar riksdagsarbetsuppgifter om de har små barn hemma – inte ens med en god barnomsorg och relativt välordnad ekonomi. Man kan fråga sig varför.

Om man läser den Socialdemokratiska reservationen kan man spåra något slags förvåning över att regeringen arbetar för att införa vårdnadsersättning.

Prot. 1991/92:103
29 april 1992

*Socialförsäkring –
inriktning och
anslag*

Det var ju den frågan som gjorde att Socialdemokraterna i valet 1988 fann behov av att lova att förlänga föräldraförsäkringen, och man talade varmt och länge om den kvinnofälla som vårdnadsersättningen skulle innebära. Det var ett vallöfte som inte blev något annat än en målsättning.

Att vi nu i regeringsställning försöker uppfylla vår målsättning borde inte förvåna. Men det kanske gör det eftersom Socialdemokraterna från sitt eget sätt att arbeta är vana att, för att få möjlighet att behålla en maktposition, gå ut med ett vallöfte som man sedan inte infriar.

I valet mellan att ge även de föräldrar som väljer att själva vårda sina barn en ekonomisk ersättning och att förlänga föräldraförsäkringen, väljer vi vårdnadsersättningen. Det har vi klargjort i gemensamma motioner och reservationer under de senaste åren. En arbetsgrupp inom regeringskansliet arbetar för närvarande med den frågan. Birgitta Dahl, och även vissa tidningar, tycks mena att förslaget redan är klart. Jag förstår inte att man kan gå ut så intensivt i en debatt när debatten fortfarande pågår inom regeringskansliet och inga förslag finns färdiga.

Socialdemokraterna har ännu inte vaknat upp när det gäller de krav som en grupp föräldrar ställt: ge oss valfrihet. Vi tycker att de pengar som går till småbarnsföräldrarna skall fördelas mer solidariskt. Solidaritet saknas helt i de socialistiska partiernas syn på barnomsorgen. Man tänker i första hand på föräldrarnas rättigheter; barnens situation nämns inte. Vi i regeringspartierna vill främst se till barnens situation. Får familjerna valfrihet i barnomsorgen ökar också barnens trygghet.

Birgitta Dahl säger att svenska kvinnor är unika; det är de. När man kommer utomlands får man ofta frågor om hur vi orkar klara av alla de arbetsuppgifter som läggs på oss: heltidsarbete, arbete med barn och familj, politiska uppdrag. Det är möjligt att svenska kvinnor är starkare än andra kvinnor.

Jag kan inte förstå hur Birgitta Dahl kan påstå att svenska barn är lyckligare än andra barn. Om man har läst de utredningar som gjorts bland barn om barns uppfattningar finner man många olyckliga svenska barn som har beskrivit sin situation på ett sätt som borde ge oss riksdagsledamöter en tankeställare. Vi borde fråga oss vad vi har gjort för fel när svenska barn svarar att de inte är omtäckta av någon. De svaren får man inte i andra länder; där är barnen delaktiga. De är inte till bekymmer. De ställer inte till den typen av problem som gör att de känner det som om de inte är omtäckta av någon.

Det är också skrämmande att se i folkhälsorapporten att svenska kvinnor står för en så stor del av ohälsotalen. Jag tror att det finns ett samband mellan kvinnornas situation och ohälsotalen, t.ex. att arbetsmarknaden ser ut som den gör. Jag tror inte att alla kvinnor far väl av att tvingas ut i arbetslivet när deras andra arbetsuppgifter är så betungande. Trots alla försök har vi inte lyckats särskilt bra att få männen mer delaktiga i ansvaret för hem och familj, utan det är fortfarande kvinnan som bär huvudansvaret; många kvinnor är dessutom ensamstående.

Vårdbidraget för handikappade barn kommer med dagens riksdagsbeslut att räknas upp betydligt. 2,5 basbelopp kommer att ligga till grund för vårdbidraget. Samtidigt kommer det att ges ut med en förmånsnivå som motsvarar tre fjärdedels nivå. Andra förbättringar kommer med detta förslag att

starkt förbättra situationen för de handikappade barnen. Detta område, likasom när det gäller det särskilda pensionstillskottet till främst kvinnor som vårdat handikappade barn, visar på en mer solidarisk inställning till dessa grupper än vad den socialdemokratiska regeringen hade.

Även i dessa senare fall har den socialistiska synen på arbete som utförts i hemmet bidragit till att de kvinnor som vårdat sina handikappade barn inte åtnjutit något stöd från samhället för sina arbetsinsatser. Med dagens beslut kommer möjligheten till särskilt pensionstillskott att kunna ges till denna grupp anhöriga utan alltför hårdhänt prövning. Nog borde även oppositionen kunna visa sin erkänsla för att dessa förslag nu kommer att genomföras. Möjlighet för föräldrar att utnyttja kontaktdagar har tidigare varit låst vid att det bara varit möjligt om barnet funnits i samhällets barnomsorg. Nu vidgas ju möjligheten, så att allt fler barnomsorgsformer kommer att utnyttjas. Då är det rimligt att kontaktdagarna kan användas även i dessa omsorgsformer.

Jag vill med detta, herr talman, yrka bifall till utskottets betänkande och avslag på reservationerna och meningsyttringarna.

Anf. 25 BIRGITTA DAHL (s) replik:

Herr talman! Vi fick höra att centerns förslag skulle kunna ge kvinnorna bättre pension. På vilket sätt skulle man kunna få en bra pension som grundar sig på ett vårdnadsbidrag på 835 kr. i månaden?

Vi fick höra av Karin Israelsson att vi måste fördela pengarna mer solidariskt. Vad ligger det för solidaritet i att en ensamstående, lågavlönad småbarnsmamma skall behöva avstå mellan 1 000 och 5 000 kr. i månaden till vårdnadsbidraget, beroende på vilket av de borgerliga förslagen som vinner kampen i regeringen?

Vi hoppas, för föräldrarnas skull, att ni inte lyckas enas, så att det nuvarande systemet kan leva kvar och utvecklas.

Det är faktiskt så att man i en mycket omfattande FN-studie har redovisat att, trots att det finns problem och olyckliga barn också i Sverige, det är fler barn som är friska och lyckliga här än i något annat land i världen. Det är ett faktum.

De folkhälsorapporter och särskilda studier om kvinnors hälsa som har redovisats visar bl.a. på att hälsotillståndet hos kvinnor faktiskt är bra i Sverige jämfört med förhållandena i andra länder. Det beror delvis på att de i andra länder har det så oerhört dåligt. Det är också sant att kvinnors hälsa nu hotas. Rapporterna visar att de försämringar som de borgerliga nu vill genomföra innebär ett direkt hot mot kvinnors hälsa. Försämringar av arbetsskadeförsäkring, av delpension och av sjukförsäkring är ett hot mot kvinnors hälsa. Inte blir kvinnors hälsa bättre av att kvinnorna skall känna oro för sina barn när barnomsorgen inte fungerar.

Karin Israelsson är ohistorisk. Hon talade om situationen vid det här århundradets början. Det var inte vad jag talade om. Jag talade om hur det var ännu i början av 1960-talet när vi tog upp kampen för jämställdheten. Då hade vi stöd av Alva Myrdal. Vi hade naturligtvis nytta av insatser som hade gjorts av tidigare pionjärer, såsom Axel och Signe Höijer som införde mödra- och barnavården – som också är en unik svensk uppfinning – och Kata

Dalström och andra som reste land och rike runt och gav kvinnor t.ex. sexualupplysning och möjlighet att hantera sin hälsa bättre.

Då talar vi också om folkhemsbygget som utrotade fattigdom och tbc och gav skola till alla barn. Men så sent som i början på 1960-talet var ojämlikheten ett faktum. Vi tog då nästa steg i den kamp som vi är oerhört stolta över och som vi tänker ta på nytt för att försvara oss, kvinnorna, männen och barnen mot de försämringar som ni vill göra.

Anf. 26 KARIN ISRAELSSON (c) replik:

Herr talman! Birgitta Dahl väljer att måla med svarta färger. Hon säger att männen kommer att förlora sina barn och att barnen kommer att förlora sina pappor. Jag tror inte att hon har belägg för något av de antagandena.

Om familjerna själva får välja, vilket de inte har möjlighet till i dag, så kommer de också att se till att barn och föräldrar får möjlighet att vara tillsammans mera. Vi tror att den möjligheten öppnas med en annan familjepolitik.

Vi har kritiserat att det är samhället som väljer hur familjerna skall välja. Den valfriheten ger vi inte mycket för.

Det är inte bara Socialdemokraterna som har varit med och byggt upp det samhälle som vi har i dag. När det gäller många av de förslag som Birgitta Dahl nu räknar upp har även vi varit med som tillskyndare för att förbättra situationen för svenska folket.

Birgitta Dahl kan väl inte med bästa vilja i världen påstå att pensionssystemet har varit till förmån för dem som har valt att göra en arbetsinsats i hemmet för barn och anhöriga. Det är min förhoppning att den arbetsgrupp som ser över det framtida pensionssystemet skall se till att den grupp av människor som vill vårda anhöriga också skall få en god grundtrygghet.

När vi satt i regeringsställning 1976–1982 genomförde vi möjligheten till vårdår. Det har varit till stor fördel att man har kunnat räkna med dessa år i pensionsunderlaget. Vi har hela tiden hävdat den rätten.

Vi får se vilken typ av vårdnadsersättning eller vårdnadsbidrag som kommer att bli aktuell. Men den ensamstående mamman kommer därigenom att ges en ekonomisk möjlighet att minska sin arbetstid. Det är i alla fall Centerpartiets tanke att man skall kunna välja deltidsarbete för att få en något lättare situation. Jag avstår från att gå in på detaljer, eftersom det inte finns några detaljer att diskutera i det här förslaget. Den debatten avser jag att återkomma till när förslaget ligger på kammarens bord och vi skall ta ställning till det.

Jag anser att en omfördelning av de pengar som går till föräldraförsäkringen och den sociala sektorn måste göras. I dag har familjerna 28 % av sin försörjning genom de transfereringar som kommer från systemet. Det är inte rimligt att situationen skall se ut på det viset i fortsättningen.

Anf. 27 BIRGITTA DAHL (s) replik:

Herr talman! Ni vägrar att diskutera eller redovisa vad ni nu står för. Men ni hade ju förslag inför valet, och det är dem jag har räknat utifrån. Inget av dessa förslag innebär att den som vill vara hemma får en sådan ersättning att hon eller han kan leva på den. Det kan gälla en ensamstående mamma eller

pappa eller en av två som lever ihop. Inget förslag ger en sådan nivå att någon man någonsin skulle drömma om att stanna hemma med de vårdnadsbidrag ni diskuterar. Inget av förslagen ger en sådan nivå att det skulle ge en bra pensionsgrundande inkomst som skulle innebära att man skulle slippa sluta som fattigpensionär. Alla förslag innebär däremot att de som yrkesarbetar skulle förlora mellan 1 000 och 5 000 kr. i månaden. Det tycker vi är djupt orättfärdigt.

Karin Israelsson tog i sitt förra inlägg upp ett resonemang som jag känner ett mycket stort motstånd mot. Hon talade på ett sätt som är ganska vanligt på er sida om att alla minsann inte har ett personlighetsutvecklande arbete, underskött som man har anledning att känna stolthet över. Detta gav Bo Södersten uttryck för i en av sina många artiklar mot barnomsorg och jämställdhet. Jag minns att jag reagerade mest mot detta.

Vad är det som säger att fabriksarbeterskan, vårdbiträdet och den som jobbar i skolmåltsmatsal, som är lågavlönad och ofta inte får tillräcklig respekt för sitt arbete från omgivningen, inte själv känner stolthet över sina dagliga arbetsinsats? Doris Håvik talade tidigare om arbetets ära och om människors självrespekt och rätt att bli respekterade för sin arbetsinsats. Jag måste säga till Karin Israelsson att jag inte hade väntat mig att hon skulle ge uttryck för samma slags grumliga tankemönster som Bo Södersten.

Anf. 28 KARIN ISRAELSSON (c) replik:

Herr talman! Jag kan börja med det sista som Birgitta Dahl framförde. Jag är nog inte överens med herr Södersten i hans analys. Däremot sade jag i mitt anförande att alla kvinnor inte har ett arbete som gör att de känner en samhällsgemenskap. Jag tror att man är stolt över sitt arbete i den mån man har fått ett arbete som man önskar. Det valet är emellertid inte särskilt stort för den största gruppen kvinnor. Alla kvinnor är inte högutbildade och kan inte välja akademiska yrken. Jag har också mött kvinnor som inte har fått sådant arbete som de hade tänkt, eftersom konkurrensen med män är som den är.

Jag tror liksom Birgitta Dahl att man är stolt över det arbete man gör och att man tycker att man gör ett gott arbete. Men jag efterlyser – vilket jag aldrig har hört socialdemokraterna säga och som jag tycker är skrämmande och skandalöst – att man skall hävda att hemarbete är något att vara stolt över. Tänk om Birgitta Dahl inför kammaren kunde påstå att det arbete som kvinnor utför i sina hem är något att vara stolt över. Men det anser således inte socialdemokraterna. Alva Myrdal tyckte en gång i tiden att hemarbetande kvinnor var lata och indolenta. Om det är sådant som historiskt står fast i socialdemokratins syn på hemarbetande kvinnor skulle jag kunna förstå det. Jag tycker att man borde vara solidarisk med den grupp kvinnor som kanske inte har någon valmöjlighet och inse att de gör ett bra arbete. De skall också kunna känna stolthet över att de fostrar sina barn och ger dem en trygg framtid. De borde också få en trygghet. Jag tror att det skulle hjälpa i den här debatten om man slog fast litet mera av hemarbetets ära.

Jag vägrar diskutera vilket utfall ett vårdnadsbidrag, en vårdnadsersättning, skulle ge, eftersom vi inte har något förslag att diskutera. Jag kan förstå att Birgitta Dahls högsta önskan är att gå ut med skrämselfpropaganda. Det

Prot. 1991/92:103
29 april 1992

*Socialförsäkring –
inriktning och
anslag*

sättet har man arbetat på i dessa frågor från socialdemokratins sida under många år. Man har sagt att det totala förfallet väntar om man skulle våga sig på att släppa in möjligheten att de kvinnor som vill vårda sina barn skulle kunna få samhällets erkänsla för det. Men så är det faktiskt inte.

Jag inser också att den största gruppen kommer att vilja fortsätta med sitt yrkesarbete och kräva en god barnomsorg, och det skall man göra. Våra barn är vår framtid, och det är riktigt att de skall ha en god barnomsorg. Socialdemokraterna har också hämmat utvecklingsmöjligheterna på det området. Det har inte funnits och givits möjligheter till valfrihet. Det har medfört att många kvinnor har haft svåra bekymmer eftersom de inte har fått den barnomsorg som de har velat ha. De svarta dagmammorna har varit helgade av socialdemokraterna. Man har inte gjort ett dugg för att förändra deras situation.

Förste vice talmannen anmälde att Birgitta Dahl anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 29 BERITH ERIKSSON (v) replik:

Herr talman! Jag vill börja med att ge Karin Israelsson en eloge för hennes goda analys av bristerna som berör kvinnor. Det gäller arbetets innehåll, arbetstidens längd, bristen på fullt utbyggd trygg barnomsorg, behovet av en bättre arbetsfördelning mellan kvinnor och män och behovet av bättre förutsättningar för kvinnor att få en bra pension. Det brister många gånger i kvinnors känsla av samhällsgemenskap.

Däremot har inte Karin Israelsson och tydligen inte heller regeringen några förslag till åtgärder för att rätta till bristerna. Man konstaterar bara att medicinen för alla dessa olika brister är vårdnadsbidrag.

Hur stort skall ett vårdnadsbidrag vara för att det skall ersätta att man förlorar inkomst av ett arbete? Hur många år skall man få vårdnadsbidrag?

Här i kammaren har Vänsterpartiet i dag och även tidigare fört fram många förslag till åtgärder för att komma till rätta med just de brister som Karin Israelsson tog upp. Vi har föreslagit sex timmars arbetsdag. Vi vill att man skall göra arbetet mera meningsfyllt – det goda arbetet. Barnomsorgen kan tryggas genom en lagstiftning om rätt till barnomsorg för alla. Vi vill arbeta för en bättre arbetsfördelning mellan kvinnor och män. Hemarbetet i ett modernt hem är i regel inte ett heltidsjobb. Om vi får en arbetsfördelning mellan kvinnor och män i hemmet och förkortad arbetstid, kan man förena föräldraskap och arbete.

Anf. 30 KARIN ISRAELSSON (c) replik:

Herr talman! Jag tar naturligtvis emot det beröm som jag får från Berith Eriksson. Det visar att hon har lyssnat på vad jag har sagt, så var kanske inte fallet i det tidigare replikskiftet.

Jag har räknat upp en lång rad bekymmer. Vi håller på och arbetar med förslag till åtgärder. Det gäller inte minst arbetsmiljön och arbetstidens förläggning. Arbetslivsfonden kan vara behjälplig när det gäller att ge kvinnor en bättre arbetsmiljö. Man måste se till att så blir fallet. Beträffande arbetstidens förläggning ges nu ökade möjligheter till flexibilitet. När man får ner

ansvaret på låg nivå i en hierarki ökar det kvinnornas delaktighet i arbetet, inte minst på den offentliga sektorn. Det har visat sig att man kan minska antalet sjukskrivningstillfällen på det sättet. Den stora centralstyrningen har medfört att kvinnor inte har känt denna delaktighet i arbetet.

Flexibel pensionstid där man får välja när man vill sluta sitt aktiva arbete skulle också vara önskvärt.

Det pågår i dag ansatser i riktning mot att man på en lägre nivå i en hierarki skall kunna få beslutanderätt och ansvar för det arbete som skall utföras. Detta sker inte minst genom regeringens insatser men även lokalt ute i landsting och kommuner. Det har också visat sig att det ger ökad tillfredsställelse i arbetet.

Jag håller också med om att vårdnadsbidraget inte ensamt löser alla problem, men det är en del i det hela som gör det möjligt för familjen att välja en annan situation om man så önskar. Det har man i dag inte möjligheter till.

De andra krav som Berith Eriksson förde fram kommer att diskuteras i olika sammanhang framöver. När det gäller förslaget om rätt till barnomsorg skulle man önska att det i ett sådant lagförslag skulle finnas möjligheter även för kommunerna att hantera statsbidraget på det sätt som är bäst för kommunerna och familjerna. Man kan tänka sig ökade insatser för att få ökad valfrihet. Det är sådant som vi ser fram emot. Det händer väldigt mycket just nu som jag tror är till klar fördel för kvinnorna.

Anf. 31 BERITH ERIKSSON (v) replik:

Herr talman! Först av allt måste jag reagera på att Karin Israelsson anser att situationen för kvinnorna skall förbättras med en flexibel pension. Men vi har ju alldeles nyligen debatterat förslaget att ta bort den enda möjlighet som i dag finns till en mer flexibel pension.

Valfriheten blir ju mindre med ett vårdnadsbidrag. Det är fullkomligt horribelt att talare efter talare pratar om att öka valfriheten genom att införa ett vårdnadsbidrag. Om det skall bli en valfrihet måste vårdnadsbidraget vara så högt att det ersätter en inkomst av arbete. Det skulle också innebära att regeringen helt skulle göra avsteg från den inriktning som man säger sig ha, nämligen arbetslinjen.

Jag måste konstatera att kartan stämmer väldigt dåligt med verkligheten – jag tänker då på vad regeringen och representanterna för de borgerliga partierna säger och vad de faktiskt gör.

Anf. 32 KARIN ISRAELSSON (c) replik:

Herr talman! Ett vårdnadsbidrag ger ju faktiskt ökad valfrihet oavsett hur man utformar det. Det kommer att utformas ett alternativ till dagens föräldraförsäkringssystem, och vi återkommer som sagt till hur det skall se ut. Om ett alternativ tillkommer måste det ju innebära en ökad valfrihet – jag kan inte se annat.

I dag har många ingen valfrihet. Den hemarbetande får 60 kr. per dag under föräldraledigheten, medan den med högsta inkomst har drygt 600 kr. per dag. Det är en skillnad som de här människorna får leva med. Det innebär som vi ser det också en orättvisa att det skall vara så stora skillnader, när man utför samma typ av arbete.

Prot. 1991/92:103
29 april 1992

*Socialförsäkring –
inriktning och
anslag*

Inkomstbortfallsprincipen har diskuterats i olika sammanhang, men det kan kanske finnas skäl att försöka åstadkomma någon typ av "förtätning" av den ersättningen. Jag tror att man i den ekonomiska situation som vi nu befinner oss i måste vara villig att diskutera alla möjliga förslag. Det är relativt mycket pengar som går ut i de här försäkringsformerna, och det är viktigt att de då används på ett sådant sätt att så många som möjligt kan få del av dem. Får man ett tillägg i form av en vårdnadsersättning eller ett vårdnadsbidrag kommer också alla som har något behov av ett annat system att få möjligheten att utnyttja det.

Förste vice talmannen anmälde att Berith Eriksson anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 33 MÄRTHA GÅRDESTIG (kds):

Herr talman! Mitt anförande gäller änkepensionen – jag håller det med anledning av att kds har ett särskilt yttrande i betänkandet.

Kvinnor födda före 1945 finns kvar inom det tidigare systemet med efterlevandepension i form av änkepension. Denna änkepension ger i många fall ett ekonomiskt skydd till kvinnor som inte själva kunnat tjäna in en egen tilläggspension eller som har endast låg ATP. Bland dessa finns kvinnor som haft deltidsarbete och således en låg egen inkomst eller varit hemarbetande, alltså helt utan egen lön.

Denna tingens ordning har i långt ifrån alla fall varit kvinnornas eget val. Många olika faktorer – t.ex. bristande utbildning, avsaknad av lämpligt arbete i närområdet, förhållanden i familjen eller brist på barnomsorg utom hemmet – kan ha spelat in.

Att kvinnan helt eller delvis avstått från eget förvärvsarbete har i vissa fall varit en förutsättning för att mannen skulle ha möjlighet att arbeta, göra karriär och få rätt till ATP.

Vid nytt giftermål mister kvinnorna sin änkepension. Detta är som regel inte fallet om de i stället går in i ett samboförhållande.

Det är enligt min uppfattning inte rimligt att änkepensionen, som får behållas vid ett samboförhållande, dras in vid giftermål. På detta sätt motverkas denna samlevnadsform. Lagen är inte neutral. Det finns kvinnor som av ekonomiska skäl anser sig inte kunna ingå ett nytt äktenskap.

Jag anser att det bör göras en kartläggning över hur många personer som skulle beröras, om reglerna ändrades så att kvinnorna fick behålla sin änkepension vid omgifte, och hur stora kostnaderna skulle bli.

Änkepensionerna enligt det gamla systemet minskar ju successivt i antal och kommer så småningom att helt försvinna.

Herr talman! Jag har inget eget yrkande utan yrkar bifall till utskottets hemställan i socialförsäkringsutskottets betänkande nr 8 och därmed avslag på reservationer och meningsyttringar.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (välfärdspolitiken)

Utskottets hemställan bifölls med 179 röster mot 137 för reservation 1 av Birgitta Dahl m.fl.

Mom. 2 (karensdagar)

Utskottets hemställan bifölls med 174 röster mot 142 för reservation 2 av Birgitta Dahl m.fl.

Mom. 3 (höjning av kompensationsnivån)

Utskottets hemställan bifölls med 301 röster mot 14 för meningsyttringen av Berith Eriksson i motsvarande del.

Mom. 17 (utbyggnad av föräldraförsäkringen)

Först biträdades reservation 3 av Birgitta Dahl m.fl. med 127 röster mot 13 för meningsyttringen av Berith Eriksson i motsvarande del. 175 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 172 röster mot 142 för reservation 3 av Birgitta Dahl m.fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 35 (höjt pensionstillskott)

Utskottets hemställan bifölls med 302 röster mot 13 för meningsyttringen av Berith Eriksson i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 37 (pensionärernas levnadsstandard)

Utskottets hemställan bifölls med 294 röster mot 22 för reservation 4 av Leif Bergdahl.

Mom. 60 (FAS 90-projektet)

Utskottets hemställan bifölls med 293 röster mot 22 för reservation 5 av Leif Bergdahl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 65 (delpensionsförsäkring)

Först biträdades reservation 6 av Birgitta Dahl m.fl. i motsvarande del – som ställdes mot reservation 7 av Leif Bergdahl – med acklamation.

Härefter bifölls reservation 6 av Birgitta Dahl m.fl. i motsvarande del med 164 röster mot 152 för utskottets hemställan.

Mom. 66 (socialavgifter m.m.) och

Mom. 68 (delpensionsfonden)

På grund av att reservation 6 av Birgitta Dahl m.fl. i motsvarande del bifallits under mom. 65 kvarstod här endast yrkandena om bifall till reservation 6 av Birgitta Dahl m.fl. i motsvarande delar, vilka yrkanden bifölls.

*Samarbete med
Baltikum, Central-
och Östeuropa*

4 § Samarbete med Baltikum, Central- och Östeuropa

Föredrogs
utrikesutskottets betänkande
1991/92:UU16 Samarbete med Baltikum, Central- och Östeuropa (prop.
1991/92:100 delvis).

Anf. 34 PIERRE SCHORI (s):

Herr talman! Europa behöver en ny, en starkare östpolitik.

Europas länder har äntligen chansen att skapa en världsdel i frihet, demokrati och fredlig samverkan. Vi behöver en vision som till fullo bygger på den ömsesidigt berikande potential som finns hos Europas folk. Vi behöver en strategi som visar hur vi skall bygga en trygghet mellan folken i en bred gemenskap.

Under de två tre senaste åren har revolutionerna svept fram över Central- och Östeuropa, och då har länderna i Europa gjort mycket för att få till stånd en sådan strategi, en sådan östpolitik. Vi har många bra instrument. Men det är inte tillräckligt. Nu växer insikterna om utvecklingens svårigheter.

Trots det oerhört viktiga arbetet inom ESK och andra organisationer har vi ännu inte fått en ordning i Europa som till fullo präglas av gemensam säkerhet. Tragedin i det gamla Jugoslavien och våldet i Kaukasus vittnar om de fruktansvärda destruktiva krafter som kan utlösas. De olösta frågorna kring den gamla sovjetmaktens trupper och arsenaler skapar oro också på mycket nära håll. Historiska och nationella spänningar hotar på många håll samhällsomvandlingen. Vår gemensamma säkerhet är ännu inte etablerad.

Demokratin har inte heller visat sig lätt att etablera. Efter de breda folkfronternas tid förefaller nu många länder stå inför en period av uppsplitande politiska strider. Misstron mot politiken, mot politiker och politikens språk är utbredd. Lågt valdeltagande, stor partisplittring och fragmenterade parlament blir följden. Populister med starka färger men svaga budskap finner grogrund för sina budskap och maktambitioner. Demokratins kultur byggs inte så fort.

Klart är också att den ekonomiska omvandlingen kommer att ta mycket längre tid och är mycket svårare än de flesta föreställt sig. De dunderrecept om stålbad som en del västexperter ordinerade måste nu skrivas om. Produktionen faller kraftigt. Arbetslösheten stiger. Verklig nöd breder ut sig, och kriminaliteten ökar. Många människor börjar känna utsiktslöshet. Nya välfärdsmurar är på väg i Europa. Allas välfärd är ännu inte inom räckhåll.

Denna dystra bild är alls inte hela bilden. Trots den svåra situationen gör många länder också stora framsteg. Självklart är det på deras egen kraft som omvandlingen hänger. Men vi måste fråga oss om *vår* östpolitik duger.

Har vi de alleuropeiska samarbetsformer som klarar av att ge de nya demokratiska länderna en självklar hemvist? Har vi de europeiska organisationerna för det samarbete på alla olika samhällsområden som nu behövs? På

vilket sätt utvecklar vi den långt mer nyanserade förståelse för hur ekonomierna och de olika samhällssektorerna kan reformeras som är nödvändig? Har vi gjort vad vi kunnat för att mobilisera och underlätta för det stora kapitalflöde som behövs i Östeuropas uppbyggnad? Och framför allt, gör vi vad vi kan för att stödja demokratin?

Herr talman! Efter andra världskriget förmådde Västeuropas länder samlas till ett gigantiskt återuppbyggnadsarbete. Nya organisationer skapades, i stort sett alla dem som vi i dag har så stor nytta av. Med Marshallplanens hjälp förmådde man också tillföra det stora kapital som behövdes. Just genom att skapa en trygghet mellan folken i en bred gemenskap gick detta arbete i stort sett så lyckosamt.

Detta återstår ännu att göra i det nya Europa. Europa behöver en långt starkare östpolitik.

Det är mycket viktigt också för Sverige att detta lyckas. Med vårt engagerade samhälle och vår starka tradition av internationellt engagemang har vi mycket att bidra med till en ny östpolitik. Det är en uppgift av högsta rang för Sveriges regering och folk.

Vi behandlar i dag regeringens förslag till samarbete med Central- och Östeuropa. Jag har vid tidigare tillfällen kritiserat regeringens politik härvidlag. Regeringen har inte förmått presentera en östpolitik med de visioner och den strategi som vår tid kräver.

Utrikesutskottet har under våren haft att behandla ett förslag från regeringen till Östeuropaprogram som inte satt målen, inte angett inriktningen och framför allt inte angett hanteringsformerna för samarbetet. Utskottsarbetet har försvårats också av regeringens besynnerliga sätt att hantera frågan om att ersätta det estniska och litauiska guldets.

Regeringen presenterade i budgetpropositionen ett förslag som visade sig vara en tom ram. Vi ställde oss bakom den volym som regeringen föreslog, 1 miljard per år i tre år, men vi kunde inte acceptera att ställa 2,5 av dessa 3 miljarder kronor "till regeringens förfogande", som det hette. Man talade löst om att skapa en kunskapsfond och skapa en ny beredning, vad det nu innebar. Denna lösa ordning har vi sett som en utmaning mot riksdagens ansvar för statens budget.

I motionen "Ny chans för Europas folk" har Socialdemokraterna gett ett konkret förslag till hur samarbetet borde läggas upp. Huvuddelen av stödet bör gå

- till kunskapsutvecklande bistånd genom organisationen BITS,
- till folkrörelser och enskilda organisationer genom SIDA,
- till kulturutbyte, stipendier m.m. genom Svenska Institutet, samt
- till näringslivsbistånd genom Swedecorp.

Därutöver bör ett betydande utrymme finnas för multilaterala och andra särskilda insatser samt för finansiellt stöd. Detta var den uppläggning av samarbetet som den socialdemokratiska regeringen tidigare hade valt och som vi står fast vid.

Utskottet har nu också valt att gå på denna linje. Regeringen fick backa. Därmed tas den kompetens för internationellt utvecklingssamarbete som byggts upp inom dessa myndigheter och organ till vara. Det är givetvis bra.

Varför väntade regeringen, Margaretha af Ugglas, till i april på att acceptera detta? Varför gav man inte klartecken redan i oktober? Varför sade man inte då "Kör på, mer pengar kommer"? Varför höll man alla dem väntande i ovisshet som under lång tid engagerat sig och förberett ett samarbete och som sedan inte visste vart de skulle vända sig – utom till UD, där breven samlades på hög? Varför försinkade man biståndet med ett halvår?

Det finns en förklaring. Förklaringen är Moderaternas ideologiska motvilja mot bistånd och biståndsmyndigheterna. Gunnar Hökmark var en av dem som i särskilt grova ordalag fördömde hur samarbetet lades upp av den förra regeringen. Nu får han och andra äta upp de orden.

Men priset i invektiv togs av Anders Åslund, som är vårt främsta bidrag till Rysslands ekonomiska återhämtning enligt utrikesministern. Enligt Anders Åslund var östbiståndet misslyckat därför att, som han skrev, "förstelnade planeconomiska biståndsorgan tilläts lägga sin döda byråkratiska hand på denna vitala fråga". Hur känns det, Margaretha af Ugglas, att ställa sig bakom en ordning som beskrivs på detta sätt?

Jag skulle vilja att Margaretha af Ugglas nu bet huvudet av skammen och förklarade att denna biståndsordning, som utskottet är överens om, är bra, att den bygger på en riktig rollfördelning mellan regering, myndighet och samarbetspartner, på ett decentraliserat initiativtagande, ansvarstagande och genomförande och på kostnadseffektivitet och hållbarhet i insatserna.

Till denna insikt har nu också regeringen kommit. BITS, SIDA, Svenska Institutet och Swedecorp kommer nu att ansvara för huvuddelen av det bilaterala samarbetet.

I måndags var det biståndsminister Alf Svensson som här i kammaren försvarede ordningen. Men om jag förstått ansvarsfördelningen inom UD rätt, så är det väl utrikesministern som är ansvarig. Låt oss nu höra hennes röst i denna fråga.

Kanske är det denna motvillighet som spelat in, när regeringen ändå inte vågat gå hela vägen. Medan regeringen föreslår att BITS för det viktiga kunskapsutvecklande biståndet, kärnan om man så vill, i östsamarbetet skall få 195 milj.kr. för 1992/93, varav den största delen redan är in-tecknad, föreslår Socialdemokraterna att BITS skall få 300 milj.kr., ett betydande nytt utrymme. Vi föreslår också att BITS skall få mandat att få utfästa insatser för ytterligare 500 milj.kr. för de två därpå följande åren. Det är ett rejält stöd av detta slag som kan ge resultat.

Regeringen säger inget om de kommande åren i treårsprogrammet. Den vill bara ha eget mandat att få utfästa de två miljarderna utan riktlinjer. Detta är otillfredsställande.

Vi föreslår att man nu ger också SIDA och Svenska Institutet ordentliga ramar för treårsperioden så att alla de svenska enskilda organisationerna, folkrörelser, universitet, ungdomsorganisationer, skolor, kulturella och andra institutioner som är engagerade vet vad som gäller och kan börja planera. Vi vill ge SIDA sammanlagt 135 milj.kr. och Svenska Institutet 80 milj.kr. Det är framförhållningen som går förlorad genom att regeringen nu inte ger ett klart långsiktigt mandat.

Vi vill också ge ett större stöd för näringslivsbistånd än vad regeringen föreslår. Nyinvesteringar, nyföretagande, småföretagande – det är det som

kommer att driva den ekonomiska utvecklingen framåt och öppna för ett rikare handelsutbyte också med Sverige. Det är kreativ kapitalism, inte klipparnas och profitörernas kapitalism. Swedfund bör få 60 milj.kr. för riskkapitalsatsningar i samägda företag, 20 milj.kr. mer än vad regeringen föreslår. För att underlätta företagskontakter, det gäller framför allt småföretags möjligheter att komma in, vill vi också satsa 25 milj.kr. på Swedecorps s.k. främjandeinsatser, 10 milj.kr. mer än regeringen.

När det gäller landvalet är utskottet överens om att prioritera länderna i Sveriges närområde kring Östersjön – Estland, Lettland, Litauen, Polen och Ryssland. Socialdemokraterna har ansett att det är viktigt att kunna utveckla ett samarbete med länderna i hela vårt närområde och också i Central- och Östeuropa. Därför har vi tyckt att regeringens budgetproposition i onödan inskränker Sveriges möjligheter genom att ytterligare skriva in prioriteringar mellan länder eller mellan bilaterala eller multilaterala biståndsformer. Utskottet har också gjort dessa markeringar.

Sammantaget ger detta nu Sverige möjligheter att utforma ett omfattande Östeuropaprogram. Särskilt behövs nu insatser

- för att stärka demokratins utveckling i hela Central- och Östeuropa – ta fasta på vad den lettiska utrikesministern Janis Jurkans föreslagit om en demokratisk Marshallplan,
- för att följa upp miljösamarbetet i Östersjöregionen inkl. kärnsäkerheten – här finns nu ett färdigt handlingsprogram för Östersjöns miljö som är resultatet av bl.a. Ingvar Carlssons tidigare initiativ,
- för att åstadkomma också socialt hållbara ekonomiska reformprogram i Estland, Lettland och Litauen,
- för att utveckla en livsmedelsproduktion och -distribution i regionen, också utanför de baltiska staterna,
- för att underlätta framväxten av ett livskraftigt små- och nyföretagande,
- för att främja en hållbar energiförsörjning i de baltiska staterna.

Regeringen har en stor uppgift framför sig. Att döma av hur regeringen hanterat sitt förslag till Östeuropaprogram och ersättningen för det baltiska guldets, att döma också av de diskussioner vi haft tidigare i vår om målen för vårt samarbete kan jag inte låta bli att oroas över huruvida regeringen kommer att klara denna uppgift.

Sedan vi ändå i utskottet kommit överens om huvuddragen i hur samarbetet bör hanteras, vill jag understryka vikten av att vi hittat en gemensam grund för det för vår region, ja, även för vårt eget land och för världen i stort, så avgörande samarbetet till stöd för länderna i Central- och Östeuropa. Kanske kommer vi också att från detta gemensamt kunna bygga en ny, starkare östpolitik.

Herr talman! I sista hand handlar det samarbete vi bygger om de kontakter som knyts mellan människor i alla olika delar av våra samhällen. Överallt i Sverige och på andra sidan Östersjön har människor börjat väva den väv som skall binda oss samman. Det är den väven som utgör grunden för ett gott grannskap.

Framtiden håller upp svåra gemensamma utmaningar. Men efter befrielsen från årtionden av förtryck har människorna i våra grannländer återeröv-

rat friheten att själva bygga sina länder. Europas folk har en ny chans att skapa en världsdel grundad på gemensam säkerhet, präglad av en demokratisk kultur och av en strävan till allas välfärd.

Jag yrkar bifall till de socialdemokratiska reservationerna.

Anf. 35 IAN WACHTMEISTER (nyd):

Herr talman! Någon gång i början av 1940-talet fick statsminister Per Albin Hansson besök av den svenske riksbankschefen. Det gällde en framställning om guld som Estland och Litauen deponerat i den svenska riksbanken, eftersom man var rädd för att tyskarna skulle ta det om det t.ex. sattes in i en bank i London. Man ansåg Sverige vara säkrare.

Nåväl, Per Albin Hansson lyssnade till riksbankschefen. Ryssarna skulle ha guld, hade nämligen ryssarna meddelat. Östen Undén, som ännu inte blivit utrikesminister, talade om att man inte alls behövde tillmötesgå en sådan framställan. Tvärtom kunde man åberopa andra prejudikat och konstatera att estniskt guld tillhör Estland.

Den svenske statsministern var dock rädd för den store grannens makt och gick därför ned till regeringen, som satt och åt lunch. Detta är direkt taget ur gamla dokument som vi har hittat.

Skall vi skriva över guld som Sovjet i stället för på Estlands bank? Ungefär så ställdes frågan. Estland ingår ju ändå på ett eller annat sätt i Sovjetsfären, och förr eller senare får vi väl erkänna det.

Regeringen tittade upp medan man mumsade på sina fläskpannkakor och kom snabbt överens om att det var bäst att göra som Sovjet sade. Sverige var ju neutralt!

Så skrevs guld över i riksbankens bokhållning, och var och en kan i dag övertyga sig om hur lätt det var att göra balternas guld till Sovjets – lätt på grund av den svenska ynkedomen.

Ett halvår senare under kriget kom en order från de stora järnrumporna på andra sidan att guld skulle transporteras över till Sovjet. Därför transporterades guld över till Sovjet.

Fem år senare i tiden, efter andra världskrigets slut, kom en mängd flyktingar från Baltikum till Sverige. På rysk begäran skickades även stora delar av dem tillbaka till Sovjet, precis som deras guld. Det var bara det att människorna gick en säker undergång till mötes. Baltutlämningen blev den största och tydligaste skandalen i 1900-talets Sverige i internationella sammanhang.

De stora järnrumporna, som fått både guld och människor för att blidkas av det vänliga, lilla landet med de blå-gula flaggorna som hade blivit allt rödare, härskade så att det stod härliga till. I det lilla landet med de röda flaggorna berättade regeringen att Sovjet alls inte var värre än USA, snarare tvärtom. Hundratals ytterst pinsamma uttalanden går inte att radera bort hur gärna de än i dag skulle vilja se detta ske, – de, dvs. svenska statsministrar, utrikesministrar, kabinetssekreterare och allt vad det har varit.

Men så kom förändringens vind efter ytterligare 45 år. Då är vi framme vid nutid. Berlinmuren, järnridån och hela det kommunistiska skräckväldet avslöjades å det ömkligaste. Bakom de stora, röda flaggorna och de stora, feta lögnerna fanns bara misär och i det närmaste grotesk miljöförstöring.

Den svenska socialdemokratiska regeringens kaffe och konjak-vänner i

Östeuropa ställdes inför rätta, flydde eller avrättades. Det dramatiska året 1989 följdes av ytterligare några dramatiska år. Sanningen började krypa fram, och det gjorde den på obehagligt nära håll.

När alla förstod att den kommunistiska supermakten låg i dödsryckningar ville ändå den dåvarande svenske utrikesministern, Sten Andersson, inte öppet stödja våra grannländers i Baltikum kamp för självständighet. De gamla, fega formuleringarna fanns kvar. Den gamla rädslan för de jättelika järnrumporna satt i, men så småningom blåste även den bort, när man hade övertygat sig om att det inte var det minska farligt. Då ställde t.o.m. Pierre Schori upp, givetvis med kraft, för att stödja de baltiska staterna. Vem lurar han med det? Inte mig i alla fall.

Så kom en fullständigt självklar anmodan från dessa fria stater – de baltiska staterna – att Sverige skulle betala tillbaka en skuld. ”Var är guldets vi bad er ta hand om för 52 år sedan?”, frågade man.

Vi skulle då direkt ha svarat:

- Självklart skall vi kompensera er för denna hedersskuld,
- självklart skall vi göra det i form av guld, i likadana tackor som vi en gång fick att förvalta och
- självklart skall vi be om ursäkt för de groteska och fega manövrer som vi sysslade med under kriget och hela efterkrigstiden.

Vi skulle självklart vid besök av de baltiska statsministrarna ha genomfört en ceremoni för att intyga detta och sedan själva åkt till Baltikum för att ge dem vad dem tillhör.

Men vad hände då? Nästan ingenting! Det blev bara litet prat hit och dit – nu talar jag alltså om dagens regering –, litet budgettekniska finurligheter och litet myglande och skrivande för att slippa betala den skuld, som man väl ändå måste erkänna – och har erkänt – finns. Och nu står vi där: Baltikum skall ersättas. Regeringen föreslår att ersättningen skall döljas på olika sätt. Andra anslag som vi tidigare beslutat att ge för att hjälpa Baltikum skall minska i motsvarande grad!

Ta exemplet att jag ger er, herr talman, blommor – eller choklad, om inte talmannen vill ha blommor – för 300 kr. i julklapp. Det visar sig dock att jag har lånat 100 kr. av honom i november. Då skriver jag ett brev: ”Kära herr talman! Ni fick choklad för 300 kr. av mig. I denna choklad var det dock min mening att inkludera och avskriva den skuld som jag har till Eder. Kan Ni därför vänligen skicka tillbaka 100 kr. till mig?” På det här sättet hanterar vi den här situationen.

Åter till verkligheten och allvaret. Skall vi aldrig få sluta skämmas över hur vi betar oss mot Baltikum? I 50 år har vi haft dåligt samvete. Skall vi inte ens kunna sätta punkt för vår ynkedom på ett hederligt sätt? Hur kan man över huvud taget behandla en blodstänkt hedersskuld som en besvärande bit i det budgettekniska pusslet! Finansieringen spelar ingen roll, den får man göra upp om senare. Det viktiga är hur skulden hanteras.

På Ny demokratis initiativ skickades regeringens första skambud tillbaka för omprövning. Jag blev själv beskylld för att vara socialist, eftersom Socialdemokraternas kaxat upp sig och krävt nya förslag från regeringen. De hade ju nu, bevars, börjat rulla ihop sina röda flaggor och gömt undan gåvorna

och kaffeservisen från sina gamla polare i Kommuniteuropa för att segla med den nya vinden.

Att betala en hedersskuld är en fullständigt självklar sak. Givetvis måste vi göra det. Sedan finns det andra konstruktiva åtgärder.

Vi har föreslagit en valutagarantifond. Detta har vi vid samtal med representanter för de baltiska staterna utvidgat till att tala om en adoption, dvs. en union, en osjälvisk hjälp – och inte som en vänsterledamot här trodde, att det var ett sätt att bygga upp ett imperialistiskt Storsverige. Det är ett sätt att hjälpa, en hjälp där de hjälper oss lika mycket som vi hjälper dem. Vi gör så att säga en gemensam nation för en viss tid. Vilka fantastiska möjligheter de kan erbjuda oss och vi kan erbjuda dem!

I Sverige är det svårt att få någon att begripa den här idén. Jag har framfört den till premiärministrarna i Lettland och i Estland. Både de och deras riksbankschefer tyckte att det var mycket intressanta förslag. Det är den här typen av nytänkande som krävs just nu. Om man t.ex. ser till byggsidan, behöver dessa länder byggas upp. Här går byggarbetskraften arbetslös, och maskinerna går därför inte att utnyttja. Det är helt uppenbart att det finns fantastiska möjligheter.

Vi har krävt att den totala, akuta hjälpen till Baltikum skall ökas med 1 milj.kr. utöver regeringens förslag, varav 350 milj.kr. skall satsas på miljön. Baltikums miljö är vår på flera olika sätt. 88 % av Östersjöns föroreningar kommer från andra kuster än den svenska. Även om vi bara vore egoistiska miljöpartister med en massa gitarrer, skulle vi faktiskt vilja satsa pengar där borta för att förbättra vår situation. Dessutom hjälper vi på det sättet Baltikum.

Vi måste i vårt internationella beteende inse hur jordklotet ser ut. Först var det en liten kula med bara Dalarna på. Sedan blev det en kula där Sverige såg ut som en teater, där vi satt på parkett. För övrigt fanns bara Sydafrika, Sydasiens och Sydamerika. Men nu har vi lärt oss hur jordklotet ser ut.

Vi är grannar med de baltiska staterna, och därför är det en självklarhet att just vi tar på oss västvärldens ansvar för att få i gång spillrorna av den kommunistiska och socialistiska draksådden.

Verkligheten är ett skrämmande begrepp för politiker. "Verkligheten är vår värsta fiende", sade en mycket känd svensk politiker. Stor upprördhet mötte oss i Ny demokrati, när vi påstod oss vara verklighetens folk – det var det hemskaste som man kunde säga, förstod vi.

Nå, var ligger då verkligheten i de här sammanhangen? Ja, den ligger inte längre på bekvämt avstånd, så att det tar tolv timmar att flyga ner och hälsa på. Verkligheten finns här. Det är inte längre till Tallinn, huvudstaden i Estland, än till Jönköping. Estlands huvudstad Tallinn är den huvudstad som är närmast Stockholm av alla huvudstäder.

Vi måste nu lyfta våra blickar och förstå var vi lever och vilken vår roll är. Vår totalt misslyckade u-hjälp ute i världen, som hittills kostat någonstans runt 230 miljarder kronor – vilket motsvarar ungefär 17 godståg fulla med tusenlappar, om den upplysningen intresserar –, måste givetvis omprövas. Sättet att hjälpa Östeuropa får inte bli detsamma som sättet att hjälpa Afrika. Där försökte vi nämligen införa socialism. Jag undrar vad östeuropeerna skulle säga, nu när de har sett skräpet, om vi kom och sade: Nu skall vi införa

litet socialism här, så skall ni få se hur bra det blir! Och hur skulle det gå om vi exporterade personnumren till Ukraina i stället för till Zimbabwe. Vem vet, kanske kan vi i så fall också exportera landstingen till Kazachstan. Det vore ju i och för sig en bra idé vad gäller landstingen.

Nu kan inte längre vår utrikespolitik vara en blandning av feghet, kallad neutralitet, och någon sorts självgodhet. Vi säger: Vi ger mer än någon annan – tänk vilka goda människor vi är! Att inte hjälpen når fram till folket kan ju inte vi rå för. Vi är godast i världen.

Att hjälpa Östeuropa och Baltikum är att hjälpa oss själva. Det är att vara realist. Det fordrar ett helgjutet engagemang. Det är allvar, inga experiment någonstans på bekvämt avstånd. Det handlar inte längre om godhet och flummiga teorier, utan det handlar om en krass verklighet, om att ta och ge, att samarbeta med våra grannar och att komma överens om att just den del av jordklotet där vi lever och bor är gemensam för oss och våra grannar. Vilka möjligheter!

Herr talman! I denna kammare kallas möjligheter i regel för svårigheter. Man talar nämligen inte om möjligheter, utan man talar om hur problematiskt allting är och hur svårt allting är. Tänk i stället efter vilken utmanande ny värld det finns att leva i. Det hjälper inte då att bita sig fast i bordskanten, att hoppas att det skall vara som förr, då den lilla ön med de höga skatterna kunde skicka ut sina små goda råd kors och tvärs över jordklotet och vi fromt kunde knäppa händerna över magen, i visshet om att vara det godaste på jorden. Herr talman! Om vi inte vaknar upp kan det bli ett litet helvete just i vår del av denna goda jord.

Härmed, herr talman, yrkar jag bifall till reservation 4 under mom. 12 i utrikesutskottets betänkande nr 16 liksom till reservation 5 under mom. 21 i samma betänkande.

(Applåder)

Anf. 36 HÅKAN HOLMBERG (fp):

Herr talman! Vi upplever nu, och har gjort det under några år, den tredje vågen av demokratisering i Europa under detta århundrade. Den första vågen kom direkt efter första världskriget, när de gamla kejsardömena i Öst- och Centraleuropa upplöstes och nya, demokratiska stater bildades. Den andra vågen kom direkt efter andra världskriget, när nazismen var besegrad och de länder som hade ockuperats – med tre tragiska undantag – återfick sin nationella självständighet och fick en ny chans att återupprätta demokratin.

Den första vågen av demokratisering misslyckades. Det höll några år. Sedan gick hela Europa och hela världen in i 20- och 30-talens depression. Demokratien sattes på undantag, ersattes av olika typer av diktaturer, och snart stod hela världsdelen vid ett nytt förödande krig. Den andra vågen av demokratisering misslyckades också den. I Västeuropa gick det bra, men i östra Europa upprättades i stället för det som skulle ha blivit nya stabila demokratier stalinistisk terror, ny diktatur i stället för den som man just hade befriats från.

Nu står vi inför den tredje vågen, den tredje möjligheten under vårt århundrade att få stabila, demokratiska förhållanden i hela Europa. Det finns ingenting som säger att vi kommer att lyckas den här gången. Hoten mot den

Prot. 1991/92:103
29 april 1992

*Samarbete med
Baltikum, Central-
och Östeuropa*

demokratiska utvecklingen är lika påtagliga nu som de har varit tidigare. Jag tror att de ganska lätt kan sammanfattas i orden protektionism och nationalism. Till detta kan man kanske lägga de kvarvarande hot som t.ex. de sovjetiska trupperna i Baltikum utgör för stabiliteten i de länderna och, i ett litet större perspektiv, också för stabiliteten i hela Östersjöområdet. Till den bilden hör givetvis också det hot som kvarvarande militaristiska grupper, kvarvarande nomenklatura, i de tidigare kommunistiska diktaturerna fortfarande utgör.

Protektionismen är ju den eviga förbannelsen i Europa, att länderna alltid frestas att försöka bolla över gemensamma problem på andra länder, på grannländerna, att sätta upp tullmurar mot varandra, att inte inse de fördelar för alla som ekonomisk integration över hela Europa innebär.

Den radikala, extrema nationalismen har kanske hjälpligt kunnat övervinnas i Väst Europa, men den sticker i stället upp huvudet i otäcka former i många av de nya demokratierna. Det mest skakande och tragiska exemplet är givetvis det som vi ser i kölvattnet på den kanske i och för sig oundvikliga och naturliga uppdelningen av Jugoslavien i flera stater. Det som inträffar i olika delar av denna tidigare stat är många gånger återfall i medeltida barbari. Jag tycker att det mest skakande och förfärliga exemplet är det som vi ser i Kosovo, där en förkrossande majoritet av befolkningen, albaner, förtrycks av den serbiska regimen i Belgrad på ett sätt som jag tror saknar motstycke efter andra världskriget vad gäller nationellt förtryck, nationella övergrepp.

Det enda sättet, herr talman, att komma till rätta med de destruktiva och mörka tendenser som finns och som på nytt kan slita sönder det som har byggts upp under de senaste åren, är att driva på den europeiska integrationen och föra in de nya demokratierna i det samarbete som växer fram och fördjupas mellan de redan stabila och etablerade demokratierna i Väst Europa. Jag tror t.o.m. att man kan uttrycka det så drastiskt och tydligt som att säga att själva den viktigaste drivkraften för integrationen i dag, i första hand inom den europeiska gemenskapen, är just medvetandet i alla berörda länder om vad ett misslyckande med att skapa stabil demokrati och marknadsekonomi i öst skulle innebära. Förhållandena i Östeuropa är i sig i dag den starkaste drivkraften för en övergripande europeisk integration och för ekonomiskt samarbete över hela Europa.

Det finns en rad föreställningar som ibland bubblar upp i diskussioner på det här temat och som inte alltid är lika genomtänkta. Det finns en tendens att jämställa förhållandena i de nya demokratierna med u-landsförhållandena. Men jag tror att den enda rimliga parallellen snarare är förhållandena i Väst Europa omedelbart efter kriget. Det som är speciellt med länderna österut är inte att människorna där t.ex. skulle sakna allmän läskunnighet eller att den tekniska och utbildningsmässiga nivån skulle vara så låg att länderna på det sättet skulle kunna jämföras med u-länder. Vad det är fråga om är i princip normala industriländer som har utsatts för ett förödande politiskt och ekonomiskt system, vilket har inneburit att den återuppbyggnad som skulle ha skett efter kriget – och som skedde i normala former i resten av Europa – aldrig blev av. Praktiskt taget ingenting av värde förefaller ibland, om man

tittar på de värst drabbade länderna, ha utträttats under hela denna långa period av kommunistisk diktatur.

I stället har man haft ett ekonomiskt system som mer eller mindre har gått ut på att man skall förstöra de naturtillgångar som finns och att man skall riva ner de kulturella värden, de spelregler och den känsla för demokrati och nationell sammanhållning som är naturliga i varje normalt demokratiskt land.

Dessutom har man genom detta ekonomiska system åstadkommit en miljökatastrof som trotsar all jämförelse vad gäller katastrofer som mänskligheten själv aktivt har åstadkommit i andra sammanhang.

Jag tror att det är viktigt att ha klart för sig att det som har hänt i Östeuropa är någonting unikt. Man har utsatts för ett unikt experiment av små politiska fanatiska grupper. Detta innebär också att en del av de recept på hur länder bistås – det gäller normala traditionella lärdomar och metoder – som befriar sig från utländskt herravälde eller inhemskt förtryck, eller båda, inte utan vidare är tillämpliga i Östeuropa.

Ibland gör man litet slarvigt en jämförelse med Marshallhjälpen. Pierre Schori var inne på den frågan. Kanske skall man då ha i minnet att Marshallhjälpen till Västeuropa gick till länder som hade fungerande, om än för tillfället raserade, ekonomiska system. Det fanns ändå i princip ett marknads-ekonomiskt system att bygga på och ett demokratiskt system för att hantera det hela. I Östeuropa har allt detta saknats tills helt nyligen. I vissa länder saknas det i praktiken fortfarande. Därför är det oerhört viktigt att vi inser att reformer i riktning mot en fungerande normal demokrati och en riktig marknadsekonomi ovillkorligen måste komma först. Först därefter är det meningsfullt att tala om ekonomiskt stöd och investeringar i stor skala.

Vi skall ge stöd under reformprocessen. Men stödet skall ges till själva reformarbetet. Det skall inte vara fråga om ett stöd i största allmänhet, för då finns risken att man snarare smörjer det destruktiva system som har dragit ner de här länderna i elände och att man skjuter nödvändiga strukturella förändringar på framtiden.

Sverige är ett ganska litet land. Vi kan inte ta oss an hela det nya östra Europas problem. I princip skall vi naturligtvis vara öppna för samarbete med alla länder där vi på ett meningsfullt sätt kan medverka. Men det är ändå viktigt att vi koncentrerar oss på vårt närområde, där vi har t.ex. gemensamma miljöintressen, där det finns gemensamma referensramar kulturellt och politiskt och där det på många sätt är lättare att uträtta det vi vill göra.

Det är också viktigt att vi koncentrerar oss på grunduppgifterna. Det handlar om kunskapsöverföring i olika former, stöd till den ekonomiska stabiliseringen och insatser på miljöområdet, inkl. kärnkraftssäkerhet och sådant som är en förutsättning för att mycket annat skall kunna fungera någorlunda tryggt och säkert.

Även om man när Sveriges samarbete med de nya demokratierna byggdes upp kunde ha önskat sig en start i helt andra former än de traditionella, har stödet och samarbetet efter hand fått en ganska hygglig form. Men det är också viktigt att understryka att det alltjämt är fråga om just en form. Innehållet är inte alltid det som förefaller vara mest ändamålsenligt.

Prot. 1991/92:103
29 april 1992

*Samarbete med
Baltikum, Central-
och Östeuropa*

Pierre Schoris tal här nyss gav ett intryck av att man under den socialdemokratiska regeringens tid hade haft ett fast grepp om alltsammans och klara linjer. Det hela hade rullat som på räls, utan några som helst problem eller misstag. Jag tycker att det är litet djärvt av Pierre Schori att gå ut på det sättet.

De senaste veckorna har vi ju i media kunnat följa hur egenartade interiörer från det svenska samarbetet när det gällt att bygga upp en normal ny skogsindustri i Polen har rullats upp. Detta ärende har anmälts till konstitutionsutskottet. Jag skall inte gå in på de olika detaljer som har föranlett att så skett. Men jag kan konstatera att medan miljoner, till synes mycket lättvindigt och utan någon som helst redovisning, har rullat till ett projekt som förmodligen hade kunnat utföras betydligt billigare på annat sätt har organisationer – typ Svensk-polska miljöföreningen, som är en av de mest seriösa aktörerna i det här sammanhanget – fått titta för att över huvud taget få småanslag, kaffepengar. Organisationer av nämnda typ – och säkert många andra, och då inte bara på miljöområdet – hade förmodligen kunnat utnyttja dessa oredovisade miljoner betydligt bättre än som nu har varit fallet.

Vidare vill jag påminna om att det när den första stödmiljarden anslogs av den socialdemokratiska regeringen – det hela presenterades med mycken pompa och ståt – ganska snart visade sig att det var långt svårare att få fram konkreta utbetalningar till verkliga projekt. Av de 900 miljoner i det sammanhanget som skulle gå över UD var vid regeringsskiftet i höstas bara 170 miljoner, om jag minns rätt, utbetalade. I den mån det finns svårigheter – och sådana finns det, och dessutom finns det bl.a. stora praktiska problem – är det inte något som tillkommit i och med regeringsskiftet. I stället har det mera att göra med situationen i sig. Socialdemokraterna sitter i så fall i exakt samma båt som den nuvarande regeringen.

Det finns, herr talman, ett stort engagemang i Sverige för insatser i de nya demokratierna i öst. Allt detta kan inte finansieras via statsbudgeten. Kanske är det också så, att det icke-materiella stödet i vissa avseenden är det allra viktigaste.

Jag finner att de skillnader som, att döma av de socialdemokratiska reservationerna, finns mellan utskottsmajoritetens och reservanternas uppfattning på det hela taget är mycket marginella. De motsättningar som Pierre Schori talade om är konstruerade. Jag har förståelse för att Socialdemokraterna vill ha med några reservationer. Men i sak är skillnaden ganska måttlig. Det är bra att det finns en bred enighet om huvudinriktningen.

Så några ord om det baltiska guldets. Pierre Schori var mycket försiktig i det avseendet. Det beror kanske i någon mån på att inte heller den regering som han själv arbetade för utträttade särskilt mycket. Socialdemokraterna har inte kunnat redovisa några alternativ till den handläggning som nu sker.

När det gäller Ny demokrati vill jag säga följande. Om det nu är som Ian Wachtmeister sade, att finansieringen egentligen inte spelar någon roll, förstår jag inte varför Ian Wachtmeister här gör ett stort nummer av detta och visar en sorts indignation, vilken verkar ganska så spelad. Själva finansieringen var ju, som sagt, ointressant. Det viktiga är att guldets eller något annat till motsvarande värde återställs, vilket också skall ske.

Ny demokrati har inte ens motionerat i den här frågan. Det finns en mo-

tion, men den har kommit från annat håll. Några av formuleringarna i Ian Wachtmeisters anförande här ger snarare ett intryck av att det är viktigare att komma åt det ordinarie u-landsbiståndet än att göra något ordentligt för balterna. Det var det som var problemet – inte att återställandet av guldets finansierades på det ena eller det andra sättet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 37 Utrikesminister MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Några dagar före påskhelgen kom det dramatiska beskedet att den ryska regeringen lämnat in sin avskedsansökan. Uppgifterna väckte oro och osäkerhet runt om i världen. Man frågade sig om Rysslands demokratiska epok redan var förbi. Hade de reaktionära krafterna, gamla Sovjetkommunister och ryska nationalister, fått övertaget?

Lyckligtvis visade det sig snart att en kompromiss kunde uppnås, och regeringen återgick till sitt uppdrag. Genom ett klokt agerande från president Jeltsins och den ryska regeringens sida under den ryska folkkongressen verkar det faktiska resultatet av processen vara att den folkvalda regeringen snarast stärktes samtidigt som de bakåtsträvande krafterna tycks ha försvagats.

Det mest imponerande är kanske det vi med hjälp av massmedia kan se och höra, nämligen vanliga människors inställning i Ryssland. I närmast oändliga livsmedelsköer står ryska kvinnor och män och förklarar att de har ett stort förtroende för president Jeltsin och hans regering. De förstår att dagens ekonomiska problem måste genomlidats på vägen mot ett demokratiskt och marknadsekonomiskt samhälle. Det förefaller vara få som i dag drömmer sig tillbaka.

Herr talman! När sovjetiska stridsvagnar slog ner upproret i Östberlin 1953, konstaterade Bertolt Brecht ironiskt att om nu folket inte hade regeringens förtroende fick väl regeringen utse ett nytt folk.

Det djupt tragiska allvaret för den stalinistiskt styrda delen av Europa under efterkrigstiden har varit att dessa regimer saknat legitimitet. Efter ett halvsekel med ett sådant system skulle det kanske inte vara så förvånande om en viss misstänksamhet levde kvar också mot diktaturens demokratiska efterträdare.

Men vad vi har sett under den ryska folkkongressen visar på motsatsen. Människorna stödjer aktivt reformpolitiken, trots att den på kort sikt ofta får smärtsamma effekter.

Just denna tillförsikt och tro på reformpolitiken som befolkningen visar är den viktigaste förutsättningen för att demokrati och marknadsekonomi skall befästas i de f.d. kommunistiska planekonomierna. Utan ett sådant folkligt stöd kan de nya regeringarna inte genomföra reformer i sådan riktning. Det är i första hand människorna själva som i praktiken skall omdana sina samhällen. Det är i detta perspektiv som Sveriges och andra länders bistånd skall ses. Omvärldens viktigaste uppgift är att visa folken i Central- och Östeuropa att de har vårt beslutsamma stöd och att vi ställer oss solidariska med deras reformpolitik.

Under den gångna hösten och vintern har en bred internationell mobilisering ägt rum för att lämna ett sådant solidariskt stöd till de nya demokrati-

Prot. 1991/92:103
29 april 1992

*Samarbete med
Baltikum, Central-
och Östeuropa*

erna i öst. Ett exempel på detta är den konferens om bistånd till OSS-länderna som hölls i Washington i januari och som kommer att följas upp i Lissabon i maj. Sverige deltar aktivt i dessa processer.

Problemen i OSS-länderna, Baltikum och övriga Central- och Östeuropa är gigantiska. Det står utom allt tvivel att omvärlden här står inför en mycket omfattande uppgift som kommer att kräva betydande ansträngningar av olika slag och under lång tid.

Sverige har tagit sin del av denna uppgift på mycket stort allvar. Regeringen har i budgetpropositionen föreslagit att 3 miljarder kronor avsätts för stödet till Öst- och Centraleuropa över en treårsperiod. Detta innebär en tredubbling jämfört med det stöd som beslutades 1990. Vårt särskilda ansvar ser vi ligga i stödet till de nya demokratierna i Sveriges eget närområde, dvs. de baltiska staterna, Ryssland och Polen, även om vi fortsatt kommer att lämna stöd också till övriga länder i Öst- och Centraleuropa.

En sådan inriktning är naturlig. Med dessa länder i närområdet, jag tänker givetvis i första hand på Baltikum, har vi både av geografiska och historiska skäl de närmaste kontakterna. Inte minst därför finns det också ett brett svenskt samhällsengagemang just för stödet till dessa länder. Det är på samma gång naturligt att vi på olika sätt försöker stödja utvecklingen i de delar av Ryssland som tillhör vårt närområde och där situationen i dag bitvis är mycket besvärlig. Den främsta prioriteringen måste här gälla vårt allmänna politiska stöd till reformprocesserna.

En förutsättning för att människorna i Estland, Lettland och Litauen skall lyckas i sin omställning till demokrati och marknadsekonomi är att de känner stabilitet och trygghet inom sina egna gränser. Fortfarande står stora ryska styrkor på de baltiska staternas territorier utan att några avtal har slutits eller att någon tidtabell för deras tillbakadragande har avtalats. Detta är en anomali i dagens Europa som väcker oro. Här måste reella förhandlingar inledas snarast.

Det kan inte ligga i någons intresse att tillbakadragandet av trupperna fördröjs mer än vad som är oundgängligen nödvändigt av praktiska skäl.

Men de baltiska staterna behöver också bygga upp sina egna suveränitetsinstitutioner för att skapa sig säkerhet. Sverige måste stödja dem i dessa avseenden.

Regeringen har redan beslutat om en suveränitetsgåva om 10 milj.kr. till vardera landet för att bl.a. stödja deras internationella förbindelser. Vi bidrar till säkerhetspolitisk kunskapsuppbyggnad, och vi har skänkt ett kustbevakningsfartyg till Estland. Ett samarbete har även inletts på områden som tullväsende, luftövervakning och polisverksamhet.

Herr talman! Av den miljard kronor som regeringen föreslår för samarbete med länderna i Öst- och Centraleuropa under nästa budgetår, utgörs en betydande del av valutastöd till de baltiska staterna. Genom att Estland, Lettland och Litauen blir medlemmar i de internationella finansinstitutionerna påskyndas genomförandet av sammanhängande ekonomiska reformprogram. Införandet av självständiga valutor kommer här att bli av avgörande betydelse för dessa reformers framgång.

Sverige är berett att göra en större insats för att stödja sådana valutarefor-

mer i dessa våra grannländer än vad som automatiskt skulle följa av våra åtaganden inom ramen för den internationella valutafonden.

Förvaltningsbistånd i form av rådgivning till de centrala myndigheterna utgör en viktig del i ansträngningarna att bidra till reformprocesserna, särskilt tills dess marknadsekonomiska strukturer finns på plats. Ju snabbare dessa länder lyckas upprätta de nödvändiga legala ramarna för marknadsekonomin, desto fortare kommer också svenskt och utländskt näringsliv att börja satsa och i sin tur bidra till ekonomisk tillväxt. Hittills har de svenska insatserna i Baltikum främst gällt domstols- och rättsväsende, fastighetsregistrering och lagstiftning samt miljösektorn. Också andra områden som finansförvaltning och arbetsmarknadspolitik är aktuella för Ryssland.

Tyngdpunkten i kunskapsöverföringen kommer att ligga på just sådana åtgärder som underlättar övergången till marknadsekonomi och som främjar den fortsatta demokratiseringen. Med en sådan målinriktning kan de svenska insatserna få en betydande effekt. Tillsammans med det djupa engagemang för att stödja utvecklingen i öst, som finns inom hela det svenska samhället, får denna viktiga stödreform dessutom en avsevärd bredd.

Så sent som i mars blev vi på nytt påmind om de betydande brister som råder vid de sovjetbyggda kärnkraftverken i Sveriges omedelbara närhet. För att bidra till en förbättrad säkerhet vid dessa anläggningar avser regeringen att intensifiera det svenska stödet. I flera avseenden genomförs detta arbete tillsammans med andra länder.

Låt mig här peka på det katastrofbistånd som Sverige hittills har lämnat till Baltikum och Ryssland. Under den mycket besvärliga omställningsperiod som för närvarande äger rum i öst uppstår ofta akuta behov av hjälp av humanitär natur. I detta avseende får vi räkna med att nya insatser kommer att behövas också i framtiden. Även här sker en betydande samordning på internationell nivå.

När man talar om det svenska östbiståndet är det viktigt att se det svenska samhällets samlade insatser i ett sammanhang. Jag har redan nämnt betydelsen av det breda engagemanget för Baltikum. Man bör också se vilka resurser Sverige bidrar till att skapa tillsammans med andra länder. Ett exempel utgörs av det baltiska investeringsprogrammet som bildat en investeringsfond på 800 milj.kr. för utveckling av små -och medelstora företag.

När det gäller miljön har regeringen i kompletteringspropositionen föreslagit att 500 milj.kr. per år avsätts för satsningar i Östersjöområdet. Också dessa satsningar kommer att delvis komma Baltikum och Ryssland till godo. Likaså lämnar vi stöd genom Sveriges medverkan i de internationella finansinstitutionerna för bl.a. valutastabiliseringsfonder. Jag har berört dessa frågor tidigare beträffande Baltikum. Men jag kan tillägga att den s.k. 10-gruppen, där Sverige ingår, i dagarna har ställt sig bakom bildandet av en stabiliseringsfond för den ryska rubeln på 6 miljarder dollar.

Utan att här räkna upp alla de olika insatser som görs kan man alltså konstatera att Sveriges stöd till Öst- och Centraleuropa är avsevärt större än den miljard kronor som presenteras i budgetpropositionen.

Sveriges samarbete med demokratierna i öst befinner sig i en uppbyggnadsfas. Självfallet möter denna typ av samarbete svårigheter. Vi känner dem väl från det traditionella utvecklingssamarbetet. Just därför är det vik-

Prot. 1991/92:103
29 april 1992

*Samarbete med
Baltikum, Central-
och Östeuropa*

tigt att dra lärdom av dessa erfarenheter och inse att det är först när länderna själva genomfört många av de reformer som behövs för en marknadsekonomi som stödet utifrån kan ge full utdelning.

Precis samma erfarenheter har också andra västländer som hjälper Baltikum och Ryssland. Av dessa skäl fäster vi också stor vikt vid att bistå med uppbyggnaden just av sådana fungerande strukturer som är nödvändiga för demokrati och marknadsekonomi.

Herr talman! De senaste årens dramatiska utveckling i Öst- och Central-europa kan sägas ha skakat om mycket av världsbilden för den europeiska efterkrigsgenerationen. Europa och världen har blivit bättre på kort tid, och vi har anledning att känna glädje och tillförsikt inför det framtida nya Europa, även om man måste vara beredd på att den positiva utvecklingen kan drabbas av bakslag. Sådana risker får inte göra oss tveksamma. Det är nödvändigt att vi ger ett helhjärtat moraliskt och materiellt stöd till de nya demokratierna i det nya Europa. Efterkrigstidens skygglappar och plågsamma tigande måste en gång för alla vara borta.

Anf. 38 PIERRE SCHORI (s) replik:

Herr talman! Fru utrikesminister! Låt oss då ta fasta på vad vi är överens om. Riksdagens utrikesutskott har fyllt den som vi tyckte tomma ram som regeringen angav för de miljarder man ville satsa – och som vi vill satsa – på länderna i Öst- och Centraleuropa.

Vi har nu fått riktlinjer, en gemensam grund, en huvudfråga. Vår reservation innebär att vi vill ha en annan omfördelning i vissa som vi tycker strategiskt viktiga områden, där man kan ge ett långsiktigt mandat för de organisationer vi har i Sverige, som SIDA och BITS, så att man kan sätta i gång med projekt för folkrörelser och andra. Men i stort sett är vi i övrigt eniga. Det är bra, och det skall vi inte glömma bort.

Frågan om vår skuld till Baltikum har, tycker jag, en annan dimension än själva biståndet. Det har att göra med vilket språk man för, vilken grad av ärlighet man har i hanteringen av vissa frågor. Jag vill gärna säga att vi alla här i Sverige har ett solkigt förflutet när det gäller Baltikum – och det får vi alla ta på oss. Vår skuld till Baltikum kan vi egentligen bara gottgöra genom hela det samarbete som vi vill åta oss. Det är guld värt.

Men att göra som regeringen är inte riktigt ärligt. Man utfäster en ram, och sedan säger man att det är en kompensation. Då gottgör man inte hela den skuld som man anser sig ha. Vi hade därför från utskottet begärt att regeringen skulle återkomma – klarlägga och undersöka alternativa finansieringar, så att det verkligen blev det som man själv hade sagt att det skulle bli, nämligen en kompensation. Men när nu vårbudgeten kom, var det ingen alternativ finansiering, utan det blir annat östsamarbete, med Tjeckoslovakien osv., som får finansiera guld. Det är inte – jag upprepar – i George Marshalls anda, det är mer i George Orwells anda. Jag kan bara beklaga det. Och det är regeringen som har kokat denna soppa. Om regeringen inte fäster avseende vid vad vi i oppositionen tycker om den här saken – fråga då gärna president Landsbergis, när han kommer hit nästa månad, vad han tycker.

Anf. 39 Utrikesminister MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Ju fler kockar desto sämre soppa, brukar det ju heta. Jag tycker nog att den här guldfrågan just har blivit sämre ju fler kockar som har börjat röra i grytan. För egen del har jag faktiskt en gång här i kammaren gett ett mycket klart besked i den här frågan – och jag tror att frågeställaren själv är närvarande. Jag sade då faktiskt rent ut att regeringen avser att kompensera balterna för det guld de en gång deponerade här i Sverige i Riksbanken. Dessutom sade jag redan då att regeringen icke såg några andra finansieringsvägar än att ta av den tremiljardersram som kommer att anvisas under tre år – för det handlar ju om att försöka använda den. Allt annat blir en ytterligare underskottsfinansiering.

För egen del har jag således försökt ge mycket raka besked från början. Jag hade funnit det något mer naturligt att bli utskälld här i kammaren om jag hade sagt att vi inte skulle kompensera balterna för guldets än när jag har sagt att vi skall göra det. Och jag är något förvånad över det tonläge som Ian Wachtmeister använde i denna fråga.

Anf. 40 ANDRE VICE TALMANNEN:

Utrikesministerns replik gäller nu enbart Pierre Schoris inlägg.

Anf. 41 Utrikesminister MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Det är taget ad notam.

Vad jag tycker är positivt är att balterna själva mycket klart säger att de fäster vikt vid att få den här kompensationen och att de, vilket vi naturligtvis tycker är mycket bra, avser att se dessa pengar som ett stöd när det gäller deras möjligheter att införa en egen valuta. Det blir alltså ett slags tillägg till det valutastöd som vi ju har avsatt inom ramarna. Det tror jag kommer att visa sig vara mycket konstruktivt för dem själva, och vi tycker att detta stämmer väl med de riktlinjer vi har för de insatser vi vill göra i Baltikum.

Till Pierre Schori vill jag säga att jag naturligtvis noterar med glädje att utrikesutskottet är så enigt; det är väl alldeles utmärkt. Jag måste dock säga att när jag lyssnade till Pierre Schoris anförande, tyckte jag att det mera handlade om olika biståndsorgan och deras tyngd och relativa betydelse i den svenska hanteringen än vad det handlade om riktlinjer för våra insatser för Central- och Östeuropa, och vårt mål med dessa insatser. Det är möjligt att våra synsätt här skiljer sig något. Jag tycker att våra biståndsorgan naturligtvis skall försöka se till att de fungerar så väl som möjligt, men det är riktlinjerna för och målen med vårt samarbete som är det väsentliga.

När det gäller våra relationer till de baltiska staterna och vår skuld, har faktiskt regeringen på ett mycket bra sätt varit öppen i dessa frågor, när vi haft premiärministrarna på besök. Vi har även gett Wilhelm Carlgren i uppgift att skriva en historik, och jag tror att det blir en mycket intressant läsning för oss alla.

Anf. 42 PIERRE SCHORI (s) replik:

Herr talman! Utrikesministern sade att jag talade mest om biståndsorgan. Det gjorde jag inte, men de spelar en viktig roll i sammanhanget. Att de som

finns på plats har sakkunskap och erfarenhet, att de får ett klart mandat, och också mera pengar, att göra nytta – det var vad jag talade om.

Sedan hade jag också andra riktlinjer. Jag skall gärna sammanfatta mina riktlinjer i några rader, som jag tycker på ett mycket fint sätt uttrycker vad det handlar om. Utrikesministern citerade här Brecht, och jag vill gärna citera en estnisk poet som sammanfattar precis vad vi tycker.

Det är skönt, får jag säga, att utrikesministern ofta använder litterära förebilder som Voltaire senast – och nu alltså Brecht. Det är litet annorlunda än kombinationen av Plåtniklas och Josef Stalin som vi hörde här – Ian Wachtmeisters figur.

Det vi vill med Östeuropa kan sammanfattas så här i några rader, fru utrikesminister. Det är en dikt av Ivar Ivask från Estland.

Det finns tredjevärldenfickor i Europa
som man frestas förbise, namnlösa kuster
utmärkta med ett kryss och ett mentalt frågetecken.
Bara du böjer dig i baltisk riktning,
kan du höra en bikupas klagosång
och under vattnet ana konturerna
av en bärnstenskammare byggd med sorgens frömjöl.

Tack!

Anf. 43 Utrikesminister MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Låt mig bryta den poetiska ådran och vara mycket konkret och praktisk. Det kan också ha sitt intresse.

När den nya regeringen tillträdde den 4 oktober hade totalt 48 milj.kr. utbetalats till Baltikum. Under de månader som gått sedan dess har 168 milj.kr. kunnat utbetalas till Baltikum i olika insatser. Sedan den nya regeringen tillträdde har insatserna för Central- och Östeuropa kunnat öka, även i avvaktan på det riksdagsbeslut som jag ser mycket fram emot att denna kammare skall fatta. Jag tycker vi skall notera detta, eftersom kritiken i en del massmedia har varit en smula orättvis. Man har inte uppmärksammat de insatser som den nya regeringen har gjort för att få fart på hjälpen till Central- och Östeuropa.

Före den 4 oktober låg det genomsnittliga stödet per månad till länderna i Central- och Östeuropa på 15–20 milj.kr. Därefter har vi lyckats att öka utbetalningarna till 50 milj.kr. varje månad. Det har alltså blivit en annan fart på våra insatser riktade mot Central- och Östeuropa. Jag vill ta tillfället i akt att säga det.

I detta har även riksdagen medverkat. Vi hade inte kunnat klara detta med den föreliggande gamla budgeten av socialdemokratiskt märke om icke riksdagen medverkat till att regeringen fått ta i anspråk pengar som var avsatta till en särskild EFTA-fond, de s.k. Jugoslavienpengarna. Det tackar jag för. Men jag vill också betona att vi har använt dem, och många gånger använt dem på ett konstruktivt sätt.

Anf. 44 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Herr talman! Det är med glädje man kan konstatera att den i denna kam-
mare stundtals vandrande majoriteten i varje fall är överens om att den to-
tala socialistiska katastrofen borta i Östeuropa gav enorma skador för män-
niskor, för miljön och för ekonomin. Jag tycker att vi inte skall glömma det
nu.

Sedan vill jag till fru utrikesministern ställa frågan om hon håller med om
min verklighetsbeskrivning, dvs. att vi i Sverige nu måste – var vi än står till
höger eller vänster – stenhårt prioritera Baltikum och Östeuropa. Prioritera
betyder att det är där man lägger tyngdpunkten. Det är ett dramatiskt
skeende som pågår på den sidan, och det kan bli mycket farligt. Håller också
utrikesministern med om att andra länder i världen faktiskt förväntar sig att
vi skall ta ansvar för vår lilla bit här uppe?

Det läggs ner enorma pengar i resten av Östeuropa t.ex. Men just den de-
len med Baltikum tycker man att det är vår skyldighet att hjälpa. Så har i
varje fall jag uppfattat det.

Jag har ytterligare en fråga. Jag hoppas att det inte blir för många. Tycker
inte utrikesministern att man skall betala sina hedersskulder, och att finan-
sieringen av dem är fullständigt ovidkommande? Vidare är givetvis symboli-
ken i denna fråga enormt viktig. Att den är viktig för de baltiska staterna vet
vi, och det tror jag att de flesta kan förstå. Men jag tycker att symboliken är
minst lika viktig för oss här i Sverige.

Till sist. Jag har inte nämnt Stalin, och det har heller inte fru utrikeminis-
tern. Men det är klart att jag på ett sätt gjorde det, men då inte i bemärkelsen
Plåtniklas utan som en stor järnrumpa. Tackar.

Anf. 45 Utrikesminister MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Självfallet har vi ett särskilt ansvar för Baltikum. Så är det.
De är våra nära grannländer och länder med vilka vi är förenade i historiska
band. Det är folk och länder vilka fäster särskilda förhoppningar vid oss.

Det är väsentligt för oss att ta vårt ansvar för Baltikum just i internatio-
nella sammanhang, där det finns en risk att många av de större länderna och
aktörerna i världen naturligen fäster sina blickar vid Ryssland och utveck-
lingen där. Den är central, och den är central också för de baltiska staterna.
Men det finns naturligtvis här en risk att de baltiska staterna glöms bort. Här
har vi ett särskilt ansvar dels i våra bilaterala relationer, dels i vad vi kan göra
för de baltiska länderna internationellt. Det ansvaret försöker regeringen att
ta i de sammanhang vi har en möjlighet till detta.

Självfallet skall man betala sina hedersskulder – Ian Wachtmeister. Det är
min bestämda inställning, och det är därför jag också givit de svar jag givit i
denna kammare. Men det är naturligtvis bättre om man kan göra det från de
besparingar man har hemma i stället för att gå till en ny bank och ta upp en
ny skuld. Den finansiering regeringen föreslår sker inom ramen för dessa tre
miljarder, för övrigt blir det en underskottsfinansiering.

Anf. 46 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Herr talman! Det har tidigare citerats en del kända poeter. Jag skall inte
trötta er med någon längre dikt. Jag vill bara erinra om Hamlets monolog:

Att vara eller inte vara. Det är vad dessa frågor handlar om, nämligen existensen, varandet, i vår del av världen. Vi har vårt stora ansvar här. Vi sitter inte längre på parkett och kan ta ansvar litet här och där, utan nu har verkligheten krupit in på oss.

Min fråga till utrikesministern är: Tror utrikesministern själv att vi kan fortsätta att ha den inriktning på u-hjälpen som vi har? Tror hon inte att stora omplaceringar kommer att bli nödvändiga inom u-hjälpen och att enprocentismålet i Sveriges statsfinansiella läge inte kommer att kunna hållas heligt, utan att krav i stället kommer att ställas på effektivitet och att man gör vettiga saker?

Anf. 47 Utrikesminister MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! I denna fråga står jag på regeringsdeklarationens grund. Det är också på denna grund som jag är utrikesminister.

Anf. 48 MATS HELLSTRÖM (s):

Herr talman! När den gamle vise Väinämöinen, sångaren som är solens årsbarn, för första gången blickade upp ur det ägg som han föddes ur såg han havet. Så ungefär börjar Kalevala. Många hävdar att Kalevalamyten inte handlar så mycket om Karelen utan att den troligtvis i stället är en Östersjömyt som Elias Lönnrot nedtecknade. Det finns också i Estland en gammal tradition som går tillbaka på Kalevi Poeg, eller något liknande. Det finns alltså rikliga möjligheter att citera också ur Östersjömyterna när vi skall debattera här i kammaren. Mycket av vårt Östeuropasamarbete koncentreras naturligtvis nu kring Östersjön.

Detta samarbete har satts i gång bra av regeringarna runt Östersjön. Alla regeringarna har nu bildat det Östersjöråd som också tidigare regeringar har arbetat för att det skulle komma till stånd. Så sent som förra veckan ville parlamenten institutionalisera årliga möten i Östersjökonferenser. Där skulle alltså alla riksdagar runt Östersjön mötas. Detta är bara några exempel ur politikens värld på att det finns ett klart ökande engagemang och en efterfrågan på samarbete runt hela Östersjön mellan Östeuropas länder och de rika länderna i väst.

De finns två olika motiv för hur detta Östersjösamarbete, som är viktigt för en stor del av vårt Östeuropasamarbete, har vuxit fram. Det ena är självklart och har debatterats ganska mycket i kammaren nu. Det är den hunger på samarbete som växte fram när järnridån försvann. De politiska barriärer som Östersjön utgjorde försvann, militära barriärer har minskat och även de ekonomiska gränserna mellan EFTA, EG och COMECON har minskat eller fallit bort. Det vet vi alla. Mycket av det nya samarbetet, vare sig det är kommersiellt, fackligt, kulturellt, konstnärligt, turistmässigt eller politiskt, kommer ur detta.

Det andra motivet är också viktigt att ta fram. Det handlar väldigt mycket om utvecklingen inom EG. Den främjar ju på ett systematiskt sätt en regional samverkan. Det sker både genom marknadens krafter och genom koncentrade samhälleliga insatser på de framgångsrika områdena i EG. Det sker också i högsta grad genom EG:s regionalpolitik för att stärka de eftersatta regionerna i EG.

När det gäller den del av diskussionen om ett ökat samarbete mellan Öst- och Västeuropa angående Östersjön som har initierats av våra vänner i Nordtyskland har man ju inte minst haft i tankarna regionaliseringen av Europa och även oron för att vår del av världen kommer att marginaliseras. Det har ju varit en drivkraft bakom den strävan som exempelvis Björn Engholm och andra i Schleswig-Holstein och Nordtyskland har haft som bakgrund när man har myntat slagordet den nya Hansan.

För att kunna diskutera hur vi praktiskt skall utforma vårt samarbete med den del av Östeuropa som ligger runt Östersjön är det viktigt att ta den utgångspunkten och EG:s ambitioner på allvar. Det pågår utomordentligt avancerade nätverkssamarbeten inom EG. Det kan gälla järnvägar såväl som kunskapsvägar. Det handlar om avancerad teknik, nätverk mellan människor och mycket annat.

Så sent som i februari har vi i Nordiska rådet, mot bakgrund av EG:s erfarenheter som har samlats i de s.k. transeuropean networks, enhälligt rekommenderat samtliga regeringar i Norden att åstadkomma en infrastrukturplan för Norden. I Nordiska rådets tappning handlar visserligen den planen om de nordiska länderna, men den har också en bäring på samarbetet över Östersjön för att kunna skapa nätverk till de baltiska staterna, Polen, Ryssland och andra områden.

Här kommer naturligtvis även de nordiska finansiella institutionerna mycket väl till pass. De har ju sina program utformade så att de också kan fungera i en sådan ram. Det gäller t.ex. Nordiska investeringsbanken och det nya baltiska investeringsprogrammet, som utrikesministern också nämnde.

Det är viktigt att regeringarna nu fångar upp denna enhälliga rekommendation från Nordiska rådet. Det är visserligen projekt för infrastrukturen, dvs. både den fysiska med järnvägar och vägar och för universitetssamarbete, vuxenutbildning och mycket annat som handlar om Norden. Det är tänkt så att det skall kunna passa in väl i det samarbete vi har med de fattigare länderna på andra sidan Östersjön och söder om Östersjön.

I det samarbete som vi i vårt land skall utveckla utöver detta är en av de mest praktiskt viktiga frågorna – och kanske en av de svåraste – inte att anslå pengar, utan att acceptera import från Östeuropas länder. Det gäller import på de områden där Östeuropas länder kan åstadkomma en konkurrenskraft.

Vi har nu ingått ett frihandelsavtal med Tjeckoslovakien, Estland, Lettland och Litauen. Man förhandlar fortfarande mellan EFTA och Polen och Ungern. Dessa avtal – särskilt dem med Estland, Lettland och Litauen – är av naturliga skäl inte heltäckande. Det finns ännu inte organ i alla stater som helt kan hantera alla dessa besvärliga frågor. Det handlar om att bygga upp system för att hantera handel osv.

Det är viktigt att man tar till vara de möjligheter att främja import från Baltikum som finns inom ramen för de avtal som har slutits. Det gäller de områden där de realistiskt kan komma att exportera något till oss, t.ex. när det gäller jordbruksvaror. Detta gäller självfallet också Polen. Om vi menar allvar med att främja utvecklingen i Östeuropa måste vi också öppna oss på de områden där våra grannar är konkurrenskraftiga. Vi skall inte uppmana dem till marknadsekonomi och tala om värdet av fri handel och sedan när marknadsekonomin väl är uppnådd säga att på de områden där vi själva har

känslig produktion får marknadsekonomi inte råda, utan där skall vi ha regleringar och protektionism. Så får det inte bli.

De frihandelsavtal som nu är tecknade ger möjlighet till en bättre frihandel och möjligheter att uppmuntra dessa länder att exportera till oss på de områden där det kan vara besvärligt för oss. Inte minst i en riksdag, där så många motioner handlar om att skydda produktionen i den egna regionen, är vi alla klara över att det finns många områden där vi har en produktion som är känslig. Det gäller ofta låglöneproduktionen i vårt land och de områden där våra grannar är konkurrenskraftiga.

Om vi inte tillåter den exporten till oss, kommer Östeuropa i längden att ställas inför en omöjlig ny fattigdomsmur. Vi måste i stället ta till vara de möjligheter som inte minst EG:s inre marknad och EES-avtalet ger, för att öka vår sysselsättning och finna nya arbetstillfällen i stället för dem som eventuellt kommer att försvinna när konkurrensen från Östeuropa ökar. Då bör vi inte alltför hårt tillämpa dumpningvapen och annat.

Det gäller för oss och för regeringen att, med en mer aktiv näringspolitik än den som man hittills har visat upp, se till att vi kan utnyttja de goda möjligheter som EES-avtalet och EG:s inre marknad kommer att innebära, för att i stället förstärka sysselsättningen och se till att de regioner i Sverige som kan ha det besvärligt kan utvecklas. Därför finns det en koppling till det samarbete vi har i Västeuropa med EG inom EES. Det måste fungera väl. Det finns även en koppling till de anpassningar i vårt eget samhälle som vi måste göra om vi menar allvar med stödet till Östeuropa.

Jag yrkar bifall till de socialdemokratiska reservationerna.

Anf. 49 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Herr talman! Jag har inte lyckats bli särskilt upphetsad över vad Mats Hellström anförde här. Men i mitt tidigare anförande var min indignation mycket äkta. Det gällde allt, hela kedjan, de 50 åren med Baltikum, guldet vi gav bort, människorna vi lämnade ut och skulden som vi nu myglar med. Jag var faktiskt så indignerad att jag glömde en formalitet, nämligen att yrka bifall inte bara till reservationerna 4 och 5, utan även till följreservationen 6. Denna formalitet vill jag härmed anmäla.

Anf. 50 BIRGITTA HAMBRAEUS (c):

Herr talman! Tusentals svenskar är ivriga att hjälpa våra grannar i de baltiska staterna. Engagemanget är personligt och spontant. Det känns som om vi har fått kontakt med syskon som vi varit skilda från i decennier. Låt mig nämna några exempel av många möjliga från Dalarna.

Jaak Kerstell i Gagnef lämnade sin post som kommunalråd och arbetar nu i Estland för att bygga upp ett samarbete.

Borohus ägare har gått med på att Gagnefs kommun får ta över fabriken för att bygga hus till Estland.

Estniska socialministeriet, länsstyrelsen i Viljandi och Estlandshjälpen i Dalarna skapar nu tillsammans ett pilotprojekt för att belysa hur modern handikappvård bedrivs.

Journalisten vid Dalabygden Kurt Blomqvist satsar på rådgivning för ett

uthålligt energisystem i Dalarnas vänlän i Estland. Det är viktigt att visa hur man med enkla medel kan spara pengar och energi i hushållen.

SERC, ett internationellt centrum för solenergiforskning, knutet till Falun/Borlänge högskola, är redo att sätta upp en demonstrationsanläggning som visar hur solen värmer vatten.

Det är lätt att inse svårigheten att samordna all denna goda vilja med motagningskapaciteten i Estland. Det är klokt av regeringen att inrätta en särskild beredning i utrikesdepartementet som tänker igenom organisationen ordentligt. Det första budgetår som vår regering ansvarar för börjar faktiskt inte förrän den 1 juli 1992. Jag är övertygad om att linjerna snart klarnar, så att alla som vill engagera sig på ett enkelt sätt kan få de kontakter som gör deras insats mest meningsfull.

Herr talman! När Tyskland återförenades, stoppades de farliga östtyska kärnkraftsreaktorerna omedelbart. Ingen försökte lappa och laga för att "öka säkerheten" vid dessa potentiella katastrofanläggningar. Det ledande tyska kraftföretaget Siemens har enligt uppgift övergett kärnkraften därför att den är både ekonomiskt och tekniskt död. Tysklands miljöminister Töpfer pläderar kraftfullt för en stängning av alla de uttjänta östreaktorerna.

Jag anser att Sverige nog bör undersöka hur vi bäst och snabbast hjälper Baltikum och Ryssland, särskilt S:t Petersburg, bort från kärnkraften. Kärnkraftsinspektionen och Strålskyddsinstitutet har stora uppgifter när det gäller nedmonteringen av kärnkraftsreaktorer och den svåra uppgiften att ta hand om det livsfarliga avfallet.

Framtidens energisystem måste vara uthålligt, dvs. lita till solen och en allt effektivare energianvändning. Det är dit alla ansträngningar skall sikta. I en övergångsperiod är naturgasen den bästa energikällan. ABB har t.ex. enligt uppgift föreslagit att man skulle hyra ut naturgasturbiner och frakta dem dit på fartyg. Dessa kunde generera den el som föll bort när Ignalina och S:t Petersburgsreaktorerna omedelbart avvecklades.

Miljö- och naturresursdepartementet håller på och bygger upp ett samarbete med svenska företag som förstått hur man uthålligt hanterar naturresurserna. Det gäller i hög grad också energisystemet.

Herr talman! Baltguldets skapar fortfarande problem, som egentligen borde kunna lösas på ett enkelt sätt, om den goda viljan finnes. Jag kan inte överge förslaget att riksbanken skulle kunna hjälpa till med detta. Låt mig lämna några praktiska uppgifter, som jag har listade, för att visa hur möjligt det i själva verket är.

Sveriges riksbank lyder direkt under riksdagen, inte som de statliga verken under regeringen. Det är alltså riksdagen som kan ta initiativ när det gäller riksbanken, inte regeringen. Till skillnad från de affärsdrivande verken förfogar riksbanken över en egen förmögenhetsmassa. Riksbanken har av tradition en självständig ställning – det är självklart med hela valutaansvaret och allt detta – och riksbanken har mycket stor makt, men det är riksdagen som väljer riksbanksfullmäktige, som i sin tur utser riksbankschef.

Riksdagen beslutar hur bankens vinst skall disponeras. Riksdagens revisorer, som jag har äran att tillhöra, granskar årligen riksbankens tillstånd, styrelse och förvaltning. Riksbanksfullmäktiges förslag till disposition av 1991 års vinst granskas nu i finansutskottet. I år föreslås att 7 700 milj.kr. av vins-

Prot. 1991/92:103
29 april 1992

*Samarbete med
Baltikum, Central-
och Östeuropa*

ten skall inlevereras till staten, medan 965 milj. skall läggas till riksbankens dispositionsfond. Bankens dispositionsfond kan tas i anspråk efter beslut av riksbanksfullmäktige och har alltså ingenting med statens budget att göra.

Riksbanken äger drygt 188 ton guld, vid årsskiftet marknadsvärderat till ca 12 miljarder kronor. Guldsockorna ligger i huvudsak i speciella förvar i USA. Det guld som Estland och Litauen deponerade hos oss utgör alltså ca 2 % av vår guldreserv.

I finansutskottets yttrande 1991/92:FiU5y, som bifogas betänkandet UU16, framgår det att utrikesutskottet skall bedöma på vilket sätt Estland och Litauen skall kompenseras för de guldreserver som överlämnades till Sverige. Vi är alltså helt eniga om att resurser skall överföras till dessa båda länder.

Finansutskottet framhåller att det inte bör komma i fråga att utgifter på statsbudgeten finansieras genom att riksbanken från tillfälle till tillfälle ändrar principerna för inleveranser till statsverket. Jag instämmer till fullo i detta. Av det följer emellertid att riksbanksfullmäktige har möjlighet att *ur dispositionsfonden eller ur guldreserven* överlämna det guld till Estland och Litauen som dessa länder deponerade i vår riksbank. Detta skulle inte inverka på inleveransen till statsverket och inte heller på något annat sätt belasta statsverkets budget.

Herr talman! Jag hoppas fortfarande att en del prestige skulle kunna lättas och att det blir möjligt för finansutskottet att vid sin behandling av riksbanksfullmäktiges förslag eller vid behandlingen av kompletteringspropositionen, där ju regeringen har anvisat en annan möjlighet, eller i någon annan ordning pröva möjligheten att i samråd med riksbanksfullmäktige lösa frågan om återlämnandet av baltguldet!

Anf. 51 MARGARETA VIKLUND (kds):

Herr talman! Under en lång följd av år har vi följt de baltiska staternas frihetskamp. Vi har på måndagar samlats på Norrmalmstorg i Stockholm och på andra platser i landet för att bl.a. visa vår solidaritet med de baltiska folken. Vi har krävt de baltiska staternas rätt att existera som fria stater. På många olika sätt har vi protesterat mot invasionen av Baltikum, utsuddandet av de baltiska staternas gränser och att det dröjde så länge innan Sveriges dåvarande regering kunde erkänna de baltiska staterna och därmed också förklara att Sveriges godkännande av Molotov-Ribbentrop-pakten inte längre gällde.

Engagemanget för staterna i Östeuropa inkl. de baltiska staterna är stort. Det visar bl.a. de olika hjälpsändningar som gått och går från vårt land till Polen, Estland, Lettland, Litauen m.fl. länder.

Det är viktigt att vi nu på olika sätt stöttar de unga nationernas – som man väl kan kalla dem – nyvunna frihet. Det är viktigt att vi på olika sätt visar och förklarar vad begreppet demokrati egentligen står för. Vi måste också tala om att demokrati är en skör planta som måste vårdas och ansas. Femtio års ockupation och odemokratiskt styre sätter sina spår. Det är inte så enkelt att helt plötsligt börja bestämma, när andra tidigare alltid visat vad ländernas invånare haft att rätta sig efter och genom sanktionsmetoder krävt total lyd-

nad. På grund av det utbredda angiverisystemet har det inte gått att lita på någon. Alla har varit rädda för alla och misstänksamma mot varandra.

Men de baltiska staterna tror ännu inte riktigt på sin frihet. Orsaken är bl.a. att de ryska soldaterna fortfarande finns kvar, som också utrikesministern nämnde. Hur skall exempelvis Estlands folk kunna tro på friheten, när ryska soldater i uniformer fortfarande patrullerar på gatorna? Många balter upplever de ryska soldaternas närvaro som ett stort hot och önskar intensivt att de skall försvinna.

Vi vet att de tidigare sovjetiska staterna, numera OSS-staterna, har många hemvändande soldater att ta hand om. Jag anser att det därför är en sak för världssamfundet att se till att det ordnas för soldaternas uttåg ur de baltiska staterna och att soldaterna har någonstans att ta vägen. Innan det har skett har inte balterna någon verklig frihet och har svårt att i praktiken se vad orden frihet och demokrati konkret står för.

Det är inte svårt att förstå balternas inställning till de ryska soldaterna. Vem skulle inte efter femtio års ockupation önska att den tidigare förtryckaren försvann?

Samtidigt är det viktigt att den ängslan och oro som balterna känner mot ockupationsmakten inte förs över till de vanliga ryssar som inte önskar något högre än att få bli medborgare i exempelvis Estland. Det är därför också viktigt att begreppet mänskliga rättigheter gäller alla.

Vi känner de baltiska folken som fredliga folk. De har inte använt vapen i sin frihetskamp. De har i stället samlats för att i stora skaror sjunga ut sin samlande längtan till frihet. Sången har varit ett vapen mot en som man trodde oövervinnelig sovjetisk armé.

Det svenska kungaparets nyligen gjorda besök i Estland är det första statsbesöket i det självständiga Estland. Efter femtio år av kommunistisk ockupation har det besöket ett stort symboliskt värde, speciellt med tanke på att vi har en del på vårt samvete när det gäller de baltiska staterna. Det är bra att vi nu på olika sätt försöker rätta till det.

Enskildas och organisationers engagemang för de baltiska och andra östeuropeiska stater är stort. I båt- och billaster forslas mängder med material, sjukvårdsutrustningar, kläder och andra förnödenheter till behövande i de olika länderna.

Vänorter, vånsjukhus, vänkyrkor och annat vänligt har vuxit upp. Det är bra. Det är viktigt att intresse och engagemang behålls. Det är roligt att kunna ge. Men det får inte vara så att vi fredar våra samveten genom att sända det som ändå skall utrangeras eller ge rum i våra garderober för den nya vårkollektionen. Regeln måste vara att utgå från mottagarnas behov.

Det behövs en struktur i hjälparbetet både med tanke på de länder som får hjälp och på vårt eget land. Vi måste få kunskap om vad som förs ut, hur och till vem. Kanske är det inte alltid de som bäst behöver hjälpen som får den. Kanske det som skickas ut också behöver ses över och repareras. Kanske de som skall använda instrument och apparater behöver utbildas, så att de klarar av att sätta upp den nedmonterade apparaten och sköta den. Jag anser att det är viktigt att de svenska insatserna samordnas både när det gäller nytt och gammalt material och utrustning, proviant, utbildning och annat.

Prot. 1991/92:103
29 april 1992

*Samarbete med
Baltikum, Central-
och Östeuropa*

Sverige har, som jag redan nämnt, en del på sitt samvete när det gäller de baltiska staterna. Det har vi talat om här i dag. Det är därför bra att vi nu kan betala av den skuld vi redan har betalat, fast då till fel gäldenär. Jag tänker på "guldet".

De flesta av oss önskar säkert att den betalningen kunnat ske vid sidan av gåvan på tre gånger 1 miljard kronor. Enligt utskottets förslag är det nu upp till regeringen om den vill utnyttja de 199,5 milj.kr. som utskottet ställt till regeringens förfogande, för återbetalning av en del av guldskulden.

Vi kristdemokrater anser att det också är bra att bistånd och samarbete med Baltikum, Central- och Östeuropa sker utifrån andra konton än de som är ämnade till u-länderna. Även om våra nära grannar har det bekymmersamt är nöden och svälten långt värre i världens fattigaste länder. Jag kan inte se att solidaritet och vilja att hjälpa känner av några geografiska avstånd.

Det är också viktigt att de insatser vi gör inte på något sätt kan stämplas som kolonialism, vare sig insatserna sker i vårt nära grannskap eller långt borta i den tredje världen. Hjälpen måste vara till självhjälp och inte bli som ett bedövningsmedel med apati och oföretagsamhet som följd. Sett ur bl.a. den aspekten är det därför bra att de nordiska länderna backar upp ett baltiskt medlemskap i internationella valutafonden genom att dela på styrelse-representantskapet. Ett sådant medlemskap gör att de baltiska staterna kommer med i den internationella kreditgivningen och är på väg mot ekonomisk självständighet med egna valutor. Jag glädjer mig å deras vägnar och å alla de vänners vägnar som jag – vi – har i de baltiska staterna. Sverige är på många sätt placerat nära de baltiska staterna.

Herr talman! Jag yrkar i alla moment bifall till utskottets hemställan.

Anf. 52 BENGT HURTIG (v):

Herr talman! Det är klart att vi fortfarande gläds åt frigörelsen och demokratiseringsprocessen i Östeuropa. Men jag vill också säga att man något förklarar historieskrivningen när man säger att bristen på demokrati har varat i femtio år. Jag vill inte beteckna tillståndet under 30-talet som demokrati i exempelvis Tyskland, Bulgarien, Rumänien och delvis också i Baltikum. Vi måste betrakta det som har hänt i denna del av världen i ett historiskt sammanhang.

Om inriktningen av samarbetet med Östeuropa råder, vad jag kan förstå, en ganska stor samstämmighet. Det är bra att resurserna nu inte tas från biståndsmedlen till tredje världen. Vänsterpartiet har haft en del synpunkter på hur medlen skall fördelas. Vi hade också för vår del gärna sett att en nordisk fondkonstruktion fått mer resurser i stället för den europeiska återuppbyggnadsbanken EBRD.

Denna banks hårda inriktning mot privatisering hämmar möjligheterna att ta itu med reella problem. Om man t.ex. vill ge lån till uppbyggnad av mycket angelägen infrastruktur och viktiga projekt för omställning av krigsindustri, kolliderar det med kravet att 60 % av lånen skall gå till privat verksamhet. Banken kommer därmed att få kräva att sådant som man inte ens i västvärlden normalt privatiserar eller tillåter utlåningar att äga, skall privatiseras. Frågan är om t.ex. ryssarna, som hotas av konflikter runt om i f.d.

Sovjetunionen, i längden är villiga att sälja sin krigsindustri till väst, som Gorbatsjov föreslog i fjol.

Den andra punkt där jag vill framföra en viss kritik är den geografiska avgränsning som numera tycks vidlåda mycket av vad statsmakten företar sig. När vi ser på kartorna över östsamarbetet verkar Sverige vara avklippt i höjd med Gävle. Ian Wachtmeister sade tidigare att vi skulle ta ansvar för vårt närområde. Sverige har faktiskt den enda landförbindelsen med Ryssland och andra stater via Haparanda. Nu hittar jag ingenstans i betänkandet att Norrland inte skulle få samarbeta med Östeuropa, och någon liten rännil av pengarna har också sökt sig dit.

Miljöproblemen på Kolahalvön berör norra Sverige i högsta grad och naturligtvis också Finland och Norge. President Jeltsin har enligt Greenpeace och Svenska Dagbladet givit order om att förberedelser för kärnvapensprängningar på Novaja Semlja skall göras. Ryssland har också erbjudit sig att med kärnvapensprängningar förstöra miljöfarligt avfall. Folken på Kolahalvön känner till de lidanden som kärnvapenproven har orsakat befolkningen i Kazakstan och Semipalatinskområdet, och många är givetvis oerhört upprörda.

Den svenska regeringen ligger också lågt när det gäller att driva provstoppsfrågan. Om världen skulle få ett stopp på USA:s och Frankrikes kärnvapensprängningar, har också president Jeltsin förlorat ett av sina viktigaste argument. Det räcker inte att kritisera Jeltsin. Den nya svenska utrikespolitiska profilen präglas inte av någon energi när det gäller provstoppsfrågan.

Världens största koncentration av kärnreaktorer, såväl militära som civila, finns på Kolahalvön. Atomavfall förvaras på ett obetryggande sätt. Ett femtontal kärnreaktorer har dumpats på havsbotten i Barents hav och Karahavet. Åtta av dem har bränslestavarna kvar. 17 000 containrar med radioaktivt avfall har dumpats, trots att detta är förbjudet. Radioaktiviteten i vattnet är förhöjd.

Den ekologiska öknen runt smältverken i Montjenegorsk och Nikel sprider sig med en hastighet på upp till 2 km per år, och troligen påverkar dessa utsläpp också norra Sverige och norra Finland. I Abisko har uppmätts mycket höga PCB-halter, landets högsta, och i Moudoslompolo mycket höga halter av tungmetaller. Skogsskador konstateras också. Likartade uppgifter finns från norra Finland. Sjukligheten ökar på Kolahalvön. Medellivslängden sjunker. Barnadödligheten är bland de högsta i hela f.d. Sovjetunionen. T.o.m. småbarn dör i lungcancer.

Miljöproblemen på Kolahalvön är egentligen ett globalt problem och borde behandlas i Rio de Janeiro i sommar. Ett nytt stort utsläpp av radioaktivitet kan mycket väl komma från detta område. Jag anser därför att Kolaområdet bör bli ett lika prioriterat område som Baltikum och S:t Petersburgsområdet när det gäller miljösamarbetet.

Det växande intresset för ekonomiskt samarbete i västra Ryssland intresserar också många företag, och initiativ tas. Affärsuppgörelser österut ses som ett hälsosamt alternativ till det längre bort belägna EG-området. Också ur denna synpunkt borde Kolaområdet bli prioriterat. Det finns naturligtvis

Prot. 1991/92:103
29 april 1992

*Samarbete med
Baltikum, Central-
och Östeuropa*

risk för att folk i det området frågar sig vad rättvisan och klyftor när det gäller hjälpen egentligen betyder.

En viktig drivkraft för demokratiseringssträvanden i såväl Öst- som Centraleuropa och Sovjetunionen var miljörörelsen. Redan på 60-talet tog studenter och forskare upp kampen för naturreservat och biologisk mångfald. Protesterna för att rädda Bajkalsjön och hindra vändandet av de sibiriska floderna föregick också perestrojkan. Efter Tjernobylyolyckan fick miljörelsen förstärkt kraft.

De växande ekonomiska problemen inte minst i f.d. Sovjetunionen leder nu till krav på snabb övergång till marknadsekonomi, och det tidigare miljömedvetandet trängs tyvärr tillbaka. Det vore en fördel om den styrning av marknadsekonomin som vi i vår del av världen eftersträvar, från början kunde bli en väsentlig del av reformerna i Öst- och Centraleuropa. I annat fall kan växande sopberg, kraftig expansion av privatbilismen och fler i stället för färre typer av föroreningar av mark, luft och vatten bli följden.

Också kriminaliteten är ett problem. En del entusiastiska svenska företagare reser till öst för att teckna stora order men kommer tillbaka utan plånbok, och i stället för köpekontrakt har de en stor bula i huvudet. I ett mer eller mindre laglöst tillstånd etablerar sig snabbt kapitalismen i sin mest råa och normlösa form.

Nationalistiska och chauvinistiska idéer blommar upp, liksom främlingsfientlighet. I en del centraleuropeiska länder har bruna idéer blivit mer rumsrena, och Hitlers *Mein Kampf* tas åter upp för studium. Jag noterade också Håkan Holmbergs oro för denna utveckling. Vi kan inte säkert säga vilka krafter och politiska ledare som så småningom blir tongivande.

Därför menar jag att stödet till demokratiskt sinnade folkrörelser inom områdena miljö och facklig kamp är viktiga. Det är till syvende och sist folket självt – inte byråkraterna – som skall bära upp demokratin. Marknadsekonomin kan, om vi ej ser upp, bryta ned demokratiska krafter i stället för att frigöra dem. Jag tycker att det är synd att stödet till demokratin i Öst- och Centraleuropa inte fått en starkare inriktning mot demokratiska folkrörelser och vänortsutbyte.

Anf. 53 PEETER LUKSEP (m):

Herr talman! Kanske är det något av en ödets ironi, eller möjligen vishet, att vi som sista ärende före första maj diskuterar uppståndningen efter en mansålder av socialism i vår världsdel.

En gammal socialist och revolutionsledare, ja, faktiskt en av grundarna av såväl det tjeckiska som t.o.m. det sovjetiska kommunistpartiet, försökte redan vid tiden för Pragvåren 1968 varna oss. Han hade kommit till insikt om vilket elände kommunismen leder till och försökte förklara varför västvärlden måste bry sig om vad som händer i Östeuropa – detta för en tvivlande svensk TV-journalist, som undrade om det inte vore att lägga sig i andra länders inre angelägenheter. "Tänk er att ni har en granne", sade han då. "En granne som misshandlar sin fru. Ni hör honom slå henne, ni hör henne skrika, varje dag, år ut och år in. Är det deras inre angelägenheter?"

Nu är gardinerna frändragna i fönstren till den östra lägenheten i det europeiska huset. Ingen kan längre låta bli att höra eller att se. Men även om

många talar om det, tror jag ändå att det är få som inser den verkliga vidden av förödelsen och av de krav som det socialistiska Europas humanistiska, politiska och ekonomiska återuppbyggnad kommer att ställa under de närmaste åren.

Ta t.ex. Tjeckoslovakien, Estland eller Lettland. Före kriget tillhörde de världens rikaste länder. Nu är deras verklighet den, att praktiskt taget vartenda hus, praktiskt taget varenda fabrik, praktiskt taget vartenda fordon och praktiskt taget varenda energianläggning måste bytas ut eller byggas om från grunden för att uppfylla ens elementära krav. Enväldiga och korrumperade maktbärare måste bytas ut, förverkade administrativa och politiska system vändas upp och ner, ägarförhållanden och rättssystem återinföras. Det är det socialistiska systemets arv till eftervärlden, och det är förödande.

Den i regeringens budgetförslag upptagna tredubblingen av svenska statens stöd till Östeuropa och Baltikum är därför mer än välkommen. Tillsammans med andra åtgärder, som regeringen aviserat i kompletteringspropositionen, och tillsammans med det som görs i andra delar av det svenska samhället, visar det Sveriges vilja att ställa upp i denna stora räddningsaktion för socialismens offer.

Som syns i utskottets betänkande, är det tänkt att Sveriges insatser i första hand skall gå till våra grannländer, dvs. Polen, Litauen, Lettland, Estland och det ryska närområdet. Detta är naturligt – vi har lättast att bygga upp kunskaper och kontakter i våra grannländer – men det är också lämpligt, därför att andra västländer koncentrerar sina insatser på andra länder.

Inom ramen för det mer begränsade östbistånd som getts hittills har Polen kommit först. Insatser där har varit möjliga tidigare än i övriga grannländer. De baltiska ländernas återvunna frihet gör att det nu blir både möjligt och nödvändigt att öka insatserna i dessa tre länder.

Vad gäller Estland, Lettland och Litauen bör vi sätta in det svenska biståndet i sitt historiska sammanhang. Sverige var det första landet näst Nazityskland som erkände införlivandet av de tre baltiska länderna i Sovjetunionen. Sverige kom således strax efter det Nazityskland som i pakt med Stalins Sovjet hade delat upp Europa mellan sig – den pakt vars konsekvenser våra baltiska grannar levit med i fem årtionden. Sverige lämnade därefter över de baltiska ländernas beskickningar i Stockholm till den sovjetiska ambassaden. Sverige lämnade ut Estlands och Litauens guld, liksom andra baltiska tillgångar – ja, t.o.m. de skraltiga båtar som flyktingarna undan sovjetförtrycket kom till Sverige med – till Sovjetunionen. Sverige lämnade ut unga balter, som hade rekryterats till den ena ockupantens armé, till den andra ockupanten.

Under många och långa ockupationsår vägrade svenska regeringar – till skillnad från bl.a. Danmark och Norge – att ge de baltiska folken ens ett moraliskt stöd för sin frihetskamp. Så sent som för två och ett halvt år sedan hade den dåvarande socialdemokratiska utrikesministern Sten Andersson mage att, inför ett besök i Baltikum, påstå att Baltikum inte var ockuperat. Att Sverige i ESK-sammanhang skulle kräva att Estland, Lettland och Litauen själva skulle få avgöra sitt öde, kallade den socialdemokratiska riksdagsmannen Sture Ericson för ”tokigheter som man naturligtvis odlar på den

Prot. 1991/92:103
29 april 1992

*Samarbete med
Baltikum, Central-
och Östeuropa*

extremmoderata kanten". Pierre Schori hade i massmedieintervjuer svårt att hitta balter som ville ha självständighet från Sovjetunionen.

Det slog mig, när jag hörde Pierre Schoris anförande i dag, att det verkar som om Socialdemokraterna har tagit som sin historiska roll att ständigt varna för förändringar i Östeuropa. För några år sedan varnade man för provocativa krav på politiska förändringar och för nationell frigörelse i alltför snabb takt, och nu varnar Pierre Schori för vad han kallar stålbad i den ekonomiska reformprocessen. Kanske gör han det i tron att Östeuropa kan stanna till vid någon socialdemokratisk mellanstation och därifrån välja ett tredje vägens stickspår vid återgången från socialism till marknadsekonomi.

Jag tror att den här bakgrunden är viktig när vi diskuterar biståndet till Baltikum, därför att det är viktigt att slå fast att den budget vi i dag behandlar bara är en del av vad man skulle kunna kalla en ny svensk Baltikumpolitik.

Grunden för denna politik är vårt politiska stöd; vårt stöd för att Estland, Lettland och Litauen skall finnas på kartan i alla internationella sammanhang; vårt stöd för att Estland, Lettland och Litauen skall få respekt för sin självständighet också från den forna kolonialmaktens arvtagare; vårt stöd för att Estland, Lettland och Litauen skall få bort de kvarvarande ockupationsstrupperna från sina territorier; vårt stöd för att Estland, Lettland och Litauen skall kunna bygga sina demokratiska institutioner utan att grupper med anknytning till den mäktige grannen skall kunna störa eller sabotera processen; vårt stöd för att Estlands, Lettlands och Litauens självständighet skall garanteras i den nya europeiska säkerhetsordning som håller på att växa fram; vårt stöd för att invånarna i Estland, Lettland och Litauen skall få njuta samma frihet som vi ser som självklar i Sverige.

Detta politiska stöd ses i Baltikum som viktigare än allt annat. Stöd till ekonomisk utveckling är vällovligt; stöd till den politiska självständigheten är helt nödvändigt – inte för att man känner att man skulle ha fått särskilt mycket stöd från tidigare svenska regeringar, utom möjligen under den korta period före självständigheten när den dåvarande socialdemokratiska regeringen föreföll ansluta sig till tokigheterna på den extremmoderata kanten. Men förhoppningarna att Sverige skall uppväga årtionden av tystnad i Baltikum är nu mycket starka.

I denna Baltikumpolitik ingår också att Sverige betalar tillbaka det vi tagit från balterna. Därför är det naturligtvis mycket glädjande att regeringen i kompletteringspropositionen har pengar som gör att man nu kan betala tillbaka Estlands och Litauens guld.

I denna politik ingår dessutom att det är genom vår unika möjlighet att som grannland öppna oss för samarbete inom samhällets alla områden som vi bäst kan bidra. Det svenska folket – enskilda, organisationer, företag, kommuner och institutioner – har mycket snabbt ökat sin "samarbetsbudget" med de baltiska länderna. Det ger en bredd och en mångfald i vårt samarbete och vårt stöd som inga statliga insatser någonsin kan uppnå.

Detta breda samarbete kan statsmakterna givetvis underlätta på olika sätt. Det vore t.ex. angeläget att visumfritt kunna resa mellan Sverige, Estland, Lettland och Litauen. En annan, kanske mer näraliggande, förhoppning är att de ibland oförlåtligt långa hanteringstider som drabbat somliga som an-

sökt om statligt stöd till sina projekt skall förkortas. För detta finns också pengar i budgetförslaget.

Det viktiga är att förslagen i budgetpropositionen skall ses som en del i en större Baltikumpolitik. Det är ett viktigt samarbetsprogram i sig, men det är framför allt en viktig symbol för någonting större.

Herr talman! Jag tror att Socialdemokraternas mindre ärofulla förflutna när det gäller våra baltiska grannar nu lockar dem till reservationspiruetter i denna kammare. De accepterar att den nya regeringen tredubblar stödet, men de vill fördela litet mer till några biståndsorgan och samtidigt krympa regeringens utrymme, som de facto innebär att man krymper det utrymme som regeringen har att betala tillbaka Estlands och Litauens guld. Den enda rimliga förklaringen till detta måste vara att Socialdemokraterna inte tycker att det är särskilt viktigt att betala tillbaka guld. Samtidigt som man klagat över vad man kallar tomma ramar från regeringen, har man från socialdemokratiskt håll inget förslag om hur guld skall kompenseras.

Påståendet att ramarna i budgetpropositionen skulle vara tomma är för övrigt felaktigt. Som jag tror att Pierre Schori och socialdemokraterna i utrikesutskottet säkert vet, tillsatte regeringen, ungefär samtidigt som budgetpropositionen lades fram, en särskild utredare som skulle se över inriktningen av och formerna för det svenska biståndet till Östeuropa, därför att det fanns ett utbrett missnöje med detta. Utredaren har under våren löpande redovisat sina förslag, och utrikesutskottet har fått ta del av dem.

Utan att kritisera våra biståndsorganisationer alltför mycket vill jag nämna att jag, när jag träffade baltiska politiker, på ett mycket tidigt stadium fick frågan från en ledande estnisk politiker, hur det kom sig att Sveriges bistånd till marknadsekonomi i Baltikum förmedlades via biståndsorganisationer och människor som tydligen i huvudsak ägnat sig åt att bygga upp planhushållning i Tanzania. Jag tror nog att dessa svenska myndigheter har en bättre förmåga än vad jag uppfattade i reaktionen från estnisk sida, men det belyser ändå en del av problematiken i detta.

Problematiken med väntetider är känd, och de senaste dagarna fick vi en pikant illustration till svårigheterna att utforma biståndet på ett korrekt sätt, när den finska tidningen Aamulehti avslöjade att den person i det estniska regeringskansliet som är ansvarig för de prioriteringar som BITS gör för biståndsinsatser, hade utvisats från Finland för olovlig verksamhet för ett par år sedan. Det illustrerar naturligtvis svårigheterna att utforma ett bistånd som verkligen bidrar till att stödja de krafter och mekanismer som förändrar systemet, i stället för att stödja sådana krafter och mekanismer som bevarar det gamla systemet.

Därför, herr talman, tillstyrker jag utskottets hemställan i alla dess delar.

Anf. 54 LARS SUNDIN (fp):

Herr talman! Det känns naturligtvis bra att i ett utskottsbetänkande få läsa följande om sin motion: "Det anförda bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Därmed tillstyrks motion Fi711 (fp)."

Det handlar om motion Fi711, i vilken Elver Jonsson och jag skriver att vi anser att Sverige skall kompensera Estland, och därmed naturligtvis även

Prot. 1991/92:103
29 april 1992

*Samarbete med
Baltikum, Central-
och Östeuropa*

Litauen, för den guldreserv som deponerades här strax före andra världskriget och som den svenska regeringen 1940 överlämnade till Sovjetunionen.

I betänkandet från utrikesutskottet anmodas regeringen att till riksdagen lämna förslag om hur kompensationen skall betalas. Det har regeringen redan gjort i kompletteringspropositionen. Kompensationen skall tas ur det s.k. östbiståndet. Enligt min mening hade det varit bättre om det så att säga hade varit friska pengar som hade kunnat betalas tillbaka till Estland och Litauen, och ännu är kanske inte alla möjligheter att så sker uttömda.

Det har sagts att denna kompensation är ett slags hedersskuld. Det kan jag instämma i. Och hedersskulder skall man betala tillbaka så snabbt man kan. Något besvärande känns det därför att Sverige, som var först med att på Sovjetunionens önskan 1940 betala tillbaka guld, nu tycks bli det sista av de länder som balterna anförtrodde guld åt för över 50 år sedan och som nu är redo att betala tillbaka guld.

Herr talman! Trots allt är det bra att regeringen, utskottet och snart förmodligen även riksdagen kommer att säga att det s.k. baltguld skall återbetalas. Jag hoppas naturligtvis att denna fråga, som har utgjort, som utskottet skriver, en historisk belastning för oss här i Sverige i vårt grannskapsförhållande till Estland och Litauen, därmed får sin lösning. Då har vår motion ändå nått sitt syfte.

Anf. 55 GÖRAN LENNMARKER (m):

Herr talman! Vi har sett en alldeles fantastisk utveckling i Europa under de senaste två och ett halvt åren, en utveckling som jag tror att få hade förutsett och ännu färre egentligen hade vågat tro skulle ske.

Vi brukar ofta säga att kommunismen har avvecklats i Östeuropa. Det är till viss del sant. Kommunismen har haft två komponenter. Den ena har varit proletariats diktatur. Det är bara i Rumänien och i några av OSS-staterna som vi fortfarande ser litet grand av detta. Den andra komponenten har varit den socialistiska samhällsstrukturen, den struktur som mödosamt och noggrant har tagits fram under mycket lång tid – 70 år i Sovjetunionen och 40 år i övriga Östeuropa. Den strukturen finns i mycket stor utsträckning fortfarande kvar.

Vi känner alla till resultatet av detta. I flera inlägg har detta betonats. Fatigdomen och miljöförstöringen behöver jag inte säga många ord om – den känner vi alla till. Det finns även effekter som kanske inte har uppmärksamats lika mycket, nämligen det faktum att det finns en social misär som har blivit oerhört omfattande.

Det finns en arbetslöshet som de facto säkert har legat på 30, 40 eller 50 %. Visserligen har man formellt inte haft någon arbetslöshet alls. Den har varit noll. Men i praktiken har väldigt många människor gått till arbetsplatser där de inte har haft något vettigt att göra. Arbetsplatserna har varit otroligt överbemannade där ingenting har blivit uträttat. Det innebär alltså att man även har misslyckats med mycket av det som utgjorde skälen till att man införde systemet – argument om att man skulle lösa sociala problem och att man skulle få bort arbetslösheten.

De kanske största skadeverkningarna har skett på det som man kan kalla det moraliska eller humanistiska området, detta att cynismen och likgiltighe-

ten har blivit så oerhört utbredda. Att samhället och människorna har tagit så stor skada under denna långa tid är kanske ett av de största problemen nu när man skall försöka återföra dessa samhällen till vad man i Ryssland ofta kallar de civiliserade ländernas krets.

Övergången är en smärtsam process. Den är särskilt smärtsam för dem som är tvingade att förlita sig på det samhälle som nu genomgår denna enorma omvandling, dvs. pensionärer, sjuka, handikappade och andra. Pensionärer ser ju bokstavligen hur de pensioner som de har tjänat ihop under åren har försvunnit på grund av en hyperinflation.

Det är mycket svårare att gå från en planekonomi till en marknadsekonomi än tvärt om. Det är lätt att socialisera ett samhälle. Det är lätt att förstatliga privata företag och annat. Det går ganska fort. Sedan påbörjas degenereringsprocessen. Det är svårare att gå åt andra hållet, därför att man då skall återvinna många av de egenskaper som ligger bakom det marknadsekonomiska samhället.

Det är nästan förunderligt hur väl många länder har lyckats identifiera vad de behöver göra – att lägga upp förnuftiga regeringsprogram och fatta mycket långtgående beslut. I korthet kan man säga att de för det första behöver genomföra avregleringar, ta bort de regleringar och bestämmelser som har låst in samhället i stagnation. De behöver för det andra vidta stabiliseringsåtgärder för att få en valuta att fungera, att få bort hyperinflationen, som omöjliggör vettiga ekonomiska åtgärder och transaktioner mellan individer och mellan företag. För det tredje behöver de privatisera, dvs. överföra äganderätten från det offentliga tillbaka till det privata.

Avregleringen går relativt fort. Stabiliseringen tar något längre tid och kommer att kräva betydande stödåtgärder från väst. Det finns en rad internationella program för stabilisering. Sverige har, tillsammans med sina nordiska grannländer, ett särskilt bilateralt ansvar att se till att det blir en stabilisering i Estland, Lettland och Litauen.

Privatiseringen är en betydligt mer utdragen process. Den lilla privatisering som består i att tjänsteföretag, handel och kanske även enskilda lantbruk kan gå över i privat ägo är relativt lätt att genomföra, åtminstone jämfört med de enorma problem som det innebär att privatisera stora företag, som nästan alltid är enormt nedgångna och som det är svårt att hitta någon som över huvud taget är beredd att ta över ansvaret för, särskilt som det i många fall är osäkert om det ens skall bedrivas någon verksamhet i dessa företag med tanke på kvaliteten på det som görs.

I denna process att montera ned den socialistiska samhällsstrukturen har västvärlden ett stort ansvar. Man måste på olika sätt hjälpa till. Det första som man tänker på är den rena nödhjälpen. I vissa områden krävs det fortfarande direkt nödhjälp – leveranser av livsmedel, säd, t.ex. till Ryssland, reservdelar och annat som måste till i det mycket korta perspektivet.

Det finns vissa övergångsstöd som kan pågå i flera år men som i allt väsentligt handlar om att man mildrar övergången och ser till att åstadkomma valutastabilisering och möjliggöra import av nödvändiga varor under en tid då man i dessa länder inte själv kan betala för detta. Detta övergångsstöd kommer rimligtvis ändå inte att pågå under så väldigt många år om reformarbetet lyckas.

Prot. 1991/92:103
29 april 1992

*Samarbete med
Baltikum, Central-
och Östeuropa*

Det viktigaste som västvärlden kan göra är faktiskt att bedriva frihandel, att öppna gränserna och se till att de östeuropeiska länderna får tillgång till de västliga marknaderna. Det är nämligen det enda riktigt uthålliga stödet som vi kan ge, dvs. att man ser till att dessa länder verkligen blir en del av den europeiska ekonomin och av de europeiska samhällena. Det är lätt att tala om frihandel – i många talarstolar talas det vackert om frihandel – men den blir ofta litet smärtsam att genomföra, eftersom det även i västsamhällena ställs krav på anpassningar. Vi måste alltså ta på oss en del av anpassningsbördan genom att tillåta import av produkter, vilket kan drabba sektorer som också vi har svårigheter med, t.ex. textil, stål och livsmedel för att ta tre områden där man kan se att Östeuropa så småningom, när man har kommit en liten bit på väg, kan komma att exportera.

Herr talman! För att klara av detta stöd krävs det att man på olika sätt binder samman Väst- och Östeuropa, t.ex. demokratiskt. I detta sammanhang spelar Europarådet en stor roll, och de första stegen tas genom medlemskap i Europarådet. Tre av länderna är redan medlemmar där. Jag hoppas att också Baltikum snart, efter fria val, skall kunna bli medlem i Europarådet.

Ett annat område är säkerhetsordningen. De här länderna behöver kunna känna att gränserna är säkrade. Den historiska parallellen för Baltikum är naturligtvis 1918-1919, då man var självständig men då det inte fanns någon europeisk säkerhetsordning som tryggade de små ländernas säkerhet. Därför måste vi på allt sätt från svensk sida, och från hela västvärlden, försöka se till att det skapas en europeisk säkerhetsordning som gör att de här länderna kan känna trygghet i sina yttre gränser.

När det gäller att binda ihop välståndet kommer EG att spela en central roll. EG har ju redan träffat avtal med tre av de nya demokratierna – Polen, Tjeckoslovakien och Ungern – och kommer att utveckla sådana avtal vidare.

Ett av skälen till att det är så viktigt med ett svenskt medlemskap är just att vi måste finnas med i den europeiska samverkan som krävs både för att vi skall säkra vårt eget samhälles trygghet, säkerhet och välfärd och för att vi skall kunna hjälpa till att säkra utvecklingen i Östeuropa. Vi kan inte ha en politik som innebär att Sverige ställer sig vid sidan om, och säger att det är det övriga Europas uppgift att sköta denna samverkan, utan vi måste föra en politik som innebär att Sverige ingår helt och fullt.

Jag tycker, herr talman, att det är glädjande att vi nu har ett förslag som innebär ett rejält stöd för Östeuropa. Det innebär också att vi äntligen kan betala tillbaka baltguld. Detta stöd sker inom ramen för en svensk Europapolitik med en medveten östpolitik. Det är ju, som Peteer Luksep sade, inte bara fråga om ett stöd, utan framför allt fråga om att Sverige strävar efter att förbinda Östeuropa med den europeiska civiliserade världen, för att återigen använda detta ryska uttryck.

Med detta ber jag att få yrka bifall till hemställan i utskottsbetänkandet.

Anf. 56 CHRISTER LINDBLOM (fp):

Herr talman! I det betänkande som vi nu diskuterar anges att kunskapsöverföring av olika slag kommer att ha högsta prioritet vad gäller Sveriges bistånd till Baltikum. Framför allt kommer insatserna att gälla utveckling av

demokratiska institutioner, en fungerande marknadsekonomi samt förbättring av miljön. Samarbete i fråga om forskning och högre utbildning anges också som viktiga uppgifter. Jag delar betänkandets syn på dessa prioriteringar. Samtidigt tror jag att det är viktigt att med mindre delar av biståndsmedlen stötta de många småskaliga, ofta kostnadseffektiva projekten – inte minst för att ta vara på det engagemang och den entusiasm som finns runt om i landet. Listan över motioner med förslag till sådana insatser är lång i betänkandet, bl.a. har jag en motion, nr 508, som handlar om tandhälsosatsningar i Estland. Jag återkommer till hur jag tycker att biståndsinsatser i form av små projekt kan administreras.

Inte sedan krigsåren har vi i Sverige sett ett så brett engagemang för hjälpverksamhet som det vi i dag ser vad gäller Baltikum. Enskilda människor, kyrkor och organisationer av allehanda slag står för en flora av insatser vid sidan av dem som stat, kommuner och landsting svarar för.

Kalmar län har genom sitt geografiska läge och även historiskt många band med Baltikum. Vänortsutbytet är rikt och många balter har under de senaste åren varit i vårt län, liksom i andra, för att studera demokrati och samhällsservice av olika slag, inte minst hälso- och sjukvård. Vänortsföreningarna bedriver hjälpverksamhet genom insamling av pengar, förnödenheter och kläder.

I sakens natur ligger risken för vildvuxenhet och bristande samplanering. Många projekt överlappar varandra och många har liten eller ingen förankring i de mottagande länderna. Med tiden har det blivit alltmer uppenbart att någon typ av regional samordning krävs för att insatserna skall bli mer effektiva och ge långsiktiga effekter.

Under den kommande helgen kommer därför en Baltikumkommitté att bildas i Kalmar län. Dess syfte är att initiera och samordna projekt inom framför allt utbildning, hälso- och sjukvård samt jord- och skogsbruk. Målet är att projekten skall få en struktur som gör att de kan fortleva av egen kraft. Genom att inventera de insatser, riktade mot Baltikum, som görs i länet, hoppas vi kunna sammanföra grupper med samma inriktning. En annan viktig uppgift för kommittén är att förmedla hjälp till balter för att tolka och värdera kommersiella kontrakt innan de skrivs under. Lycksökeriet grasserar, cyniskt nog, i handeln med de marknadsekonomiskt ofta obehövade köparna.

Vi hoppas också kunna höja ambitioner och kvalitet i vissa projekt och starta nya. Stort intresse finns från t.ex. våra jord- och skogsbruksskolor, liksom från vård- och annan yrkesutbildning, att bedriva kompetenshöjande utbildning av baltiska yrkesgrupper för att i ett senare skede delta i uppbygandet av motsvarande utbildningsinstitutioner på andra sidan Östersjön.

I ett totalt sammanhang är kostnaderna för sådana projekt mycket små, men kostnadseffektiviteten är uppenbar. Det kan gälla kostnader för resor, uppehälle, frakter eller utrustning. Projekten har ofta en så liten kostnadsram att det är direkt orationellt att belasta t.ex. SIDA eller BITS med ansökningar. Bättre vore att regionala samordningsorgan, t.ex. den nämnda kommittén, som har god översikt över existerande och planerade projekt, kunde tilltros uppgiften att fördela pengar för sådana insatser. Det är min förhopp-

Prot. 1991/92:103
29 april 1992

*Samarbete med
Baltikum, Central-
och Östeuropa*

ning att det synsättet kan vinna gehör vad gäller de biståndspolitiska insatserna i Baltikum.

Många av de ideellt arbetande människorna lägger ner mycket tid och kraft på hjälparbete. De har många idéer och drömmar. Låt mig sluta med ett exempel: Västerviks vänort i Lettland är Ventspils och i Västervik finns en förening som heter Ventspils vänner. De har under senare år lagt ned ett fantastiskt arbete på insamlingar och på att knyta kontakter. De har en speciell dröm: De skulle vilja ha ett eget litet fraktfartyg som kunde gå mellan de båda vänorterna med insamlad teknisk utrustning, kläder och annat. Det skulle också finnas plats ombord för ett litet antal passagerare. Tanken är att såväl upprustning av tänkbart fartyg som drift till stora delar skulle ske på ideell bas. På så sätt skulle en naturlig kommunikation kunna skapas över Östersjön mellan vänorterna Västervik och Ventspils.

Herr talman! Detta är ett exempel bland många. Jag tycker inte att vi skall köpa båtar för bistandsmedel, men genom att ekonomiskt stötta idéer, drömmar och ideellt arbete stöttar vi också och ger fortsatt liv åt all den entusiasm som frodas i de många småskaliga Baltikumprojekten.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

Mom. 1 och 2 (riktlinjer för samarbetet med Central- och Östeuropa, m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 167 röster mot 138 för reservation 1 av Mats Hellström m.fl.

Mom. 12 (finansiellt stöd i övrigt)

Utskottets hemställan bifölls med 284 röster mot 19 för reservation 4 av Lars Moquist.

Mom. 21 (miljövård)

Utskottets hemställan bifölls med 285 röster mot 19 för reservation 5 av Lars Moquist.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

5 § Meddelande om frågestunden tisdagen den 5 maj

Anf. 57 ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag får anmäla att frågestunden den 5 maj, som i gällande sammanträdesplan är utsatt till kl. 14.00, i stället kommer att börja kl. 15.00.

Anmäldes att följande interpellation framställdes

den 28 april

1991/92:186 av *Barbro Westerholm* (fp) till kommunikationsministern om åtgärder mot trafikdöden:

Trafiken fortsätter att skörda offer. Trafiken orsakar bevisligen mellan 700 och 1 000 dödsfall per år vilket motsvarar mer än 2 miljoner förlorade levnadsår!

Fortfarande kör bilister regelmässigt mot rött vid korsningar där det skett dödsolyckor. Människor får behålla sitt körkort trots upprepade rattfylleriförseelser och efter att ha skadat andra. Fortfarande är trafikövervakningen bristfällig. Trots att luftkuddar visat sig vara effektiva som skydd vid bilolyckor säljs inte nya bilar med dem i Sverige.

Det finns en rad åtgärder som skulle kunna förbättra situationen i trafiken. Rödljuskörning skulle t.ex. kunna föranleda höga böter eller förlust av körkort. Vid andra allvarliga trafikbrott som att köra bil kraftigt berusad skulle fordonet kunna beslagtas. Inrättande av vägarnas skyddsombud, haverikommission, bättre hastighetsanpassning är andra tänkbara åtgärder för att minska trafikdöden och olycksfallen i trafiken.

Med anledning av ovanstående vill jag fråga:

Avser regeringen att lägga fram ett samlat handlingsprogram för att minska döden och skadorna i trafiken och vad kommer i så fall ett sådant program att innehålla för åtgärder?

7 § Anmälan om frågor

Anmäldes att följande frågor framställdes

den 28 april

1991/92:699 av *Bo Arvidson* (m) till jordbruksministern om programmet rörande hästavel m.m.:

Den dåvarande regeringen uppdrog i januari 1990 åt lantbruksstyrelsen att utvärdera och utarbeta ett förslag till ett sammanhållet program för hästavel, hästuppfödning och hästsport samt utbildning och forskning på området hästar.

I april 1991 överlämnades förslaget till regeringen. Med hänvisning bl.a. till regeringens uppdrag till skolverket att utarbeta utbildningsplaner, kursplaner m.m. för den nya gymnasieskolan och vuxenutbildningen beslöt regeringen den 9 september 1991 att inte vidtaga ytterligare åtgärder. Finansieringsfrågorna för utbildningen löstes inte.

Inför kommande EES-avtal och EG-anslutning är det angeläget att över-

våga de möjligheter och konsekvenser som anslutningen innebär för svensk hästavel och hästuppfödning.

Vilka åtgärder är jordbruksministern beredd att vidta för att det samlade programmet för frågor rörande hästavel m.m. skall förverkligas?

1991/92:700 av *Karin Pilsäter* (fp) till arbetsmarknadsministern om lånen efter fullföljd arbetsmarknadsutbildning:

En person som genomgår arbetsmarknadsutbildning har, efter genomgången kurs, rätt att erhålla ett lån motsvarande en månadslön. Lånet är räntefritt det första året och är tänkt som en ekonomisk garanti för de kursdeltagare som erhåller arbete och får vänta på sin första lön. Den som inte får jobb efter utbildningen eller går ytterligare en kurs kan ändå ta ut lånet, trots att man har sin försörjning ordnad på annat sätt, genom andra AMS-medel eller A-kassa. I stället kan man alltså t.ex. sätta in lånepengarna på banken för att på så sätt tjäna in räntan. Efter nästa kurs kan man ta ut ett nytt räntefritt lån igen, och så vidare.

I dagens arbetsmarknadsläge måste vi tillsammans se till att varje krona av AMS-pengarna används så nyttigt som möjligt, till att ge så många som möjligt en bättre chans till arbete. Det är också viktigt att människor upplever att deras skattepengar används vettigt.

Med anledning av det ovan anförda vill jag ställa följande fråga:

Avser arbetsmarknadsministern göra några förändringar i dessa räntefria lån mot bakgrund av att de kan utnyttjas som jag beskrivit ovan?

1991/92:701 av *Sigge Godin* (fp) till statsrådet Bo Könberg om rätten för enskild att träffa försäkringskassas förtroendeläkare:

Hos varje allmän försäkringskassa skall det finnas en eller flera förtroendeläkare. Dessa skall biträda kassan i frågor som kräver medicinsk eller odontologisk sakkunskap samt verka för ett gott samarbete mellan kassan och de läkare och tandläkare som är verksamma inom dess område. Det framgår också att förtroendeläkaren skall fungera som rådgivare till försäkringskassans tjänstemän i de enskilda försäkringsärendena. I riksförsäkringsverkets "Allmänna råd" finns det på några ställen bestämmelser som berör förtroendeläkarna men i avsaknad av en närmare reglering ankommer det på varje allmän försäkringskassa att bestämma hur man skall använda sig av förtroendeläkarna. Det förekommer att de försäkrade som är föremål för beslut av försäkringskassan inför ett avgörande önskar få träffa förtroendeläkaren. I flera fall brukar detta önskemål tillgodoses. Det kan vara aktuellt inför ett beslut om vårdbidrag, förtidspension m.m. Men det har också kommit till min kännedom att en försäkrad förvägrats träffa försäkringskassans förtroendeläkare inför ett beslut i socialförsäkringsnämnd.

Avser regeringen vidta någon åtgärd som garanterar den enskilde rätt att träffa försäkringskassans förtroendeläkare inför ett beslut som rör den enskilde?

1991/92:702 *Guðrun Schyman* (v) till utrikesministern om förhandlingsinstruktionerna inför FN:s miljö- och utvecklingskonferens:

Prot. 1991/92:103
29 april 1992

Regeringen har nyligen beslutat om nya förhandlingsinstruktioner inför och under FN:s miljö- och utvecklingskonferens i Rio de Janeiro i juni. Instruktionerna är enligt uppgifter från utrikesdepartementet hemliga.

Min fråga är: varför?

1991/92:703 av *Eva Johansson* (s) till statsrådet Beatrice Ask om klasstorleken i grundskolan:

Det kommer nu allt tätare besked om att kommunerna planerar att öka elevantalet/klass som en besparingsåtgärd. 35 elever per klass är inget ovanligt i framtidsbedömningarna.

I debatten före valet förde Moderaterna ofta fram krav om färre elever i varje klass. Det var inte ovanligt att detta presenterades som ett löfte till väljarna.

Mot denna bakgrund vill jag fråga skolministern följande:

Vilka åtgärder vill skolministern vidta för att motverka allt större klasser i grundskolan?

1991/92:704 av *Eva Johansson* (s) till statsrådet Beatrice Ask om skolbetygen:

Skolsköterskorna är en yrkesgrupp med mycket stor kunskap om unga människors livssituation. Deras uppgift i skolan ger dem unika kontakter med eleverna och möjligheter att följa förändringar i våra barns och ungdomars uppväxtvillkor. Deras iakttagelser borde vara en viktig kunskapskälla för bl.a. politiker.

Ordföranden i Riksföreningen för skolhälsovård, som organiserar ca 2 000 skolsköterskor, varnar nu för att öka betygens betydelse i skolan. Hon gör det av omsorg om elevernas hälsa.

Mot bakgrund av bl.a. detta vill jag fråga skolministern följande:

Är skolministern beredd att tillmäta sådana kunskaper och erfarenheter, som t.ex. skolsköterskornas, stor vikt när betygsfrågorna bereds?

1991/92:705 av *Georg Andersson* (s) till finansministern om användning av intäkter från försäljning av statliga företag:

Företrädare för regeringen har vid olika tillfällen uttalat att inkomsterna från försäljning av statliga företag skall användas för investeringar i infrastruktur. I en uppmärksammat artikel av statssekreteraren i finansdepartementet förordade denne emellertid att intäkterna i fråga i stället borde utnyttjas för att minska statsskulden.

I bilaga I:1.2 till kompletteringspropositionen anges att intäkterna från utförsäljning av statligt ägda företag "kommer att minska behovet av upplåning och sänka ränteutgifterna och därmed långsiktigt förstärka statsbudgeten".

Mot denna bakgrund vill jag till finansministern ställa följande fråga:

För vilka ändamål avser regeringen att använda eventuella intäkter från försäljning av statligt ägda företag?

1991/92:706 av *Elvy Söderström* (s) till kommunikationsministern om Bothniabanan:

Kommunikationsministern har uttalat att en fördjupad förstudie av Bothniabanan måste göras innan man kan ta ställning till en projektering av banan.

Jag anser att resultatet av denna förstudie måste finnas med som underlag när Banverkets nästa stomnätsplan fastställs.

Jag vill fråga:

Kommer kommunikationsministern att verka för att Banverket skall få de medel som krävs för att genomföra en fördjupad förstudie av Bothniabanan?

8 § Kammaren åtskildes kl. 14.43.

Förhandlingarna leddes

av talmannen från sammanträdets början t.o.m. 3 § anf. 20 (delvis),

av förste vice talmannen därefter t.o.m. 4 § anf. 37 (delvis) och

av andre vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

LISBET HANSING ENGSTRÖM

/Gunborg Apelgren

Onsdagen den 29 april

1 § Justering av protokoll.....	1
2 § Hänvisning av ärenden till utskott	1
3 § Socialförsäkring – inriktning och anslag	1
Socialförsäkringsutskottets betänkande SfU8	
Debatt	
Doris Håvik (s)	
Leif Bergdahl (nyd)	
Berith Eriksson (v)	
Gullan Lindblad (m)	
Talmannen	
Börje Nilsson (s)	
Sigge Godin (fp)	
Birgitta Dahl (s)	
Karin Israelsson (c)	
Märtha Gårdestig (kds)	
Beslut.....	39
4 § Samarbete med Baltikum, Central- och Östeuropa	40
Utrikesutskottets betänkande UU16	
Debatt	
Pierre Schori (s)	
Ian Wachtmeister (nyd)	
Håkan Holmberg (fp)	
Utrikesminister Margaretha af Ugglas (m)	
Andre vice talmannen (om debattreglerna)	
Mats Hellström (s)	
Birgitta Hambræus (c)	
Margareta Viklund (kds)	
Bengt Hurtig (v)	
Peeter Luksep (m)	
Lars Sundin (fp)	
Göran Lennmarker (m)	
Christer Lindblom (fp)	
Beslut.....	74
5 § Meddelande om frågestunden tisdagen den 5 maj	74
Andre vice talmannen	
6 § Anmälan om interpellation	
1991/92:186 av Barbro Westerholm (fp) om åtgärder mot trafikdöden	75
7 § Anmälan om frågor	
1991/92:699 av Bo Arvidson (m) om programmet rörande hästavel m.m.	75

1991/92:700 av Karin Pilsäter (fp) om lånen efter fullföljd arbetsmarknadsutbildning.	76
1991/92:701 av Sigge Godin (fp) om rätten för enskild att träffa försäkringskassas förtroendeläkare	76
1991/92:702 av Gudrun Schyman (v) om förhandlingsinstruktionerna inför FN:s miljö- och utvecklingskonferens.	77
1991/92:703 av Eva Johansson (s) om klasstorleken i grundskolan.	77
1991/92:704 av Eva Johansson (s) om skolbetygen.	77
1991/92:705 av Georg Andersson (s) om användning av intäkter från försäljning av statliga företag.	77
1991/92:706 av Elvy Söderström (s) om Bothniabanan.	78